VITA S. BERNWARDI XIII. HILDESHEIMENSIS ECCLESIÆ EPISCOPI.

AVTORE TANGMARO PRESBYTERO.

ACCESSIT CANONIZATIO EIVSDEM

ET

TRANSLATIO S. EPIPHANI TICINENSIS EPISCOPI.

OMNIA RECOGNITA ET IN LVCEM DATA A R. P. Christophoro Brovvero, Societatis IESV Presbytero.

MOGVNTIÆ,

Ex Typographia Ioannis Albini.

ANNO M. DC. XVI.

EPISTOLA. N.
AD SIGEFRIDVM
II. EPISC. HILDES-
HEIM.

S. Bernvvardus ex gente Saxonum primus SANCTORVM numero adscribi meruit.

DITMARVS.

Chron. lib. IV.

Venerabilis in omnibus Mathildis (filia M. Ottonis & Abbatissa in Quidelinburg) moriens Bernvvardum S. Hillinessemens. Eccl. tunc Pastorem vocauit: & accepta ab ea, quam postulauit Indulgentia, VIII. Id. Febr. hominem exuit.

Lib. VII.

Bernvvardus Venerabilis PASTOR. Tum de ipso & Suitigero Monasteriensi. HI PATRES AMBO PII FVERVNT.

Albertus Crantzius Metrop. Lib. III. cap. XLIX.

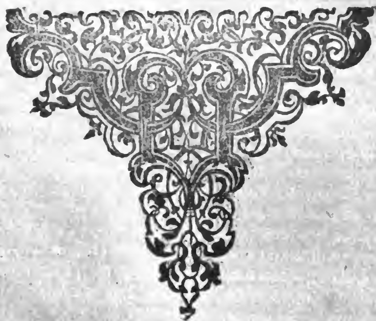
Verbo & exemplo soliciti PASTORIS, boni PATRIS. Opt. PRÆSVLIS partes egisse, viuum & mortuum claruisse miraculis, suoque merito relatum in Sanctorum numerum.

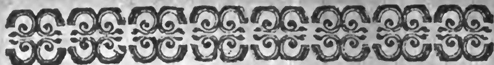
INCIPIT PROLOGVS TANGMARI PRESBYTERI IN VITAM S. BERNWARDI EPISCOPI ET CONFESSORIS.

Iuinæ prouidentiæ ſapientem admirabilemque diſpoſitionem, ratio humana, nec liquidè intueri, nec dignè ſuppetit admirari. Miris enim diuinæ clementiæ beneficijs, quotidianis ſucceſſibus ſuſtentamur; vt grauis culpa videatur eſſe, Dei laudes tacere, cum
Tob.12. manifeſtiſſime ſcriptum ſit. *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei reuelare & confiteri honorificum eſt.* His itaque angelicis oraculis perſuaſus, imo compulſus, ego peccator & indignus Presbyter Tangmarus, humillimus quoque ſanctæ noſtræ Eccleſiæ Bibliothecarius, & Notarius magnifica geſta memorabilis viri, Domini ſcilicet Bernvvardi noſtri Epiſcopi colligere aggreſſus ſum, non vanitatis faſtu prouocatus, Deo teſte, ſed ſi quid imitabile Dei clementia, in illis eluceret, diuinæ pietatis gratiam, de cuius rore fluxit, poſteris prædicarem, & illos tali exemplo, ad profectum vir-

virtutum incitarem. Et, quia hoc ipso ignorãte, subire temerarium sciui, diu cunctatus, hæc publicè cum illo confabulari, tandem oportunitate nacta, aditum tentaui. Primo itaque forti auctoritate aduersabatur mihi; nam in cunctis iactantiam & popularem fauorem, ceu mortiferum venenum vitabat. Tandem, cum sæpius ingererem, graue peccatum esse, bona opera cælare, ne alii tali exemplo proficiant, cum Dominus dicat, *luceat lux vestra coram hominibus, &c.* cessit meo arbitratu, quæ compingerem relinquens: quia à puero mecum vsque ad iuuenilem ætatem conuersatus, quasi filius, patri familiarius adhæsit, & conuixit: nec aliquid in omni studio eius vitæ meam conscientiam fraudare potuit, quin plenissimè scirem. Matth. 5.

INCIPIT VITA S. BERNWARDI PER TANGMARVM COMPILATA.

S Bernwardi progenies.
Puer Osdago Hildeshem Episcopo offertur.
Hildeshemij à Tangmaro eruditur.
Ingenio & diligentia antecellit æquales.

ORTVS est igitur egregiæ indolis puer Bernvvardus, claro nostræ gentis sanguine, ex filia Athelberonis Palatini Comitis: & traditur Domino Osdago nostro Episcopo à suo auunculo religioso Diacono Folcmaro, post quoq; Traiectensi Episcopo; & amborum diligentia, meæ paruitati, qui Primicerius scholæ puerorum præeram, litteris imbuendus, moribus etiam instruendus deputatur. Quem omni deuotione susceptum, intellectus illius capacitatem, primo diuinæ paginæ leuiore lacte, tentandam existimaui. Mox itaq;, vt de sancto Daniele legitur, inueni in illo decuplum in omni intelligētia super coæuos eius. Mirum nempe in modū tenera ætas cælesti irradiata lumine, subtili meditatione interiora diuini sophismatis iugi studio rimabatur: Nunc cōmuni studio cū alijs, nūc, quos diligētiores in sancto meditamine cernebat, seorsim familiari⁹ assumēs, ꝓpositis quæstionib. scrupulosa quæq; ad medullā euentilabat; more prudētissimæ apis singulas lectiones, quas in scholis in diuersis libris exponebā, remotiori loco sedēs, intento auditu captabat, quæ tamē postea pueris consīdēs felici furto perfectè docebat; & illorū scientiæ imprimebat. Gratāti deniq; affectu amplectebar, felici furto lectionis, puerū insudare; multoq; vigilātius institi ingeniū illius ad scientiā veri sophismatis excitare. Nihilominus ergo venerabilis Dominus Osdagus, quodā meriti præsagio, magnū quid futurū in illo præuidēs, Exorcistā ordinauit; diligentius me adhortatus, itē itemq; curam illius agere, quē etiam mecū interdum in seruitiū Domini Episcopi extra monasteriū excedens, ducebā; vt illius ingenium, ꝗ in multitudine Ephehorū discernere, & ad votum meū discutere nō potui, illis remotis, singulari studio subtilius diligentiusq; euentilarē, mirumq; in modū vario virtutū pigmentario, vltra id ætatis respersū reperirem. Nam sæpe totum diem inter equitatum * studēdo attriuimus; nunc legendo non minus prolixā lectionem, quam si in scholis ad

Exorcista ordinatur ab Osdago.
Ingenium Bernvvardi magister explorat.
** equitandum.*
Exercitationes va

lis ad hanc vacaremus: nunc poëtizãdo per viã metro collusimus; inde ad prosaicam palestram alternantes exercitium; interdũ simplici contextu rationem contulimus, sæpe syllogisticis cauillationibus desudauimus. Ipse quoque me crebrò, etsi verecunde, acutis tamen & ex intimo aditu Philosophiæ prolatis quęstionibus sollicitabat; tanta ergo facilitate cupitum eius ingenium mihi applaudebat: pæne enim nulla hora, nec refectionis quidem, desidiæ illum arguebat. Et quanquam viuacissimo igne animi, in omni liberali scientia deflagraret, nihilominus tamen in leuioribus artibus, quas mechanicas vocant, studium impertiuit. In scribẽdo verò, apprimè enituit. Picturam etiam limatè exercuit. Fabrili quoque scientia & arte clusoria, omnique structura mirificè excelluit, vt in plerisque ædificijs, quæ pompatico decore composuit, post quoque claruit. In negotijs verò domesticis, & ad vsum familiaris rei pertinentibus viuacissimus executor, ac si à puero in eis innutritus, calluit. Huiusmodi DEO gratæ & hominibus acceptæ indolis gratia, Domino Episcopo apud quem versabatur, omnique congregatione, dignus & familiaris efficiebatur, propinquorumque dilectioni probatissimus habebatur. Auus quippe eius Athelbero Palatinus Comes, vir plurima virtutum laude insignis, qui commissæ præfecturæ exactionem magis ex debito, quam ex intentione gerebat, cum, prole vtriusque sexus, felicissimè abundaret, hunc præclarum adolescentem primis auspicijs pubescentis decoris florentem, in affectum filij adoptauit. In quo, quia salutaris consilij stationem saluberrimam reperit, familiarius sibi adiunxit; vt ne minimum quid, sine eius consultu ageret.

ria disciplinarum.

Mechanicis operam quoque dat Bernvvardus.

Architectonica

Athelbero comes Palatinus Bernvvardi auus.

Nepotem adoptat.

Adeptus ergo à Willegiso venerabili Archiepiscopo Subdiaconatus gradum, aliquandiu cum illo conuersatus est, & cum propter morum honestatem ac vitæ probitatem, religionis profectum in illo sentiret, Diaconum illum ordinauit; interiectoque non longo spatio, Presbyterij eum honore sublimauit. Reuersusque ad prę fatum Comitem suum, videlicet auum, affectuosissimè ab illo est susceptus; plurimumque rogatus, ne ab eo discederet, facile acquieuit. Cui, tanta humilitate ac instantia famulabatur, vt cæteris refrigerandi causa interdum remotis, ipse dies noctesque continuans, indefessus ei adhæreret, ægri senis & æuo pleni imbecillitatem patientissimè moresque supportaret; Inter ipsum & familiam medius incederet, salutaribus monitis quotidie illos ad agenda informans, curam illorum apud Comitem, vigilanti benignitate frequentans. Pro paterno quoque affectu ad filios totum se profudit; magnamque gratiam inter illos conciliabat.

Bernvvardus a VVillegiso Moguntino Archiepiscopo gradatim ordinatur Presbyter.

Bernvvardi erga auum pietas.

Et quamuis in huiusmodi familiaritate, inuidia facile subrepat, hanc maxima cautela in plerisque declinabat. Inter patrem quoque & filium, Dominum videlicet Episcopum Folcmarum internuntius sæpe discurrebat; magnamque inter illos familiaritatis gratiam conciliabat. Ipsi quoque Episcopo tantum complacuit, vt Dauentriensi cœnobio, sua vice, illum præponere vellet; fitque inter Episcopum & Comitem de tantæ indolis iuuene religiosa concertatio, vt vterque pro morum gratia illum sibi adoptare intenderet. Sed ipse imbecillis aui infirmitatem sustentare, quam Episcopales delicias appetere, malebat: Cum quo vsque ad diem sui exitus fideli deuotione desudabat. Quo defuncto, ad Palatium se contulit in seruitium videlicet tertij Ottonis Imperatoris, qui septennis adhuc puer, cum venerabili & sapientissima matre Domina Theuphana * Augusta rebus præerat. A qua hic venerabilis iuuenis benignissime suscipitur; atque in breui summæ familiaritatis locum apud illam obtinuit; adeo, vt Dominum Regem * fidei illius litteris imbuendum moribusque instituendum, consensu cunctorum procerum, commendaret In quo ita excelluit, licet quorundam inuidia morderetur, vt puer imperialis in discẽdo mirificè proficeret; & tamen ad cuncta foris obeunda liberalissimo negotio eius ingenium feriaret. Et cum alij Regi puero adulando obsequerentur, adeo, vt ludicra, & quæ tenera ætas poscebat, illi persuaderent, Imperatrix etiam verita affectum filij sibi præripi, in eiusmodi fauore in tantum emollita esset, vt ad omnia, quæ puerilis ætas illum impelleret ipsa gratissimo affectu consentiret: hic solus tanta arte institit, vt à non faciendis metu illum prohiberet, & tamen plenissimo affectu eius animum sibi colligaret. Interea Domina Theophana Imperatrix apud Neomagum, maximo dolore totius Regni, rebus excessit. Vnde Dominus Rex vtroque parente desertus, totum se regendum in stationem fidissimi magistri contulit. Huius consilio examinabat, quodcunque alij adulando persuadebant; quia, quamuis in puerilibus auspicijs otiaretur, altiori tamen industria quorundam simulationes præuidebat. Præcipua itaque familiaritate Magistrum suum amplectebatur, nec ab vllo inferius tractari patiebatur, quem vniuersali virtutum decore respersum venerabatur.

Folcmarus Traiectensis Episcopus auunculus Bernvvardi offert illi Dauentriensis cœnobij Præpositu ram.

S. Bernvvardus Palatinis capellanis adscribitur sub Ottone III.

** Theophania Theophane & Theophano Aug.*

** fide*

Præficitur Ottonis III. formandis moribus & ingenio excolendo.

Educationis probæ munus sustinet S. Bernvvardus.

Theophana Aug Neomagi moritur.

Otto Bernvvardi consilio regitur.

Per idem tempus venerabili Domino Gerdago decedente, hic religiosus iuuenis Bernvvardus, votis omnium ad Pontificatum eligitur. Et, cum plerique nobiles clerici Palatina militia diu certantes missionem optarent, consensus tamen omnium in hunc Deo electũ iuuenem concordabat. Communi igitur electione sancta Hil-

S Bernvvardus eligitur Episcopus Hildensemensis.

cta Hildensemmensi Ecclesiæ ordinatur Episcopus à Willegiso Archiepiscopo XVIII. Kalend. Februarij Anno Incarnationis Dominicæ, nongentesimo nonagesimo tertio. Indictione sexta.

A VVillegiso consecratur Anno 993.

Adeptus itaque Pontificatum, quanta continentia iuuenile corpus ad virtutum culmen coegerit dici non potest; modum in cunctis præcipuè amplectens, iuxta illud viri sapientis. Ne quid nimis. Morum quoque grauitate mirificè senes ipsos superabat; adeo vt subditos seueritatis censura ad agenda in plerisque institueret. Frugalitatem verò in appetendis ciborum delicijs, in eo laudare vix vllus sufficit. Tempore vero nocturnæ quietis stratis compositus, lectioni interdum circa galli cantum intendebat; sæpe somnum interrumpens, furtiuè orationi, donec clerici ad Matutinos hymnos consurgerent, vacabat. Hymnis expletis, multoties psalmodiam in diurnum vsque crepusculum, extendebat. Deinde aliquantulum pausans, corpusculum recreabat, donec item diluculo Canonicum cursum Primæ horæ persoluebat; Quo expleto, quasi regulariter sub disciplina constitutus, Capitulum cum fratribus, qui secum conuersabantur, adiit; feriam quoque & lunationem, nomina etiam fratrum, quorum annualis memoria instabat, quotidie recitari iubebat. Oratione vero peracta, circa tertiam horam ad Missarum solemnia, festiua celebratione procedens, magna animi contritione, seipsum Domino profudit. Inde in publicum progressus, Forenses causas & oppressorum negotia breuiter examinabat; quia ingenio ac facundia apprimè callebat: sicque operiebatur Clericum dispensatorem, qui eleemosynæ & pauperibus præerat; quorum multitudinem, centenos videlicet, & eo amplius diætim abundantissimè refecit; plerosque etiam vel argento vel cæteris subsidijs, prout facultas concessit, subleuabat. Inde officinas, vbi diuersi vsus metalla fiebant, circumiens, singulorum opera librabat, donec circa Nonam, omnibus rite peractis, cum timore & benedictione Domini, ad mensam fratrum populique stipatus frequentia, consedit; non pompaticè quidem, sed religioso silentio cunctis ad lectionem honestissima disciplina intentis; quæ inter cænandum non breuis legebatur. Infirmis quidem fratribus, & senio confectis benedictionem de manu sua hilariter dirigebat, cum tamen nullum egenum in vrbe vel in suburbio, quem scire posset huiusmodi pietate priuaret. Ita quippe, iuxta Apostolum, *omnia omnibus esse* desiderabat, *vt omnes in Christo lucrifaceret*.

S. Bernvvardi mores initio Episcopatus. *Temperantia.* *Religio in oratione & psalmodia, rebusque diuinis.* *Martyrologij recitandi mos.* *Publicorũ negotiorũ, & pauperũ cura.* *Officinarũ inspectio.* *Lectio super mensa.* *Infirmos reficit benignè.* *1 Corinth. c 9*

Arduum & difficile est quotidianum eius studium verbis perstringere; quia, Deo teste, omni nisu inter diem noctemque persta-

Excitat studia diuersarum artium.

bat in diuinis, nihilominus quoque cunctos sibi adhærentes ad huiusmodi negotium, vt ita dicam, vltra vires impellebat; nec aliquid artis erat quod non attentaret, etiamsi ad vnguem pertingere non valeret. Scriptoriæ namque non in Monasterio tantum, sed in diuersis locis studebat, vnde & copiosam Bibliothecam tam diuinorum quam Philosophicorum codicum comparauit. Picturam verò & fabrilem, atq; clusoriam artem, & quicquid elegantius in huiusmodi arte excogitari, vel ab aliquo inuestigari poterat, nunquam neglectum patiebatur; adeo vt ex transmarinis & Schotticis vasis, quæ Regali Maiestati singulari dono deferebantur, quicquam rarum vel eximium reperiret; incultum transire non fineret; ingeniosos namque pueros, & eximiæ indolis secum vel ad curtes ducebat, vel quocunq; longius comeabat: quos quicquid dignius in illa arte occurrebat, ad exercitium impellebat. Musiuum præterea in pauimentis ornandis studium, nec non lateres ad tegulam, propria industria, nullo monstrante, composuit: Et vt breuiter pstringam, nec punctum temporis in otio supsedebat: sed fidelis Dominicæ familiæ dispensator conseruis suis necessaria subsidia fideliter ministrabat. Et cum in Christi gazophylacio, quæque idonea sciuit fideli deuotione congereret, nō minus tamē Cæsari sua, iuxta Euangeliū persoluebat. Nam tertio Ottoni Imperatori, affectuosissimo animo ꝓ scire ac posse obsequebatur; vnde & multorū inuidiā in se commouebat, qui indignabātur illū vigilantiori studio Reipublicæ negotia obire. Saxonia quippe magna ex parte piratarū, cęterorumq; barbarorum feritate depopulata, cōtinuis latrocinantiū incursionibus sine intermissione patebat. quā pestem Reipublicæ depellere magno sui suorumq; periculo sēp instabat: & nunc cum alijs, interdū quoq; cum suis solus sup eos iruēs, fortiter illos attriuerat. Sed cū huiusmodi irruptiones sedari nullo modo possent, quippe cum barbari, qui vtrumq; littus Albiæ, & naues omnes sua ditione tenebant, nauali euectione per omnē Saxoniā facillimè se infunderent; vigilantissimus Dei Pōtifex curā cōmissæ sibi plebis agēs, quomodo populū Dei de sæuitia barbarorū eriperet, animo fluctuabat. Furorē namq; sui impetus pænè Hildensem vsque intentabant: & ipsum sanctum locum prædam sibi ꝓmittebāt. Diuino itaq; instinctu in extremo fere sui Episcopatus, vbi flumina Alara & Onekara cōfluūt, munitiunculā admodū munitā exstruxit; in qua copijs militū dispositis, barbarorum impetum repulit, populumq; Dei ab hostili feritate liberauit. Dei namq; gratia tanta securitas pacis per illum in locis illis, fidelibus con-

Scriptoria

Pictoria & Calatura.

Argentaria.

Musiua.

Ottoni III fidelē in Resp administratione dat operā

Barbaris & Sclauis Saxoniam infestantibus occurrit.

Limitem Episcopatus præsidio firmat.

condonata est, vt nihil damni vel periculi postea à barbaris paterentur. Hac industria Christi Sacerdotis barbarico tumultu in illis locis eliminato, acrius in circumsita loca debachati sunt. vnde vigilantissimus diuini gregis Pastor, typo Christi sui Domini aduersarijs Ecclesiæ, exultans ad currendam viam vt fortis gigas, se opposuit, & in arce Vorinholt nuncupato, vbi tutissima illorum statio fuerat, liber quoque latrocinij excursus, quocunque suæ fraudis insidias intentarent, præsidium munitissimum instituit: fossis quoque aquarumque meatibus, per riuum influentibus tutissimum reddidit. Copias quoq; militum victu & armis cæterisq; necessarijs instructas, abundantissimè collocauit. Diuina itaq; gratia periculosissimum locum populo Dei pacificū fecit & tranquillum: in tantum, vt omni spurcitia diabolicæ ac barbaricæ fraudis eliminata, barathrum irruptionis & hostilis incursionis locum faceret orationis: & oraculum Sancti Lamberti Pontificis & Martyris Deo consecraret: atque ab illo die, summa pace Ecclesiæ Christi reddita, ab omni hostili impetu Dei populus viuacissimi prouisoris industria, quietissimè feriaret. Pro his & cęteris beneficijs, quę deuotissimo studio in Rempublicam populumq; fidelem exercuit, multorum & maximè Principum in se inuidiam & indignationē commouit. Vnde & à Moguntino Archiepiscopo plura, & miseranda apertis inimicitijs est perpessus, cuius animositatem patientissimè ferens, diuina ac Regalia benignissimè administrabat.

Vorinholt hostile rus fortiore propugnaculo tuetur.

Hildesemēsem agrum reddit pacatum, & S. Lamberto exstruit in hostico sacellum.

Inuidia eius felicitati & rectè factis insidiatur.

Et licet plura, copiosissimis impensis, ad repellendam sæuitiam barbaricam foris impenderet, dici non potest, quanta in Episcopatu ad vsum Ecclesiæ suæ contulit. In prædijs namque tanta congessit, vt triginta vel plures præcipuos curtiles cum Litorū ac colonorū famulis, clarissimis ædificijs prænitentes, cōpararet, cū in alijs innumerabilibus locis decē mansos vel octo, aut minus aut plus, ꝓ vt casu acciderat, in possessionē Ecclesiæ suæ cōferret. Antiqua quippe loca ab antecessoribus suis possessa; quæ ille inculta reperit, optimis ædificijs collustrauit, inter quæ quædam elegantiori schemate, albo ac rubro lapide intermiscens, musiua picturà variè pulcherrimum opus reddidit. Quid dicam, quo studio sanctum locum nostrū vel principalem Ecclesiam nobilitauerit? cum seipsum & cuncta, quæ habere potuit, in eius vsum impertiri maluerit. Testantur eius opera, quæ futuro æuo pium illius animi votū apertis loquūtur indicijs; Ecclesiam namque miro studio decorare ardenter instabat: vnde exquisitâ ac lucidâ picturâ tam parietes quam laquearia exornabat, vt ex veteri nouam putares. Fecit & ad solemnem processionem in præcipuis Festis, Euange-

Ecclesiæ fundi & mansiones aucta.

Templum ab eo mirificè exornatum & dotatum.

 lia

Codices. Thuribula. Calices. lia auro & gemmis clarissima: thymiamatheria quoque pretij & ponderis magnifici: calices nihilominus plures, & vnum ex onychino, alterum verò crystallinum mira industria apposuit. Adhuc autem vnum aureum, valentem libras viginti publici ponderis ex purissimo auro, in vsum ministerij conflauit. *Corona.* Coronam quoque argento auroque radiantem miræ magnitudinis, in facie templi suspendit; & alia perplura, quæ supersedenda putauimus, ne fastidium prolixitate ingeramus. Sanctum quoque locum nostrum *Murorum ambitu Hildensemium & turribus cingit.* murorum ambitu vallare summa instantia aggressus, dispositis per gyrum turribus, tanta prudentia opus inchoauit, vt decore simul ac munimine velut hodie patet, simile nil in omni Saxonia inuenias.

Sacellum etiam splendidum valde foris, nimirum in honore mirificæ crucis exstruxit; *S Crucis Sacellum ædificat eique salutiferi ligni partem Ottonis III. donum infert.* cuius etiam aliquantam partem, largiente Domino tertio Otthone Augusto Imperatore, ibidem clarissimis gemmis auroque inclusam condidit; vbi etiam diuina pietas plurima suæ pietatis indicia, apertis signorum miraculis per virtutem sanctæ Crucis ostendit. Inter quæ illud vnicum, quo Dominus Antistitis nostri deuotionem consolari dignatus est, inserere libet. *Crux S. Bernvvardi arte, & miraculo elaborata:* Nam venerabilis Pontifex Bernvvardus, thecam auro gemmisque lautissimam, in qua viuificum lignum includeret, parauit, & cum, ex tribus particulis sancti ligni, quartam si fieri posset, excidere tentaret, vt per singulas * absides singulas conderet portiones, ne gracilitas vel paruitas, quacunque ex causa sectionem admitteret: cum deuotissimus Dei famulus animo fluctuaret; ecce subitò inter manus ipsius Antistitis, quarta pars sacratissimi ligni, angelico, vt creditur ministerio sibi delata, apparuit. Mox igitur Præsul Christi, lætus lignum sanctum per quatuor absides parauit. *Crucis Bernvvardianæ miracula & beneficia.* O quanti inde potantes ardorem vehementissimæ febris sæpius, virtute sanctæ crucis, restinguebant? Multotiens ortam aëris inæqualitate pestilentiam fideles, hoc viuifico ligno se suaque lustrantes, sedauerunt. Nimiam etiam siccitatem, prolato in publicum hoc singulari ligno, pluuijs imperantes, repulimus; multaque virtute, sanctissimi triumphi, fiunt quotidiana remedia, dum quisque mærens ibi prostratus prompta percipit solatia. *Sacelli S. Crucis dedicatio 996.* Ipsum verò Sacellum sanctæ Crucis vario decore perfectum dedicauit quarto Idus Septembris anno incarnationis Dominicæ nongentesimo nonagesimo sexto; Indictione nona; Regni verò gloriosissimi tertij Otthonis Imperatoris decimitertij imperij primo, ordinationis autem suæ quarto: *Exornatio.* locumque quondam dumis & vepribus horridum vicinis incolis, gloria

** apices forte.*

gloria tibi Christe,ex tuis datis,baptismi,sepulturæ,vnctionis ęternum fecit solatium.

Pro talibus igitur alijsque piæ deuotionis actibus; quibus ad Ecclesiæ vtilitatem omni nisu mentis & corporis insudabat, tam Deo,cordi interius præsidēti, quam Ecclesiæ operis effectum exterius approbanti felicis memoriæ Præsul acceptissimus erat:& ideo consequens fuit,vt vir beatus, cui, sicut de sancto Iob legitur, tunc temporis in terra similis non fuisse putabatur, per tentationis incommoda, sicut aliarum virtutum, etiam humilitatis & patientiæ præconio mirabilis, cunctis ostenderetur.

S Bernvvardus discutitur aduersis.

Anno itaque ordinationis suæ octauo grauibus insecutionum molestijs pro territorio Gandensemensi ab Archiepiscopo Willegiso,plane contra Ecclesiasticas sanctiones impetitur; sed eis, minimè à solitæ humilitatis, & patientiæ tenaci obseruantia mouetur. His tamen, quæ Archiepiscopus non tam iustæ rationis executione, quam liberæ potestatis præsumptione attentabat, auctoritatis constantia, non temeritatis audacia sagacis ingenij vir obuiabat:& secundum illud Pauli, *Quamdiu gentium Apostolus sum, ministerium meum honorificabo*, quoadusque Ecclesiæ Christi pastoris vice præfuit Episcopatus sui iura in proprij honoris statu conseruari, summa sollicitudine procurauit, quod & Deo annuente, laboriosè licet,obtinuit. Sed ne similis controuersia,de ipsa Gandesemensi Ecclesia valeat oboriri,omnem disceptationis ordinem,inter Mogontiensem Archiepiscopum & venerabilem virum Dominum Bernvvardum hic inserere commodum duxi. Necessarium autem reor ista paulo altius indagādo repetere, quod tamen lectori minimè debet esse onerosum,quia posteris fortasse in multis erit profuturum.

Lis inter ipsum & VVilligisum Archiepiscopū Mogunt. super Abbatia Gandesheménsi.

Territorium Gandensemense, situm in Pago Flenchi cum adiacentibus villis ad prouisionem Hildensemensium Episcoporum, ex quo primum Episcopia per Saxoniam sunt distermi nata, certum est, pertinere. Quod ex hoc cunctis scire cupientibus liquido apparet; quia ab ipso principio nouellæ Christianitatis, nostræ gentis, etiam ante constructionem præfati Monasterij ad curam nostri Episcopij pertinebat. Temporibus namque Domini Altfridi, qui quartus Ecclesiæ nostræ Antistes extitit, Luidolphus Saxoniæ Dux cum religiosa contectrice sua Oda, magno studio in diuino cultu accensi, consilio Antistitis præscripti, Romam perrexit: ibique à Domino Sergio Papa magnificè suscepti, cum votum illorum in diuinis agnouit, datis reliquijs sanctorum Præsulum Anastasij & Innocentij, cum benedictione à se demisit. Ad patriam itaque Dei gra

Situs territorij Gandensemensis.

Iusque eius spectans ad Hildensemensem Ecclesiam accersitum à capite

Altfridus IV Episcopus

Ludolfus Saxoniæ dux Oda eius cōiux.

SS Anasta

tia peruenientes consilio Domini Altfridi, cœnobium virginum Dei, primo Brunesteshusen adunarunt: filiam quoque Dominam Hathumodam duodecim annos habentem, præfato Episcopo in regimen intromittendam assignarunt, anno Dominicæ incarnationis octingentesimo quinquagesimo secundo Rabano Mogontiæ præsidente: omnem autem prouisionem prædicti loci, & congregationis, Domino Altfrido commiserunt. Vnde euolutis aliquot annis, Karolo Rabano succedente, anno singularis natiuitatis Christi octingentesimo quinquagesimo sexto, auspicatus est ipse quendam locum super fluuium Gande, quem à fluuio Gandeneshem nominauit: ibique, consentiente Duce, fabricam Monasterij maiori ambitu inchoauit; Lutberto Moguntino Episcopo existente; qui post Carolum subintrauit. Locus namque pratorum ac nemorum amœnitate aptior, tutior quoque syluarum densitate, ac palustri immunitate ad habitationem Deo militantium, visus est. Defuncti itaque sunt ante consummatam fabricam Gandensemensis Ecclesiæ, & Dux, ac Domina Hathumod, sepultique in antiqua Ecclesia Brunesteshusen: positaque in regimen Gerburgis prima, soror Domnæ Hathumod, Altfrido venerabili Episcopo mediante, Lutberto quoque Mongontino Archiepiscopo, qui Carolo successit. Nec multo post decessit, biennio tantum emenso venerabilis Dominus Altfridus. Consedit autem cum Moguntinis Episcopis Rabano & Carolo, & duodecim annos cum Lutberto. Consummata quoque cum decore Hildensemensi Ecclesia, quam ipse à fundamentis construxerat, & Dei gratia consecrata, plenus operibus bonis decessit: cui successit Marcvvardus quintus Præsul nostræ Ecclesiæ; quatuorque annos tantum sedens, trabes Ecclesiæ composuit. Post hunc subintrauit Dominus Wigbertus, sextus Episcopus. Hic fabricam consummauit, & Ecclesiam nihilominus consecrauit. Hic omnem religionem & disciplinam cum Domina Oda & Gerburga Abbatissa in præfato loco inchoauit & perfecit; eius consilio omnia disponebant & agebant. Præerat autem Domina Gerburgis congregationi vigintiduos annos; positaque est in noua Ecclesia iuxta Dominam Hathumodam. Sororem autem eius Christinam Dominus Wigbertus in regimen intromisit, & consecrauit. Domina quoque Oda centesimo septimo ætatis anno, omnibus filijs præmissis decessit, Christina tantum superstite; positaque est iuxta filias suas. Sed & ipsa Christina sex tantum annos matri superuiuens, felici decessu migrauit ad Dominum. Dominus quoque Wigbertus consedit cum Mogontinis Episcopis Lutberto Sun-

Sti & Innocentij reliquia Ludolfo Romæ donatur à Sergio Papa. Brunesteshusen Monasterium. Hathumoda Ludolfi Ducis filia duodennis Deo dicatur, Abbatissa post [illegible] Gandeshem. Rabanus Mogũt Archiepiscopus. Karolus eius successor. Gandeneshem conditur ad riuũ Gande ab Altfrido Episcopo Hildeshemensi an 856. Lutbertus Mog Archiepiscopus. Ludolfus Saxoniæ dux cũ Hathumoda F. sepultus in Brunesteshusen. Altfridi Episcopi ætas & mors. Altfridus conditor basilicæ Hildẽsemensis. Marcuuardus V. Episcopus Hildens. Wigbertus VI. Gandersemensis Ecclesiæ & disciplinæ cõsummator. Gerburga Abbatissa. 2. Christina eius soror Abbatissa 3. Oda Sa[illegible] moritur anno æt. c. 7.

deraldo & Hattone. Post hunc VValbertus succedens septimus Episcopus, Rosvvitham venerabilem fœminam, de ipsa congregatione electam, in regimen intromisit: consecrationes quoque in Ecclesia prædicta, & ancillarum Dei velationes, & cætera ad Ecclesiastica ministeria fecit pertinentia. Post VValbertum Sehardus venerabilis vir Pastor octauus nostræ Ecclesiæ ordinatur. Hic, absque omni contradictione, quæcunque ad Ecclesiasticum ministerium pertinebant, in præfato loco ministrauit. Nonus post Sehardum Thiothardus Antistes nobis præficitur; Friderico Archiepiscopo Moguntiæ præsidente. Hic consecrauit nouam Ecclesiam, vbi Monachæ nunc Christo militant; & omnia Episcopalia in præfato loco rite procurauit, nullo obuiante. Decimus post Thiethardum Dominus Otvvinus præfuit. Hic Dominam Gerburgam secundam in Regimen constituit, & consecrauit; & omnia Episcopalia fideliter prouidit, Domino VVilhelmo magni Otthonis filio in nullo sibi aduersante. Similiter Hatto & Robertus in nullo sibi aduersantes amicissimum habuerunt. VVillegisus quoque illi succedens, veritus tanti viri senectutem, & morum grauitatem, publicè illum percoluit; occultè verò paulò mordacius, quadam animi indignatione illi * adbellicabat: nil tamen in Regimine præfati Cœnobij asperum nec verbis nec factis ostendit. Hæc itaque ideo proposui, vt cuncti intelligant, quanta leuitate ac temeritate sit violatum, quod fere per ducentos annos tot venerabilium Patrum vtriusque loci Antistitum concordia, roboratum, omni Canonica auctoritate fixum, atque ratum durauit. Sed secundi Imperatoris Ottonis filia, fomes, vt pace omnium dicam, huiusmodi dissensionis, dum à suo Episcopo Domino videlicet Osdago sacrum velamen accipere spernit, VVillegisum appetit: indignum æstimans, nisi à palligero consecrari. quod ipse libens annuit, haud considerans, quanta antiqua canonum statuta temerauerit, nec fraterna charitate aditum quæsiuit, sed fratri & coepiscopo diem imperauit, vt ad velationem ancillarum Dei, in festiuitate sancti Lucæ Euangelistæ illi occurreret. Nactus itaque oportunum tempus Dominus Osdagus Archiepiscopum secretius, qua authoritate id ageret requisiuit: cum ille minaci vultu mordacius ad suam Parochiam pertinere respondit, & statuta die se ancillas Dei velaturum, omnemque Episcopalem potestatem in illo loco se adepturum, promisit. Cum itaque, ad diem ventum est, restitit illi plena authoritate Dominus Osdagus, præsente Rege Domino tertio Ottone

VValbertus VII. Hilden. Episcopus.
Rosvvitha Abbat. 4.
Sehardus VIII. Hildē. Episcopus.
Thiothardus IX.
Gandeshemij nouam Ecclesiam dedicat.
Otvvinus X. Episcopus.
Gerburga II. Abbatissa Gandesh. 5.
VVilligisus Mog. Archiepiscopus Otvvinum honoris causa veneratur.
* adlatrabat forte.
Ducentorū fere annorū historia Epilogus.
Gandeshemensis controuersia origo sub Osdago Episcopo Hildesh.
Sophia Ottonis II filia Abbatissa Gādesh. 6. à VVilligiso Metropolitano ambit velum.
Osdagi cum VVilligiso expostulatio.

Velandarũ virginum celebritas, & Sophia velatio præsente Augusta matre, & Ottone Rege fratre à duobus simul peracta Episcopis

Osdagus posita Cathedra ius suum tuetur.

Villigisi Archiepis notata Philotimia

Osdagus moniales cæteras solus velat

Ab omnibus exigit professionẽ subiectionis & obsequij

Synodus Gandeshemij à beato Bernvvardo celebrata

** Gisilarius.*

thone cum matre Imperatrice Domina Theophano, assidentibus quoque Episcopis, Rhetario Patherbrunnensi Episcopo, Milone Mindensi Episcopo, Hildevvaldo Wormaciensi Episcopo, cum alijs Principibus, qui ad solemnitatem velandarum virginum conuenerant. Cum ergò longa disceptatio esset, Dominus Osdagus simplicis animi vir, diuino monitu incitatus, Episcopalem Cathedram ad absidem altaris poni præcepit, hac tuitione locum ac Regimen sibi defendens, fauentibus illi ferè omnibus; quia Archiepiscopi animositas, etsi metu illius dissimularetur, cunctis tamen displicebat. Destitutus itaque Archiepiscopus, multitudinis fauore, qui prius suo iuri omnia promisit, vix, Dominâ Theophano, & Episcopis obtinentibus, ipso quoque, vltra quam credi potest supplicante, obtinuit, vt ad principale Altare mysteria ipsa die ageret; ita videlicet, vt Dñæ Sophiæ velationẽ simul agerent, cæterarum verò Dominus Osdagus solus prospiceret: factumque est insolitum, nec ante à nobis visum, vt duo Episcopi ex latere Altaris pariter sederent, Pontificalibus paramentis festiuè infulati. Ventumque est ad ancillarum Dei consecrationem, cum Episcopus, qui anteà à Pontificali iure timebatur deiectus, subito Dei gratiâ est erectus. Inter missarum solemnia primo Dominum Regem, si in velationem suæ sororis consentiret, humiliter requisiuit, deinde cæteros Mundiburdos. Quibus consensum fatentibus, primò Dominam Sophiam, si ad Hildensemensem sedem sibi suisque successoribus subiectionem & obedientiam profiteretur, interrogauit, deinde alias velandas: quæ vnanimi consensu Religionem & subiectionem professæ sunt, publicèque denuntiatum est omni clero & populo, Archiepiscopum nil iuris sibi in illa Ecclesia vendicare præter consensum & permissum Hildensemensis Episcopi. Omnibus quoque ritè peractis, summa pace & concordia discessum est; stetitque illa vnanimitas sub Domino Osdago, & Gerdago, & aliquot annis Domini Bernvvardi, adeo, vt Ecclesias aliquas præsente Archiepiscopo ibidem consecraret; Synodum etiam magnam haberet, præsente Domino Rege tertio Ottone, assidente nihilominus præfato Archiepiscopo, cum tamen nil sua authoritate decerneret, præter quod assensum æquè, vt alij fratres, beato Bernvvardo, qui Synodo præsidebat, præbuit. Interfuerũt * Islarius Magdeburgensis Archiepiscopus, Ludolphus Treuirensis Archiepiscopus, Milo Myndensis Episcopus, Hildevvaldus Wormatiensis Episcopus, Hugo Titiensis Episcopus.

Non tamen rata permansit huiusmodi concordia; quia in medium quædam emerserunt, quæ orientem charitatem falsitatis

lolio

lolio peremerunt. Odiosum quippe est, nostro tempore, veritate aliquem notare, sicut à quodam dictum est. Veritas odium parit; sed scribentibus grauis est culpa, vel falsa dicere, vel vera intermittere; vnde pace cunctorum liceat dicere, quod scelus est, celare.

Scriptorũ candor.

Illa quippe præclara Ancillarum Dei congregatio, tanto studio, & deuotione Dominorum nostrorum, patrum, patriæ Ducum, ac Regum, per Altfridum eiusque successores instituta est, vt in principio omnibus imitabiles, exemplar humilitatis & charitatis florerent; Episcopum suum, à Deo sibi præpositum, quasi Dei nuntium ac patrem audirent, colerent, & amarent; omnes aduentantes, prout cuique personæ competebat, præcipua benignitate susciperent. Hic illis vsus, hoc studium fuit, hoc sancto loco reuerentiam, & illis apud omnes gratiam exhibebat: hoc humilitatis priuilegio, cum pro causis Ecclesiæ ad Palatium citabantur, habitu non admodum nitido, vel abiecto venientes, vt veræ Dei Ancillæ habebantur ac venerabantur.

Gandeschemensis Abbatia melior statim ab exordio suo.

Sed postquam luxus ac superfluitas accessit, morum insolentia subintrauit, obedientia torpuit, repulsa est Episcoporum reuerentia: quod cuique erat placitum, faciebat licitum. Addita est quoque ad augmentum mali, diutina infirmitas Dominæ Gerburgæ eiusdem Cœnobij venerabilimæ matris, in quam Dominus plurima virtutum insignia contulit: discessus quoque religiosarum sororum, quæ sub nutrimine antiquæ disciplinæ institutæ fuerant. Numerosa autem iuuentus virginum fructificauerat in tyrocinio Christi; quæ delicatius enutritæ, metam prioris disciplinæ ac seueritatis ignorantes, vt est humanum, post sua desideria declinabant. Sophia quoque, Domina Gerburga inuita, multumque renitente, ad Palatium, factione Willegisi Archiepiscopi se contulit: ibique annum vel biennium commorata, dissolubilis vitæ tramitem incedens, varium de se sparsit rumorem. Quod venerabilis non ferens Bernvvardus, quippe, qui illam semper summo amore & gratia percolebat, blandius illam admonitam, ad monasterium redire persuasit. Cumque illa, exteriori auditu vix verba illius admitteret, sæpius eadem repetens, ad cœnobium eam repedare, familiarius admonuit. Illa autem eius accessum & confabulatum primo declinauit; deinde ad Archiepiscopum, velut ab illo patrocinanda confugit, amarioribus verbis eius animum exasperauit; pactum fœdus in sua velatione, inanibus verbis annullauit, dicens ab illo se velatam, non ab Hildensemmensi Episcopo; ad prouisionem beati Bernvvardi

Deterior eiusdem facies.

Gerburga morbo diu tornatur: e sui quedo tes.

Disciplina degenerã tis radices

Sophia regalis Abbatisse notata & correpta licentia à S. Bernvvardo.

Sophia exasperat antiquam hostem apud VVilligesum.

Episcopi se minimè pertinere, ad suam Diœcesim cœnobium Gandensemmense respicere; plures se inuenisse, qui hoc veraciter testentur. His & eiusmodi verbis Archiepiscopum aduersus beatum Bernvvardum grauiter commouit. Post hæc Gandesem repetit, varia de ipso Episcopo inter sorores disseminauit, nisu quo potuit, illum loco repellere, atque abalienare parabat.

S Bernvvardi ad Gandesheimenses virg. de iure suo disceptatio, & monitio

Interea Episcopus cognoscens talia circa se moliri, Gandesem venit; grauiter tulit se abalienari, nec aliquid honoris vel charitatis sibi, vt antecessoribus suis, exhiberi, sed infra extraneos Episcopos, se tractari; cum tamen ab antecessoribus suis ad sanctum locum innumera bona collata sunt: decimæ quoque ex sua parte plures & antiquitus, & moderno tempore impensæ; & pro his beneficijs, iniuriam & contumeliam recompensari: tributa, quæ pro decimis soluenda essent, imminuta, sæpe quoque fraude negata, obedientiam, qua nulla victima Deo gratior est, cum humilitate, in ara cordis, persuadet immolari; patienter se omnia posse sustinere; paueant tamen Christum, cuius vice fungatur in se offendere; nec quicquam ingerant, pro meritis sibi suppetere: obedientiam tamen, charitatem, & reuerentiam suis antecessoribus ab illorum maioribus exhibitam, non ausint sua leuitate negligere. Hæc, cum paterno animo perorasset, maiori odio, peccatis stimulantibus illas in se concitauit, Sophia vtrobique, ex parte Archiepiscopi ac congregationis perurgente.

Ex dedicata Ecclesia occasione noualis ex oritur. A Sophia VVilligisus ad id munus accersitur & post eum S Bernvvardus à Gerburge.

Instabat autem hora, qua Domina Gerburgis Ecclesiam, quam construxerat, consecrari deposcebat. Vnde, quia ipsa diutina infirmitate fatigata, ad obeunda tantæ festiuitatis solemnia, minimè suffecerat, Sophia, Domina & matre consentiente, studium tanti laboris assumpserat; & more suo proprium Episcopum postponunt & abijciunt, Archiepiscopus accersitur, quo ordinante, cuncta ad Dedicationem pertinentia disponuntur. Consecrationis diem statuunt, Exaltationis videlicet sanctæ Crucis solemnitatem. Mittitur autem & Legatus ex latere Dominæ Abbatissæ, qui beatum Bernvvardum ad Dedicationem inuitet; diemque denuntiet. Sed quanquam plures illum anticipatum Archiepiscopi aduocatione, obijcerent, leni tamen animo sufferens, ad præscriptum diem se venturum, promisit.

Dies præfixus eximitur.

Interea incertum, qua de causa Archiepiscopus statutum mutat diem; abdicit; atque eandem Dedicationem in festiuitatem sancti Matthæi Apostoli indicit.

VVilligisus potior tune S Bernvvardum euocat.

Beato quoque Bernvvardo pari potestate, vt olim in velatione Sophiæ venerabili Domino Osdago, legationem dirigit, mandans, vt incunctanter illi ad Dedicationem in præfata festiuita-

te occurrat. Ipſe verò ſuum Legatum atque ſcripta Archiepiſcopo remittit, aſtruens Imperialibus iuſſis obſtrictum, ſerijs quibusdam occupari; nec poſſe ad Dedicationem, vt iuſſum eſt, ipſa die illi occurrere. In Exaltatione tamen ſanctæ crucis Gandeſem venit, Eccleſiam dedicaturus, ſicut Domina Abbatiſſa à principio diſpoſuit, nil paratum reperit; imo aliquos collectos, qui illi reſiſterent, & cum iniuria eijcerent, ſi forte cum ſuis Eccleſiam conſecrare violenter appeteret. hanc enim famam illæ diſperſerant, cum, Deo teſte, nihil huiuſcemodi attentaret, vel mente conciperet. Iam enim tota mente ad Archiepiſcopum confugerant, ſe atque locum eius tuitioni deuouerant; Sophia namque illi aſſiduè cohærens, & cohabitans, hæc interdiu noctuque ambigebat. Miſſarum verò ſolemnia Dominus Epiſcopus, ipſa die ibidem celebrauit, licet maxima congregationis indignatione; easdem tamen vt oblationes offerrent, benedictionemque perciperent, admonuit. Plebs quoque, comperto ſui Epiſcopi aduentu, quaſi ad ſolemnitatem conuenit, mærens, & vltra quam credi poſſit, ægrè ferens, Epiſcopum inſolentia atque inobedientia, loco detrudi. Quos & omnes aduentantes limato ſermone conſolans, lachrymabili queſtu publicè commemorabat, ſe, ipſa die ad Dedicationem Eccleſiæ inuitatum, nil ſibi honoris exhibitum, imò excluſum: vnde conſecrationem Eccleſiæ, quæ ad ſe pertineat, omnibus, ſine ſuo conſenſu, Canonica auctoritate interdicit. Qua de re congregatio ſororum indignata, igne maioris indignationis accenditur; verùm cum ad oblationem ventum eſt, oblatas incredibili furore & indignatione proijciunt, ſæua maledicta Epiſcopo ingerunt. Quo inſolito tumultu perculſus, lacrymis perfuſus Antiſtes, non ſuam iniuriam, quam paruiducebat, penſans, ſed veri paſtoris pro perſecutoribus orantis exemplo, ignorantiam ſeu potius maleuolentiam furentium fæminarum deplorans, ad Altare redijt, miſſam ſuo ordine, magna animi contritione peragit: deinde populum alloquitur, benedicit, & corroborat; deductusque honorificè ab illis, vnde venerat, repedabat. O dignæ memoriæ virum, omnium ore celebrandum, cunctorum deuotione intimè amplectendum; apud ſe quidem incredibiliter humilem, ſed apud DEVM inſpectorem, eiuſque fideles, verè ſublimem. Quis eum crederet in tanto Pontificalis dignitatis honore, generis nobilitate, miniſtrorum multitudine, contra irrogatas ſibi iniurias patientiæ potius quam potentiæ clypeo, maluiſſe muniri? Sed vir beatus humanæ abie-

S. Bernvvardus Gandeshemum Sophia ingratijs accedit.

Miſſarum ſolennia celebrat.

Eccleſia conſecrationem pro iure ſuo interdicit

Male excipitur à monialibus.

S Bernvvardi magna æquitas animi.

Patientia præconium in S. Bernvvardo.

ctionis probra non curabat, qui totus diuino amori mancipatus, illius tantum oculis, quem singulariter diligebat, placere summoperè gestiebat. Hæc pro commendando magnæ humilitatis exemplo ad imitationem audientium inserere libuit, nunc ad ordinem redeamus.

VVilligisi aduentus ad Dedicationem.

Interea Archiepiscopus & Sophia omnem apparatum ad nouellæ Ecclesiæ consecrationem necessariam diligenter præparant, inconsulto beato Bernvvardo Episcopo, quem tamen adiungere tentat, sed verita Archiepiscopum, votis eius obuiare, pertimescit. Præterea Archiepiscopus in vigilia sancti Matthæi ad præfatum Monasterium venit cum Episcopis Rethario Patherbrunnensi Episcopo, & Berengero Verdensi Episcopo, Bernhardo quoque Duce, cum alijs plurimis, consecraturus sequenti die Ecclesiam.

Bernvvardus pro se legatos mittit. Ekhardus Selesvuicensis Episc. obrogat Dedicationi.

Mittuntur quoque beato Bernvvardo Episcopo, qui eum ad solemnitatem Ecclesiæ inuitent. Postera verò die adest diluculo vice Domini nostri venerabilis Episcopus Ekhardus cum maioribus natu nostræ Congregationis, & aliquibus primarijs de nostro Monasterio. Cui fandi licentiâ datâ, Archiepiscopum cum omni honore ex nomine beati Bernvvardi Episcopi deuoto obsequio salutauit, dicens, Imperiali illum obsequio detentum adesse non posse; mirari tamen vehementer, in sua Parochia & Ecclesia ab antecessoribus suis absque omni contradictione semper possessa, sine suo consensu Ecclesiæ consecrationem indici; fraterna charitate deprecari, vt ab huiuscemodi inuasione desistat; nec se intromittat, nisi quantum Canones concedunt, si suo iuri, singulari priuilegio quiddã suffragari æstimet, ipsum non defuturum, quin communi consilio fratrum, vbicunque delegerit, iustitiam plenissimè exsequatur. Archiepiscopus autem acerbiori indignatione inflammatus, mandat, vt primo manè sequentis diei, quæ tunc Dominica illucescebat, ad Consecrationem præfatæ Ecclesiæ incunctanter properaret; si venire tardauerit, nihilominus Ecclesiam dedicaturum.

VVilligisus perseuerat in proposito Dedicationis.

Hanc autem iram & indignationem Archiepiscopi aduersus venerandum Præsulem creauit maximè, præcipua familiaritas Domini Imperatoris, quâ illum speciali deuotione pietatis cæteris familiarius percoluit.

Bernvvardus efficitur maxima grata Ottoni III & æmulatio collegarum.

Affectuosissimo namque obsequio deuinxit sibi Imperatorem, quia cuncta, quæ ad gratiam illius competere sciebat, vigilantissimo studio obibat; & ob hoc, animositatem & inuidiam plurimorum in se commouebat: apprimè quoque Moguntini Episcopi, qui indignabatur aliquem præter se familiaritatis locum apud Imperatorem habere. Dominica itaque irradiante, adest prædictus Episcopus Eckhardus, cum venerando

fratrum

fratrum nostrorum cœtu & senatu vice Domini nostri directis, qui Canonica authoritate & Patrum Sanctorum prisca consuetudine obiecta, fortiter Archiepiscopi cœptis restiterunt; atque sic consecratio præscripti Monasterij intercepta est. Ipse verò Episcopus, inter missarum solemnia facto ad populum sermone Synodum suam biduo ante Sancti Andreæ natale, cum banni approbatione denuntiat; deinde ad Altare regressus, in Cathedra sedens, priuilegia quædam ante incognita mandat recitari; in quibus continebatur, vt nemo de iure illius Ecclesiæ auferret quicquam; hinc in decimis vel prædijs vel vlla re * inuestitura contineret, hoc quoque Banno roborauit, sicque discessum est. Episcopi autem qui aderant, ægrè admodum Archiepiscopi animositatem conquesti, fratri & Conepiscopo per nos mandant pertinaciam ipsius & temerarium inceptum se coercere non posse; id vnum suppetere, vt Apostolicum Imperatoremque adeat; illius causam, illorum esse cōmunem; nec se defuturos, quin de eisdem vtrisque, Apostolico videlicet atque Imperatori, scriberent.

Dedicatio per Hildensem Legationem impedita. VVilligisus de nouo per Synodi indictionem obnunciat.

** quam Episcopi cæteri à VVilligisi causa alieni.*

Venerabilis itaque Bernvvardus vltra modum sollicitè ferens quātulumcunque Schisma in Ecclesia grassari, sciens quoque infusum venenum, nisi Apostolico & Imperiali antidoto comprimi non posse, quanquam graui corporis molestia lassaretur, & tantum iter imbecilli eius corpori omnimodis esset contrarium, tamen, vt pacem reformaret, contra vires suas subire, non recusauit. Nam iam pridem ardebat miro desiderio, Dominum Imperatorem, quem vnicè amabat, videre. Paratis itaque tanto itineri necessarijs, per vallem Tarenti, quia ea via commodior est visa, ire procurauit, habens secum omnium Cisalpinorum Episcoporum scripta.

S. BernVVardus ad S. A. sibi confugiendum putat.

Porro Anno Incarnationis Domini Millesimo * Nonas Nouembris nimio mœrore totius congregationis plebisq; à Monasterio egressus, magna cōpunctione deducitur; Dei gratia comitat⁹ ad votum rebus cedentibus secundo Nonas Ianuarij Romam ingressus est. Quod humillimus ac pijssimus Imperator audiens, miro affectu dilectum Magistrum videndi flagrans ad suam præsentiam tamen eum fatigare nolebat; Sed festinus à Palatio, fere duo miliaria ad Sanctum Petrum illi occurrit; benignissimèque susceptum, inter amplexus familiarissimè deosculatum ad hospitium deduxit; diuque cum illo confabulatus, sequenti die illum ad Palatium venire rogauit. Hoc permisit, vt quantulumcunq; de suo ꝓprio ministerium suum impenderet, sed ꝑ sex septimanas, quib⁹ apud illū morabatur, sufficiēter in vsum sui suorūq; cūcta in-

** al MI. Romam proficiscitur.*

Honorifice obuiam itione ab Imp excipitur.

A Sylveſtro Pontifice vnà cum Ottone colitur & hoſpitaliter habetur.

digna largiter miniſtrari, præcepit. Manè vero Dominũ Apoſtolicum conuocauit, in occurſum chariſſimi hoſpitis; venientem quoque foris in atrium obuiam procedentes libentiſſimè ſuſceperunt; nec permiſſus eſt ad ſuum domiciliũ reuerti, ſed iuxtà, vbi ipſe Dominus Imperator habitabat, ſplendidiſſimum illi habitaculum exhibebat. Viciſſim quoque, nunc Imperatoris cubiculo, interdum Epiſcopi conſidentes, & forenſes cauſas & Reipublicæ neceſſaria conferebant. Nam de Archiepiſcopo & tumultu, Gandenſemenſi oborto, ante acceſſum Dñi Epiſcopi fama præcurrens, cuncta diuulgauerat; vnde non opus habebat ſingula euoluere, ſed breuiter ſtrictimque, Imperatore interrogante, pauca contexuit.

VVilligiſus acta ſua Synodalia Gandeshemij proſequitur.

Sed Archiepiſcopus, quod mente perceperat, actu perfecerat. Quidam enim maligni illum impulerunt; Sophia nihilominus inſtiterat. Venit itaq; biduo ante Sancti Andreæ Feſtum, Gandenſem ad Synodum, vt diſpoſuerat, habens ſecum venerabilem Epiſcopũ Rhetarium, alioſq; complures extraneos, videlicet de Thuringis & Haſſis, quorum id nihil intererat, nonnullos etiam de ſua Diœceſi, infra Saxoniam. Sed in principio actionis, venerandus Præſul Ekkehardus Archiepiſcopum commonet, vt à Synodo deſiſtat, nec in aliena Eccleſia talia præſumat; præcipuè cum Dominus Epiſcopus, ad quem Eccleſia pertineat, abſit; & cum Domino Apoſtolico & Imperatore conſiſtat. Ad hæc, incredibili furore Archiepiſcopus ſuccenſus, toruo vultu ac minaci iubet, vt ſileat, nil ad ſe talium pertinere, vt propriam Eccleſiam habeat, illam gubernet. Contra Ekkehardus, peccatis, inquit, agentibus, termini Epiſcopatus mei Barbaricâ ſunt feritate depopulati, ciuitas deſerta, Eccleſia deſolata; ſedem non habeo, ſeruum me Sanctæ Mariæ & Hildenſemenſis recognoſco, & in cunctis quoad potero loco ſancto prodeſſe ſtudebo. Archiepiſcopus itaque productis viris, quos adduxerat, requiſiuit Epiſcopos, ſi liceat homines illos banno ſuo ad Sacramenta conſtringere, ad cuius Diœceſin illud Cœnobium pertineat. Illi, quamquã metum illius veriti, aiunt legitimè fieri nõ poſſe, abſente Epiſcopo. Ekkehardus itaq; Præſul & fratres noſtri, populus quoque orant inſtanter, Sacramenta ſuſpendi. Qua vnanimitate Cleri & plebis Archiepiſcopus commotus, prædicto Epiſcopo minatur, vt ſileat; vel cum iniuria foras eum eijciendum. Super hoc plures indignati, & aliquanti quos Archiepiſcopus adduxerat, cum propemodum tumultus oriretur, Ekkehardus Præſul ab Epiſcopis rogatus, ſeceſſit, cunctoſq; Gandeſemenſes & omnes ad Hildenſemenſem Diœceſim pertinentes ad ſuam Synodum inuitauit. Ad cuius bannum vnanimiter omnes egreſſi illum ſecuti ſunt,

Ekhardus Epiſc. pro Bernvvardo Hildenſem cauſſam propugnat.

Seruum ſe S Mariæ Hildenſemenſis profitetur.

VVilligiſus de iure ſuo rogat ſententiam Epiſcop.

Suffragiorum fluctuatio.

sunt, tantummodo cum Archiepiscopo suis proprijs, quos adduxerat, relictis. Cum verò de Diœcesi Sacramentis examinarentur, alij Ethrinam * Frideslarensem fluuium terminum Hildensemmensis Parochiæ affirmabant, errorem faciente nomine Edernæ fluminis, quod Gandensem alluit; alij certum nil se scire, nisi quantum aliorum relatu didicerint approbant; nullus aliquid, vel memoria dignum asseruit. Archiepiscopus tamẽ, ac si veritate cuncta fixa constarent, Banno, ne quis illi Sacramento retentum Cœnobium auferret, muniuit; sicq; libero errore discessum est. Populus verò, quicquid ab Hildensemmensi Senatu iubebatur, obedienter obiuit.

** Adrana Tacito & alijs allnes Friteslariũm oppidũ.*

Hildensemmensis Senatus Ecclesiastici autoritatem sequitur populus

Intereà Legatus Romam super his Domino Episcopo dirigitur; scripta quoq; Dño Apostolico & Imperatori, lacrymoso ad modũ stylo ferebãtur. Vnde tam Apostolicus quam Imperator, & omnes Romani grauiter commoti, Canonum autoritatem, Patrum nihilominus traditionem violatam; contemptum quoque maximũ Romanæ Sedi, & Apostolico, Imperatori etiam tali præsumptione irrogari; periculosum scandalum in Ecclesia hac insolentia scientes posse generare, huiusmodi virus penitus exstirpandũ decreuerũt.

Romæ nunciatur VVilligisi actio contra Bernvvardum.

Per idem tempus mansit cum Imperatore vnicum decus Imperij, Dominus Hinricus, tunc temporis Dux potentissimus, in proximo quidẽ Dei pietate Rex futurus, in quem Dominus thesauros diuinæ humanæq; sapiẽtiæ contulit. Hic grauiter semper ferebat Gandesem obortam controuersiã; atq; ardenter instabat Ecclesiã pacificare, & sub signis Christi militãtes ad charitatẽ & gratiam reformare. Huius itaq; suasu Cleri plebisque coadunata est Synodus viginti Episcoporum de Romania; aliquanti etiam aderant de Italia & Tuscia: de nostris quoque, Sigefridus Augustensis, Hinricus Wirciburgensis, Hugo etiam Iunior Ciciensis præsidente Domino Gerberto Apostolico cum Imperatore in Palare, * in Ecclesia sancti Sebastiani Martyris, præsente nihilominus singularis meriti viro Hinrico Duce pacatissimo, & Abbatibus, astãtibus quoq; Presbyteris & Draconibus, omnique Romana dignitate. In fronte itaque actionis post Euangelia lecta, & quædam patrum capitula, benedictione data, cum sedissent, facto silentio, venerabilis Episcopus Bernvvardus de loco sessionis suæ modicũ progressus, humiliter Domno Apostolico & Imperatori, & Dño Hinrico Duci, omniq; Synodo causam Ecclesiæ suæ climato sermone exposuit. Cunctis itaq; questu eius cõpũctis, sapiẽtissimus Papa interrogauit Cõciliũ, si Synod[9] habẽda vel vocãda esset, quã Archiepiscopus cũ suis, quos adduxerat, collegisset in Ecclesia ab Hildẽsemẽsi-

Henrici Ducis Bauariæ postea Imp. sancti Romæ degentis encomium

Paci studet & Gandesemensi quieti.

Synodus Romana sub Syluestro in caussa Gandeshemensi, &c.

** Aspaltico forte & Salutatorio vel Locutorio.*

Synodi acta.

S Bernvvardus caussam suum Synodo exponit Syluestri Papa quæstio super VVilligisi indictione Synodi.

bus semper possessa Episcopis, præcipue cum Episcopus defuerit, & ad Romanam sedem pro eisdem causis confugerit; vel, quo nomine tale conuenticulum vocitandum sit, Sanctum Concilium secessum petit, vt secretius inter se de his inquirant. Quod pijssimus Papa libens annuit. Egressique sunt soli Romani Episcopi & postmodum introgressi, cum iterum consedissent, Apostolicus ait. Quid sancitis, fratres, de Synodo. Sanctum Concilium respondit. In aliena Ecclesia, & ab alijs possessa nil iuris habuit; neque canonicè ibi Synodum celebrare, aut aliquid constituere sine consensu proprij Episcopi, potuit; nec omnimodis Synodus dici potest. Sapientissimus Papa dixit. Ergò, quo nomine rite vocari potest? Sanctum concilium respondit. Schisma concilians discordias. Sapientissimus Papa dixit. Abijcienda sunt, quæ ibi gesta sunt? Concilium respondit; Canonica authoritate & sanctorum Patrum, exterminanda sunt, quæ ibi adinuenta, vel statuta sunt. Apostolicus ad hæc, inquit. Apostolorum potestate, sanctorumque Patrum auctoritate, dissipamus, & effringimus, & annullamus, quæ, absente fratre, & coepiscopo Bernvvardo Gandesem in sua Diœcesi ab Archiepiscopo Willegiso, & suis complicibus, adinuenta, & sacramentis statuta sunt. Et adiecit. Frater, & Episcopus Bernvvardus petit sibi restitui sublatam vestituram ab Archiepiscopo; quid sancitis, fratres? Sanctum concilium respondit Vestituram, quam Archiepiscopus non potuit auferre, non est necesse illi reddere. Sed, quia hoc ipse petendo instat, si Domino Imperatori placeat, Apostolatus vestri ferula, vestitura ei redintegretur, & corroboretur. Papa respondit. Fiat iuxta placitum vestri. Et tradidit illi Apostolicam ferulam dicens. Gandesemense cœnobium, cum adiacentibus villis & terminis, tuo iuri redintegro, & corroboro, & Apostolica sanctorum Petri & Pauli auctoritate interdico, ne aliquis, nisi quantum Canones permittunt, tibi obsistat. His finitis, Dominus Apostolicus, quid faciendum esset, concilium requisiuit. Responsum est, si vtrisque Principibus id conueniat, scriptis Archiepiscopum *, quod tam audax inceptum canonibus patrumque regulis contrarium, vir summæ grauitatis attentarit; simul quoque, vt imposterum à tali controuersia desistat, nec aliquid se intromittat, nisi canonicè emancipet; Synodum quoque Episcopis per Saxoniam indici, Vicarium nihilominus ex parte Domini Apostolici destinari, qui Synodo præsideat, complacitum est. Locus * Palati habendæ Synodi dil ponitur; dies, vndecimo Kalendas Iulij denuntiatur; Frithericus Cardinalis Presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, postea Rauennæ Archiepiscopus, Saxo genere, iuuenis ætate, sed senior morum probitate

Patrum sententia de VVilligisi Synodo Gandeshemij indicta.

Sylvester rescindit acta VVilligisi.

Restituit in integrum S. Bernvvardum.

* commoneant.

Synodus in Saxonia auctoritate concilij Rom. & Papæ indicitur.

* Paliti & Palithi

postea Frithericus Cardinalis genere Saxo plena

bitate, Vicarius Domini Apostolici eligitur atque dirigitur, Apostolicis paramentis atque insignijs non minus infulatus, quam si ipse procedebat.

cum potestate à Siluestro in Saxoniam mittitur.

Illis quippe diebus, Dominus Imperator Tiburtinam Ciuitatem, arcta obsidione vallauit. Machinis autem & plerisque instrumentis ad expugnationem paratis, fossis etiam miræ magnitudinis, vt aquam à meatu deducerent, cum magnam vim ciuibus ingererent, nec ad deditionem cogere possent, Imperator inuitatur. Nec mora; adest cum Apostolico, & Venerabili Bernvvardo Episcopo. Cumque, vt in talibus fit, alij augere obsidionem suaderent; alii, diuturno ac grandi labore parum se profecisse dicerent, bonum videri tantum, vt cum honore fiat, obsidionem solui. Imperator beatum Bernvvardum Præsulem seorsim abducens, quid agat, consulit; ægrè admodum ferre se cum iniuria, ceptis desistere. Ad quem ille, Non patior, ait, super his vos, anima mi, quem vita chariorem habeo, commoueri. Sed nunc, præcipite, arctiori obsidione vrbem vallari; nam, etsi reditum ad patriam desidero, non ante à Maiestate vestra diuerto, quā vrbem populumque, vestro iuri subactam, Dei pietate, videbo. Ad hæc Imperator lætus, dilecto gratatur Magistro, locum arctiori obsidione munit, milites ad expugnationem instruit, intrandi vel exeundi licentiam, omnibus, Imperiali auctoritate, interdicit. Aliquot diebus exactis, Dominus Bernvvardus & Apostolicus præfatam vrbem adeunt. Ciues læti aduentantes, seruos Dei honorificè excipiunt, vrbi intromittunt; nec prius desistunt, quam omnes pacatos Imperatoris ditioni; Dei gratia adiuti, subdunt. Postera namque die nobili triumpho subsequente, Episcopi Imperatorem adeunt: Nam cuncti primarij ciues prædictæ ciuitatis adsunt nudi, femoralibus tantum tecti, dextrâ gladios, læua scopas * ad Palatium prætendentes; Imperiali iure se subactos; nil pacisci, nec ipsam quidem vitam, quos dignè iudicauerit, ense feriat, vel pro misericordia ad palū * scopis examinari faciat; si muros vrbis solo complanari votis eius supperat, promptos libenti animo cuncta exsequi, nec iussis eius Maiestatis, dum viuant, contradicturos. Imperator pacis mediatores Papam & Venerabilem Bernvvardum Episcopum, magnificè gratando extollit, atque ad illorum nutum, reis veniam tribuit; placitoque habito, vrbem non destrui in commune deliberant. Vrbani gratia Imperatoris donantur, vt se pacificè agant, nec ab Imperatore deficiant, admonentur. Romani denique, indignè ferentes Tiburtinos cum Imperatore pica-

Tiburtina Ciuitas ab Ottone obsidetur.

S. Bernvvardus cum Papa & Imp interest obsidioni.

S. Bernvvardus cum Syluestro Pontifice Tibur ingressus incolis deditionem suadet.

Tiburtinorū deditio.

** Scopa castigationi parata*

** Alligatos vaccis seu in scopum sagittis an palā virgu cadi*

Deditis Otto parcit.

Romanorum ab Ottone defectio.

Ottoniani à S. Bernvvardo ante prælium Sacramentis præmuniuntur.

S. Bernvvardus dominicam hastam seu imperij vexillum & lanceam Christi præferre parat.

pacatos, vrbis quoque suæ portas seris muniunt, vias obstruunt, liberè intrandi vel exeundi Romam facultas negatur; vendendi vel emendi mercimonium interdicitur; nonnulli quoque Regis amicorum, iniustè perimuntur. Palatini autem à beato Bernvvardo Episcopo salutaribus monitis instructi, confessione nihilominus purgati, sacro etiam viatico inter Missarum solemnia muniti, contra egredi, & hostes impetere conantur. Bernvvardus Episcopus Dominicam hastam subijt; se quoque atque omnes viuificæ crucis munimine signat, benedictione publicè data, ac vitalibus monitis consolans & corroborans, signifer ipse cum sancta hasta in prima fronte aciei, egredi parat. Sequenti autem mane, Imperator cum suis post missarum solemnia, à venerabili Bernvvardo sacramentis cælestibus, ac diuinis exhortationibus consolati, aduersus hostes certamen instruunt, ipso Antistite cum sancta hasta terribiliter fulminante, cordis verò instantia pacem ab Auctore pacis suppliciter flagitante. Vnde contigit deuoti militis sui precibus exoratam pacifici Regis Christi mox adesse præsentiam, cuius & in natiuitatis ortu primum pacis gaudia nuntiantur, & postmodum, eiusdem pacis amatores, Euangelica veritate, filiorum Dei appellatione censentur. Ipsius itaque pietate, totius discordiæ rebellione sopita, hostes pacem poscunt, arma proijciunt; in crastinum se ad Palatium venturos, promittunt: Mane, Dei clementia, adsunt; pacem petunt; sacramenta innouant, fidem se Imperatori perpetuò seruaturos promittunt. Interim pijssimus Imperator, turrim quandam ascendens, ad illos concionabatur dicens. Auscultate verba Patris vestri, & attendite; & ea, mente diligenter reponite:

Romani inordinatis animis pacem poscunt.

Otto III ex edito loco alloquitur Romanos.

Vos ne estis mei Romani? propter vos quidem, meam patriam, propinquosque reliqui. Amore vestro, meos Saxones, & cunctos Theotiscos, sanguinem meum proieci; vos in remotas partes Imperij vestri adduxi, quo patres vestri cum orbem ditione premerēt, nunquam pedem posuerunt; scilicet vt nomen vestrum & gloriam ad fines vsque terræ dilatarem. Vos filios adoptaui, vos cunctis prætuli. Causa vestri, dum vos omnibus præposui, vniuersorum in me inuidiam commoui Et nunc, pro omnibus his, patrem vestrum abiecistis, familiares meos, crudeli morte interemistis, me exclusistis, cum tamen excludere non potestis; quia, quos paterno animo complector, nunquam ab affectu meo exulare patior. Scio equidem, & nutu oculorum seditionis principes assigno; nec verentur, dum publicè omnium oculis notantur, nihilominus etiam fidissimos meos, de quorum innocentia triumpho, sceleratorum admixtione com-

macu-

maculare; nec posse distingui, monstro simile arbitror. Hac oratione Imperatoris, ad fletus vsque compuncti, satisfactionem promittunt: duos corripiunt, Benilonem, & alium quendam, quos crudeliter cæsos, nudos pedibus per gradus tractos, semiuiuos in præfata turri, ante Imperatorem proijciunt. Hac autem seditione sedata, venerabilis Pater Bernvvardus ad sanctum Paulum, orationis causa accessit; apertoque sarcophago, sancti Timothei, de quo in vita sancti Syluestri legitur, astante custode, quem ipse Imperator ibi posuerat, de integro brachium sancti Martyris abstulit. Presbyter quoque eius non minimam partem de eisdem reliquijs secum asportauit.

Romani oratione Imp permoti, ei faciunt satis.

S. Bernwardus ex S. Pauli basilica tollit brachium S. Martyris Timothei.

Egressi itaque Papa & Imperator, Dominica Exurge, immensis lacrymis ciuium, non longè ab vrbe, castra ponunt. Beatus quoque Bernvvardus Episcopus, iam pridem antequam vrbe excederent, accepta licentia, ad patriam redeundi, præmissis omnibus suis, simplici tantum veste, Imperatorem ad duas mansiones comitatus, quinta feria eiusdem, ab eo dimissus est. Dici non potest, quanto mœrore, quantis vtrorumque lacrymis fusis, vt in publicum procedere vererentur. Mitissimus Imperator, quæ stylo vel legatario intimare dubitauerat, fido Magistro in arcanum mentis secretarium, sapienti trutina libranda, commendat. Reliquias nihilominus, integrum videlicet corpus sancti Exuperantij Martyris Diaconi, sancti Sabini Episcopi, Goslariæ per illum direxit, ibidem sua industria in celebri loco reponendas. Episcopus quoque mellito affamine, magisteriali moderamine, vt quondam puero alludebat; agenda quæque commemorabat. Fugienda suadebat vitia, mores omnium æquitatis lance pensare, patientiam familiarissimam in cunctis vernaculam sibi conciliare, ante omnia, ne quid nimium pertinaciter intentet. His gestis vnanimem Magistrum in hospitium ducens, exquisitis donis remunerat; deinde Apostolico conuocato, benedictione data, charissimum Magistrum inter oscula flentes Dei gratia in pace dimittunt. Socios quoque viæ ex suis, Imperator cum illo dirigit, qui eum deducant, & ad se remeantes ipsius salutem, atque itineris prosperitatem exponant. Rebus itaque Dei clementia ad votum cedentibus, Papiam deuenit; vbi eius aduentu Præsules ac Comites totius Liguriæ exspectabant. Quibus legationem Imperatoris dedit, atque in placito considens, plura cum illis de Reipublicæ vtilitatibus, contulit. Illius namque consilio cuncti parebant; quia quantum ab Imperatore diligeretur, sciebant. Leo quippe Vercellensis Episcopus, vir litteris

Ab Ottone comiter ex Italia deducitur.

SS. Exuperantij & Sabini pignora Goslariam iussu Imp transfert.

Ottonem admonet officij libere.

Ipse Otto & Siluester flentes S Bernwardo valedicunt.

S. Bernwardus Papiæ cum regni Proceribus conuentum agit

Ab his plurimi æstimatur.

Leo Vercellensium

eximius Episcopus cum excipit prolixe, & pontificaliter.

Itineris ipsius splendor.

Rudulphus Burgundiæ rex eum mulat officijs eum & muneribus

Hildenesheimium reuertitur cum reliquijs:

Immensa pecunia, quā erogat.

Opus murorum Hildens. absoluit

litteris eruditus, fandi quoque copia exercitatus, ad suam ciuitatem, maximo cum honore & affectu inuitauit; vix quoque obtinuit: præueniensque, collecto maximo Cleri populique cœtu, in laude Dei cunctis psallentibus, campanis etiam personantibus, non minori ambitu quam si Papa adueniret excepto, omniaque in ministerio eius opulentissimo luxu, quantum imperatum est, impendit; donis quoque eximijs honorauit. Socios etiam cum illo misit, qui sequenti die hospitium plenis copijs prouidebant. Inde, per diuersa loca, & ciuitates veniens, plurimorum benignitate in multis locis vsus, Clusas excedens, Alpibus Dei misericordia superatis Octodorum prætergressus Agaunum abijt; ibique à Rodulpho Rege Burgundiæ liberalissimè excipitur; Qui tradidit Episcopo in proprietatem infra Papiam, cū manuscripto tres curtiles, & sua subscriptione annulique impressione, roborauit. Inde Dei gratia munitus, diuertens prospero, Deo auxiliante, itinere Hildensem, cum maximo Cleri plebisque tripudio, in sancta festiuitate Heroicæ Cœnæ intrauit. Reliquias quoque Sanctorum, quas aduexit, magno honore in Ecclesia condidit; immensamque pecuniam in altaris seruitium atque in vsus pauperum, expendit. Totum æstiuum tempus in exstructione murorum ciuitatis, quam Hildensem inchoauerat, institit, interdum etiam graui stomachi molestia laborauit.

Friderici Cardinalis Legati in Saxoniam aduentus magnificus.

Equi ostro instrati.

Synodus Palithina quam VVilligisi pars turbat.

Lieuezo Hammenburgi Arch. & Saxonici Episcopi Legato parent

Legati autoritas à VVillegiso repudiatur.

Interea affuit ab Apostolico & Imperatore vice Papæ directus Cardinalis Presbyter Frithericus, omnibus insignijs Apostolicis, ac si papa procedat, infulatus, equis Apostolica sella, Romano more ostro instratis. Scripta quoque à Papa & Imperatore Episcopis & ceteris Principibus mittuntur, vt Romanum Legatum digno honore suscipiant, eiusque Legationi indubitanter omnes quasi Apostolicus præsens cernatur, obediant. Conuenerunt itaque Palati ad Synodū, decimo Kalendas Iulij iuxta decretum Apostolici præscriptum. Legatum verò vario affectu excipiunt; Archiepiscopus autem, & qui ei fauebant, mira indignatione & execratione illum spernebant. Episcopus verò Bernvvardus, & Lieuezo Hamenburgensis Archipræsul, alijque quam plures, reuerenter cum tractabant, præcipuoque honore colebant. Sed postquam ad concilium ventum est, vix dici poterit, quanta seditione & tumultu agitetur. Nam nec locus sessionis Vicario Apostolici idoneus conceditur; horribilis strepitus ingeminatur, ius fasque contemnitur, canonica disciplina annullatur, Vicarius inter Episcopos Lieuezonem & Bernvvardum sedens, Apostolici scripta & Legationem ad Episcopos se habere, facultatem exsequendi quæ ferat, sibi exhiberi, orabat. Imperato denique silentio, primo dulci affamine, Episcopos de pace & cha-

charitate & concordia commonet; deinde Epistolam Papæ Archiepiscopo specialiter directam profert, publiceque in auribus omnium recitari precatur. Quam, cum Archiepiscopus tangere vel videre dedignaretur, Episcoporum iudicio palam est recitata; in qua ipse Episcopus apertè corripitur, & de fraterna concordia, & obedientia, admonetur. Vicarius autem, quamuis Archiepiscopum irritare magno studio parceret, tamen miti affatu, quæcunque illi obijciebantur, obedienter fratrum consultu, satisfacere, Apostolica auctoritate commonet. Super his, etsi indignatus, consilium à fratribus & præcipuè ab Archiepiscopo Lieuezone quærit. Ad hęc ille: bonum sibi, quia læsus frater, dominorum nostrorum Apostolici & Imperatoris suffragia petijt coram vicario, illorum Episcoporum iudicio satisfaciat. Ianuæ interim Ecclesiæ panduntur, laici intromittuntur, fit strepitus tumultusque validus, Moguntinis exultantibus, arma exposcunt, immensas minas ingerunt, aduersus Apostolici Vicarium & Beatum Bernvvardum Episcopum. Legatus autem, & præfatus Episcopus, nec tumultu moti, nec minis territi, licet numerosiores haberent militum copias, non arma fremunt, sed seditionem compescunt. Episcopi autem negotium in posterum diem protelandum suggerunt; in fidem suam suscipiunt, Archiepiscopum aduenturum, iustitiamque obedienter exsequuturum. Interea Archiepiscopus nimio furore succensus egreditur; quem infra coronam fratrum Vicarius insequitur, & banno Apostolicæ authoritatis ad Synodum in eandem Ecclesiam sequenti diluculo inuitat; sicque illa actio soluta est. Matutino itaque crepusculo clam Archiepiscopus, omnibus ignorantibus, cum suis abscessit. Vicarius autem secundam actionem Synodi sequenti die adorsus, in principio actionis Archiepiscopum inquirit: quem, quia non aderat, ab omni Episcopali ministerio, vsque ad præsentiam Papæ suspendit. Cunctis verò Episcopis Synodum in Natali Domini ad præsentiam Papæ, Apostolica auctoritate indicit; Archiepiscopo nihilominus scripta in hunc modum dirigit. Quia Synodo te subtraxisti, & iussis Romani Pontificis inobediens fuisti, auctoritate sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & illorum Vicarij Papæ Syluestri, ab omni sacerdotali officio scias te vsque ad præsentiam illius suspensum. Sic secunda actio terminata est.

Synodo vis affertur.

Willigisus loco excedit.

A Legato suspensionis censura notatur.

Vicarius autem cum beato Bernvvardo aliquantum moratus, præcipuis muneribus, ipse & omnes sui remunerati, in pace dimissus est. Perueniensque ad Apostolicum & Imperatorem, Legationis or-

Cardinalis Legatus redit & acta exponit.

Euocantur Episcopi Germaniæ ad Synodū in Italiam. **id est armato Clientum & Feudalium agmine.* *Fridericus Cardinalis fit Episc. Rauennæ.* *S Bernvuardus celebrem Hildevvardeshusen. Abbatiam Virginum aditurus violatur ab aduersarijs.* *Repellitur à Gandeshemensi inspectione.*

nis ordinem aperuit. Super quo grauiter indignati, iubent vniuersos Theotiscos Episcopos circa natale Domini ad illorum præsentiā festinare, non solum ad Synodum, sed cum omni suo Vasatico ita cōstructos, vt ad bellum quocunque Imperator præcipiat, posset procedere. Præfatus quoq; Fridericus non multò post Episcopalem Cathedrā Rauennæ obtinuit. Propterea beat⁹ Bernvvardus sperans Dei gratia, & vtrorumq; Principum clementia, sūma pace se cōuersaturū, Abbatiā Hildevvardeshusensis Ecclesiæ sibi ab Imperatore traditam, & solemni ab ipso dedicatione deuotissimè cōsecratam, & diuino seruitio excultam, pluribusque beneficijs ac donis ab eo ditatam, vbi etiam sua matertera matris regimen agebat, in præcipua festiuitate illarum adire disponebat, præmisso omni apparatu ad tantam solemnitatem confluentibus necessario. Cum iam omnia parata essent, ipseque in proximo futurus superueniētes nocturno tempore homines Archiepiscopi, cuncta inuadentes dissipauerūt, aliquātos vero domesticos Episcopi crudeliter cæsos dimiserūt; ac, iniuria exacta, venerabilis Præsul Gandēsemēsę Cœnobiū adire, & quæq; emendāda essent corrigere disponebat, ne quid suā culpâ esset neglectū Cui obstitit immensa multitudo non minus armis instructa, quam si ad publicū bellū cogerētur. Hos cōsciuit Sophia; cūctos videlicet, quos de Vasatico Archiepiscopi, vel familia illius conuocare poterat, omnes suos notos & familiares, manū validam, turres & munitiora loca circa Ecclesiam armato complent milite, & contra vnum hominem suum, videlicet Episcopum, inermem, & benedictionem illis portantem ita castellum muniunt quasi Barbarico procinctu se defendere parent; vt veraciter illud Apostoli impletum in illo videatur. *Omnes qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patientur.* His sanctus Præsul auditis, suos quid agat, consulit. Cuncti periculo cedendum statuunt; dirigunt quoque, qui veritatem diligenter inuestigent; qui omnia quæ sparserāt vera, & his maiora aññuntiāt. His hoc modo gestis, Episcopi huiusmodi controuersiam in Ecclesia grassari cernentes, super quam tanti viri tam inauditis & intolerabilibus iniurijs nimium dolentes, conuentū Franconouord post Assumptionē Beatæ Mariæ expetūt. Inuitātur etiam Archiepiscopi, Coloniensis & Treuirensis. Ventū est ad diem Concilij, præsidentibus Archiepiscopis Willegiso Mogōciēsi, Heriberto Coloniēsi, Ludolpho Treuerēsi cum alijs seruis Dei, Rethario Pathebruñensi, Rotberto Spirensi, Beringero Verdensi, Ekkehardo Slesvvicensi. Sed, quia Ekkehardus Hildensem hospitabatur, Barbarico tumultu sua ciuitate, & Ecclesia depopulata, beatus Bernvvardus Episcopus mo-

Gandeshemium iam tum Castellum.

Francofurtensis Synodus sedandæ controuersiæ Gandeshemēsi. *Mittit ad eam vice sua S.*

molestia corporis impeditus, ad conuentum vice sua illum direxit, addens illi Notarium Tangmarum Presbyterum & Monasterij Decanum, qui succenturiatus adesset, si quid fortè aduersi ex parte Archiepiscopi emersisset. In principio itaque primæ actionis Archiepiscopus mitiori relatu fratribus absentiam Domini Bernvvardi conqueritur, iustitiam, fraterno iudicio, si adesset, se illi facturum asserit. E contra, non temeritate vel inobedientia deesse refellitur, sed graui corporis molestia impeditum, quæcunque sacer conuentus, diuino statu * illustratus deliberet, statuat, vel imperet, obedienter se obsequuturum ac seruaturum. Sic quoque mutua benedictione data, ipsa die, actio finita est. Sequenti die Archiepiscopus, quibus impellentibus incertum, mordacior ad sessionem progreditur. Aliqui namque & quidam de Episcopis fauore illius adducti, beatum Bernvvardum Episcopum publicè in Synodo requirendum suadent. Tangmarus autem Presbyter Episcopos commonet, vt Archiepiscopum pertinaci animositate compescant. Denique Dei pietate mitior Archipræsul efficitur, instantibus tamen cunctis, vt vestituram Gandesemensis Cœnobij beatus Bernvvardus possideret, nullo modo Episcopus consensit, sed vt neuter illorum, donec * ad Octauas Pētecostes Fridislare ad Palatium conueniant, se intromittat. Sicque Concilium, Dei gratia solutum est. Beatus perinde Bernvvardus gemina gratia Italiam ardebat adire, præcepto videlicet Apostolici satisfacere, & carissimum Dominum Regem videre, quem vita pretiosiorem colebat.

Bernvvardus Ekhardum Episc. & Tangmarum Decanum. Acta Synodi.

** spiritu*

S. Bernvvardi præsentia requiritur.

Vestitura Gandeshēmi suspenditur.

** vsque*

Direxit autem Thangmarum Presbyterum vice sua, qui & priori anno comes itineris, & peregrinationis eius apud Imperatorem fuerat, qui à primæua ætate seu iuuentute vsque ad canitiem scholari studio intentus, nutriendis pueris operam dabat.

Tangmarus scriptor horum à S. Bernvvardo in Italiā ad Papam & Imp mittitur.

Hic ad præsentiam Papæ & Imperatoris cum epistolis ac mandatitijs missus, plurimorum beneuolentiâ, per viam gratia Dñi sui vsus, Imperatorem in Spoletanis partibus reperit, à quo, merito Domini Episcopi, benignissimè susceptus Apostolici aduentum præstolabatur. Quibus conuenientibus, Legationem & scripta tradidit, Imperatore clementer apud Apostolicum Episcopi causam prosequente. Deinde iubetur Synodum exspectare, quæ apud Tudertinam ciuitatem in Natali Domini futura erat, bonis omnibus ex parte vtriusque Principis opulentissimè sustentatus.

Ad Spoletum ab Ottone & Pontifice præclarè suscipitur.

Eodem tempore quibusdam Imperialibus obtinentibus

Tammo Comes Sommerschenburgi Castelli heres, frater S. Bernvvardi.

frater Beati Præsulis Bernvvardi Tammo Comes Imperatori gratus, vir certè omnium morum probitate præclarus, ad Regis imperium de Sommerschenburg paternum munitum valde castellum, insedit; cuius solertia atque industria in illis locis & vicis; bene tuebatur Respublica.

Tudertina Synodus sub Syluestro II anno MII.

Anno singularis Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi millesimo secundo, Indictione decima quinta, Apostolicus cum Imperatore Tudertino Natale Domini celebrauit. Vbi in festo Sancti Ioannis Euangelistæ Concilium coadunatur Episcoporum per Romaniam, & aliquorum de Tuscia & Italia. De nostris quoque consederunt, Rotgerus Leodiensis, Sigifridus Augustensis, Hugo Citiensis. Inter Missarum solemnia itaque considentibus ad triginta Patribus, præsidentibus quoque Dominis ac principibus vrbis, Papa atque Imperatore, post Euangelium recitatis ex decretis Sanctorum Patrum aliquibus Capitulis, ad præsentiam Synodi per oblationarium, Legatus Venerabilis Bernvvardi Episcopi statutus est. Ad quem Apostolicus ait. Dic, quâ causa ad nostram præsentiam veneris, vel quid ad Synodum habeas. Mox Legatus, toto corpore ad terram prostratus, & erectus fauentium manibus, pedibus vtriusque principibus prouoluitur; consurgensque, sic ait. Dominus meus, Apostolatus vestri auctoritatem, Imperialem quoque Maiestatem magnificè gratatus est, pro cunctis in quibus pro sua Ecclesia clementer laborastis. Quid autem Legatus vester profecerit, aut quid in sua legatione occurrerit, ipse, quia præsens est, melius exponet. Post discessium autem illius, Episcopi dolentes litem & controuersiam diutius bacchari, conuentum Franconouorti statuunt; ad quem cum Venerabilis præsul noster venire non posset, graui corporis infirmitate impeditus, vice sua me direxit. Tandem in communi reuerendi Patres decreuerunt, vt neque Archiepiscopus nec senior noster de Gandesemensi Cœnobio se intromittant, vsque post Octauas Pentecostes; & tunc Flideslare ad Synodum pro hac causa conueniant. Et quia hic ad Apostolatus vestri sedem delata * vestris scriptis multotiens est annullata, vestrum expetit iudicium, vt vestra authoritas iubeat in quo foro, vel sub quibus iudicibus, causam terminare debeat. Ad præsentiam nihilominus huius sanctissimi conuentus, gratia sancti spiritus hic per vos aggregati, paruitatem meam destinauit, vt omnis Senatus Apostolicæ Ecclesiæ publicè cognoscat, illum deuotissimo affectu, Domino Apostolico & Romanæ Sedi obedire & consentire, & vestro iudicio adinuenta vel decreta poscere, & pro posse, perpetuo seruare. Ad hæc Dominus Apostolicus, obedien-

Tangmarus legatus S. Bernvvardi caussā in Synodo exponit.

**Caussa.*

S. Bernvvardus Romanæ sedi deuotus.

dientia beati Antiſtitis, & deuotionem ac ſtudium magnificè collaudauit. Proſequitur quoque venerabilis Rauennatis Eccleſiæ Metropolitanus Fridericus, & qui Palathi atque in tota legatione ſua illi occurrerint, contexuit. Archiepiſcopi inobediẽtiam, iniuriam, contemptum etiam Romanæ ſedis; & è contra beati Bernvvardi benignitatem, charitatem exponit. Et quod ab illo præcipuo honore ſit habitus; & affluentia omnium bonorum opulentiſſimè refectus. Ad hæc animoſitas Archiepiſcopi palam ab omnibus Romanis Epiſcopis improbata, temeritas præſumptionis illius carpitur. In commune tamen cuncti deliberant, Colonienſem Archipræſulem cæteroſque Epiſcopos, qui proximè venturi erant, exſpectandos. Mittuntur etiam nuntij, qui in Epiphania Domini, ad præſentiam vtriuſque Principis illos venire iubeant. Sed cum minimè venirent, exſpectantur ad tres inducias. Cum autem nullo modo fieri poſſet, vt conuenirent, presbyter Tangmarus, vt abſolueretur, omni niſu inſtitit.

Friderici Cardinalis de legatione ſua relatio.

Willigiſi conſilium à Synodo improbatum.

Epiſcopi Germaniæ fruſtra exſpectati

Tertio itaque Idus Ianuarij Imperator dimiſit à ſe Legatum chari ſui Magiſtri ſæpe dictum Presbyterum largiſſimè remuneratum. Epiſcopo quippe munera præcipua direxit; inter alia onychinum vas magni pretij; ſpecies quoque medicinales diuerſas, pigmenta etiam diuerſa.

Tangmarus Legatus ab Imp. donatus Hildeſiũ remittitur.

Iam vero imminebat miſerabilis dies obitus videlicet mitiſſimi Imperatoris. Confeſſus namque eſt prædicto Magiſtro cum ab illo interrogaretur, leuiter ſe febricitare. Ingraueſcente ergò quotidie morbo, aſtantibus Epiſcopis, communitus Sacramento Corporis & ſanguinis Domini inter verba puræ confeſſionis, decimo Calendas Februarij mitiſſimus ac humilimus Imperator, cum ingenti dolore omnium bonorum, ſpiritum efflauit. Quis valet ſtylo exprimere, vel fando diſſerere irremediabilem dolorem vndique ad exequias confluentium. Funera itaque Teutonum Legio, præparatis cunctis ad iter indiguis, corpus mitiſſimi Domini * Aquis portabant; ſuſceptumque eſt ſancto die Palmarum feſtiuo obſequio totius Regni cunctiſque principibus, præcipuo affectu ad exequias famulantibus, ſepultuſque eſt in medio choro.

Otto III. Imp pie moritur.

Otto effertur Aquas ad ſepulturam

** Aquiſgranum.*

Interea vota principum in diuerſa rapiuntur, pleriſque Regni faſtigium ſine reſpectu timoris Dei vſurpare nitentibus. Vnde Princeps quidam Bruno nomine, ſciens venerabilem Bernvvardum Epiſcopum Domino Hinrico Duci reuerentiſſimo eſſe fidiſſimum, timens, ne cæptis eius aduerſaretur, ſi quid inciperet, quoſcunque in exitium illius, vel in damnum Hildenſemmenſis Eccleſię armare poterat, pro viribus inſtitit: hinc prædis & rapinis paſſim baccha-

Bruno Saxoniæ Princeps inſidiatur regno.

S. Bernvvardum ſolicitat armis.

tus in loca & homines Episcopi. Sed ille more suo nusquam de fide desciuerat, quãuis multis sæpe lacessitus iniurijs. More autẽ sapientissimi architecti, prudẽtissimus Præsul fundamina noui regni precum initijs inchoauit. Omnes namq; fratrum & sororum cateruas, quæ diuinis sceptris sub eius vexillis militabant, intenta supplicatione, intenta rerum necessitate, aduigilare m[illegible]bat. Ipse quoque, quod tamen cunctos celabat, arctâ Domini clementiam abstinentiâ exorabat. Vnde fit mirabilis Dei misericordia in electum adunatio, vt popularium vota primorum præuenirent studia. Nam sicubi publici cõuentus cogebantur, vox vna vulgarium Dñm Hinricum debere imperare, ipsum non alium quẽlibet rebus debere præesse. Omnibus ergò pari voto in electione illius cõcordãtibus, VVillegisus Archiepiscop⁹, & beatus Bernvvardus, cũ cæteris regni Principibus Dñm Hinricum Mogontiam cum summo honore ducentes, Dominica Octaua Pẽtecostes regimẽ & regiã potestatem, cum Dominica hasta illi tradiderũt; ac deinde omnib⁹ ritè pactis, cum maximo tripudio vniuersorum, solẽniter eum Dei gratia vnxerũt.

S Bernvvardus regni statum Deo commendat.

Henricus cunctis omnium votis Rex designatur S Bernvvardus ei fauet. Moguntia coronatur Dominica hasta ei traditur. Cunigundis Paderbrunni regina inungitur. Sophia Gandeshemensis benedicitur à Metropolitano VVillegiso

Nouus autem Rex Paderbrunni, Sancti Laurentij Natale celebrauit, ibiq; Domna Cunigunda regalem coronam & benedictionẽ à VVillegiso Archiepiscopo accepit. Sophia verò ad Gandẽsemẽse Cœnobium electa, more suo, velut in sacro velamine, proprium repudiata est Episcopũ; ita nunc quoq; dedignata à suo pastore, & patre regiminis, & consecrationẽ ꝑcipere, tumore fastuq; vanitatis à palligero benedici obtẽtu Regis & Principium, expetijt. Beatus autem Bernvvardus non valens resistere, annuit.

Anno Incarnationis Dñi millesimo tertio Rex orationis causa Episcopia & Abbatias, sancta videlicet loca circuiens, vbi serui Dei vel ancillæ religiosius in diuino seruitio excubabãt, vt se regnũque diuinitus sibi collatum illorum precibus tueretur, Hildennensem adire magnificè desiderabat. Sed, quia nullus Regum ante illum religione loci id aggredi tentabat, beatum Bernvvardum cõuenit; qua ratione sanctum locum visitare audeat, consulit. Licẽtia quoq; ab illo acceptâ, ante sanctum diem Palmarum præfatam Ecclesiã adijt; susceptusq; est solemni honore. Ipse quoq; in altaris ac fratrũ ministerium præcipuam pecuniam largitus, locum ditare & honorare promisit, atque ex magna parte perfecit.

Henricus Rex recens electus Hildenesheimium venit, & dona offert ann. MIII.

Tertio post hoc anno, occidentalibus Gallis Rempublicã infestantib⁹, idem Imperator expeditionẽ aduersum illos mouit; Cui⁹ arma beatus Pontifex iuxta præceptũ Domini, quæ Dei erant Deo, quæ Cæsaris Cæsari fideliter restituens, cum immensa manu militum, vigilãtissimo obsequio ad gratiã militabat. Expeditione verò soluta

Henrici expeditio in Galliam

ſoluta, q̄ prius voto decreuerat, ad ſanctū Martinum tetendit, non tamen abſq; regali licentia fraternaq; Epiſcoporū munificētia. Suos itaq; omnes iter quod diſpoſuerat diligētiſſimè cælabat, quia illorū lacrymas, ne poſſet ſufferre, timebat. Regi tamē cōmendatus non multis comitat⁹, iter aggreſſ⁹ eſt. Pariſijs apud S. Dionyſium aliquot dies cōſiſtens, loca ſancta luſtrādo, animi magna cōtritione totum ſe Dño mactauit. Inde Thuronis tendens, magna ſedulitate Rotberti Regis in via vſus eſt, ibi etiā ſeptimana cōuerſat⁹, corā pio patrono, ſua, ſuorumq; cōmiſſa, quotidianis vbertim lacrymis deflet. Honorat⁹ deniq; à Rege & Epiſcopis precioſiſſimis B. Martini de ſacro corpore reliquijs (nam maximū æſtimabatur, ſi cui aliquātula particula de caſula, ſiue de cæteris paramētis ſancti Cōfeſſoris poſſet cōtingere) ipſe cœleſti theſauro remunerat⁹, & aliorū plurimorū ſanctorū cum benedictione omnium inde digreſſus, Pariſios perueniens aliquot dies conſueto exercitio precum intētus, nihilominus etiam à præfato Principe & Epiſcopis pretioſiſſimi Martyris Dionyſij ſociorumq; eius ſacroſanctis pignorib⁹ perceptis, cum benedictione & gratia ab illis digreſſus, felici curſu ad patriā repedabat. Et quanquā poſt tanti itineris difficilimū laborem, celerem reditum vota omnium præoptarent, vicit tamen affectus; quo ſemper Dominis obſequebatur, & benigniſſimū Regem Aquis poſitū adijt; à quo affectuosè ſuſcipitur; quia iam diu ægrè illū videre cupiebat. Nam Bauenberch regali loco, qui ſibi hæreditario iure à maioribus ſuis competebat, Epiſcopalē Sedem nouiter cupiebat inſtituere; vnde Synodū omnium Epiſcoporū in Franconouord adunauit, vt ſcripta Romani Pōtificis ſuphoc & decreta cōmuni iudicio cōprobarent. Cui taxationi inſignem Dei ſeruū & Antiſtitem Bernvvardū primo Regalis Maieſtas, tum Epiſcopalis dignitas intereſſe magnis precib⁹ poſtulabant. Nec abnuit; quin prōptiſſima obediētia Regē honorauit. Reuerſ⁹ verò Hildenēſem, delatas Sanctorum reliquias veneratione condigna ſeruādas locauit, ſemetipſum in ſanctimonia ſolita ſollicitius exercuit. Epiſcopatus ſui terminos antiquitus præfixos, labore nimio, & ſollicitudine cuſtodiuit.

S Bernvvardi peregrinatio in Galliam.

Pariſijs S. Dionyſium veneratur.

Turonis S. Martinum viſit.

A Roberto Rege & Galliæ Epiſcopis honoratur.

S Martini & aliorum Sanctorum reliquias exportat.

Pariſios regreſſus S. Dionyſii &c. reliquias à Rege & Epiſc impetrat.

Aquiſgranum it Regem Henricum ſalutatum.

S Bernvvardus conuenitur ſuper Babenbergenſis Eccleſiæ & Synodi Francofurtenſis negotio.

Illis diebus miſerabilis, cunctiſq; ſanctæ matris Eccleſiæ filijs ꝑpetuò lacrymabilis luctus, peccatis noſtris exigentibus, exortus eſt: ita vt duodecimo Kalendas Februarij nobile Monaſteriū ſanctæ Hildennenſemēſis Eccleſiæ diabolicæ fraudis faculis noſtrorumq; criminū flammis pene incendio ꝑditum eſt. Nam in eadem nocte primæ quietis tempore cunctis infra vrbē cōmorantib⁹ magis peccatorū pōdere ſopitis, quā ſomni alteri⁹ quieti deditis grādis

Incendium Hildeneſhemenſis Sepi & Canobitarum Clericorum ka-bi...

ille dolor nobis miseris superuenit. Verum sanctę Dei genitricis interuentu, sanctorumque nostrorum pio precatu, dominique nostri venerabilis Bernvvardi Episcopi acerbissimo ploratu, omnis ille vehemens ardor, diuini roris infusione extinctus est, & illud venerabile templum mansit incolume, seruatum Dei gratia, nisi quod nobis perpetuo est lugendum, quod cum pretiosissimo missali ornamento inexplicabilis librorum copia perijt, nosque spiritualium nostri armorum inermes reliquit. Ipso quoque anno, beatus Bernvvardus sanctæ Hildenensemensis ciuitatis patronus, sequenti omnium Sanctorum festiuitatis die, altare summum sanctæ Dei genitricis, quod, proch dolor, peccatis nostris promerentibus, valida, vt dictum est ignis inundatione confractum erat, deuotissima mētis intentione, quarto Nonas Nouembris in melius restaurauit & benedixit, Deoque acceptius hominibusque laudabilius, auri argentiq; ac gemmarum claritate effecit.

Templo incolumi.

Bibliotheca perit.

S. Bernvvardus instaurat & dedicat altare B. Virginis.

Interea Domina Rothegardis dignæ memoriæ Hildevvardeshusensis Ecclesiæ Abbatissa, venerabilis Bernvvardi Episcopi matertera, diutina corporis infirmitate castigata, resolutionis suæ diē sibi semper optabilem, diuino, vt creditur, instinctu, instare cognouit; Vnde in sacratissima nocte Dominicæ Natiuitatis, ad missam, *Dominus dixit*, in Ecclesiam se ferri præcepit; ibique, Dominici Corporis & sanguinis viaticum percepit. Inde, rite omnibus peractis, denuò ad lectum reportata, conuocatis sororibus, ita exorsa est.

Rothegardis Abbatissa Hiltvvardshusensis pia mors memorabilis.

Ex hac vita me hodie carissimæ, quo Deus iusserit inuitari vobis denuntio: sed hoc, quia infra maioris missæ solemnia futurum esse non ignoro, ne qua diuini famulatus fiat interruptio, vos, audita mea morte, minimè turbari deposco. Dei namque tanto mihi largius auxilium affuturum esse confido si modo nulla eius seruitij, mei causa, facta fuerit intermissio. Diuinis itaque solemnijs ex more completis, ad communiendum exitum meum quantocius occurrere festinate; suoque creatori animam precibus attentius commendare curate; vestrumq; semper finem suspectum habentes, in illo tremendo iudicio, dum licitum est, per bona opera Deo dignæ inueniri satagite His dictis, eas stupentes nimium pariter ac mirantes, abire permisit. Quod, quia Spiritu prophetico, præuiderit, rei patenter exitus ostēdit. Nam, vt prædixerat, infra maiorem Missā, incipiēte Sequentia, sancta illius anima carnis est ergastulo soluta. Vnde manifestè datur intelligi, beatam hāc fæminam, plus aliquid cæteris mortalibus diuinæ gratiæ concepisse; cui nō solum suæ carnis absolutionē tam euidenter concessum est præscire potuisse, verum etiam eo die, præsentis vitæ miseriā feliciter euasisse, quo ad eā

Mortem suam vaticinās prædicit.

pro to-

pro totius mundi salute tolerandam, Redemptor humani generis, ex inuiolatæ Virginis vtero ineffabiliter prodiens, creditur aduenisse.

Anno autem Incarnationis Domini nostri Iesu Christi Millesimo septimo, Rex Venerandus Hinricus totius Romani Imperij potentissimus, Palithi Natale Domini, cum maxima gloria celebrauit. Quocunque verò sapientissimus Imperator ora sui sanctissimi vultus circumtulit, si quos forte disidentes reperit, aut statim reconciliabat; vel si quicquam obstitit, vt id non posset, efficere nunquam mente feriabat, donec violatam charitatem reformabat. Quod etiam tunc in ipso Festo singularis Natiuitatis, facere prudenter instituit. Nam vetus odium, quod Archiepiscopus Willegisus ad Hildenessemmensem Episcopum beatum videlicet Bernvvardum leuibus de causis conceptum, sæuis irarum stimulis irremediabiliter sub mente nutriebat, sæpius delinire cupiens, animositate illius victus, destitit. Veruntamen coram multis Episcopis, alijsque Principibus, qui ad Palatium affluxerant, conueniens Archiepiscopum, tanta auctoritate pertinaciam animi illius digna inuectione confregit, vt se, totamque controuersiam illius iudicio, vel fratrum votis obstaret. * Deinde sapientissimus Rex sæpius interceptam Gandesemensis Ecclesiæ Dedicationem, in Vigilia Epiphaniæ Domini indixit, quæ * tunc prima feria Dominicæ Resurrectionis accidit; Velationem etiam Ancillarum Dei in ipsa sacra die Epiphaniarum. Venerabilis igitur Bernvvardus Episcopus Willegisum Archiepiscopum & cæteros fratres in auxilium sui ad consecrationem prædictæ Ecclesiæ inuitauit. Nec mora, adest sacra solemnitas, consecrationis mysteria ex præcepto beati Bernvvardi Episcopi disponuntur; fiunt omnia fraterna charitate, ita vt Archiepiscopus in aspersione primum locum teneret, & cum ipso beatus Bernvvardus Episcopus. In Ecclesia verò ipse, cuius Parochia erat, mysteria consecrationis fratribus dispensabat: primum namque gradum ille obtinebat. Expletis itaque, Dei gratia omnibus fraterna charitate, Rex cum Archiepiscopo & cæteris ad populum progressus, sic locutus est. Diuturnam, peccatis agentibus, controuersiam charissimi hodie deponere, & terminare, dignum duximus. Agnosco enim, & scio hanc Ecclesiam & adiacentes villas Hildensemensibus Episcopis semper pertinere, & ab illis absque contradictione possessam esse. Ad hæc verba Imperatoris VVillegisus Archiepiscopus tandem Dei misericordia in se rediens, & quicquid proprio reatu, vel aliorum instinctu, in Deum & sanctam eius Genitricem exercuisset, videli-

Henricus Rex Natalē Domini Palithi celebrat.

Regis in sedandis discordijs & pace reconcilianda studium.

VVilligisi & Bernvvardi concordiā excitat.

* *offerret.*

* *referre videtur Dedicationem.*

Indicitur Gandeshemensis Ecclesia noua dedicatio & Virginū velatio.

Dedicationis ordo inter VVilligisum & S Bernvvardum.

Reconciliatio partiū

cet iniusta innasione Parochiæ Gandesem ad titulum Hildesemmẽsis Ecclesię pertinentis publicè cõfitens, iuri & repetitioni eiusdem loci abrenuntiauit, & in testimonium huius abrenuntiationis, ferulam Episcopalem beato Bernvvardo tradidit, dicens. Frater charissime, & Coepiscope, abrenuntio iuri huius Ecclesiæ, & hanc pastoralem ferulam, quam manu gesto, tibi sub testimonio Christi & Domini nostri Regis, & Fratrum nostrorum trado in testimonium, vt hoc neque ego, neque vllus successor meus, aliquam interpellationem, vel repetitionem de hac re possit habere. Sicque officium Missæ ab Archiepiscopo, consensu beati Bernvvardi, solemniter peractum est. Sequenti autem die Epiphaniæ Domini, velatio virginum solemni celebratione præsente Rege omnibusq; Episcopis à Bernvvardo venerabili Episcopo facta est. Sicq; gratia Dei rebus in pace, & caritate, sapientia mitissimi principis compositis, discessum est. Archiepiscopus autem, hac lite sedata, Pręsulem nostrum omni honore & charitate dilexit, & in nostro Monasterio fraternitate honorificè acquisita, summam dilectionem & loco & fratribus præuidit. His itaq; se habentibus, idem Archiepiscopus, quinto post hoc anno, plenus dierum bonorumq; operum, septimo Calendas Martij migrauit ad Dominum: post quem Erkenbaldus subrogatur Mogõtino Regimini, prius Abbas Fuldensis cœnobij; cui nihil deerat Catholicæ fidei; quem beatus Præsul Bernvvardus Kalendis Aprilis Mogontiæ consecrauit. Diuino itaq; respectu surrexit in Archipræsulem, quia tempore iracundiæ, factus est reconciliatio. Qui quoad usq; vixit prioris discordiæ * lenomnia non habuit; insuper ordinatorem suum consanguinitate etiam sibi propinquum, debita deuotione, vt patrem, coluit, & paterna caritate tractauit. Quinto deinde anno Erkenbaldus Mogõtiæ Metropolitanus plenus dierum, & meritorum, decimoquinto Kalendas Septembris, pacem Dei Ecclesiæ dereliquit, & animam in manus Angelorum efflauit. Huic Aribo Regius capellanus successit in regimen, per quem rediuiua restaurantur arma discordiæ, quæ sub prædecessore suo sopita quieuerunt, præualente gratia concordiæ: quem futurum Pontificem cũ in sacerdotem consecrare deberet Deo dignissimus Bernvvardus, gladio verbi Dei adstrinxit, & anathematizauit, præsente Domino Hinrico, benignissimo Imperatore, & diuersis Episcopis, cum astantibus populis & clericis, ne post susceptum Regimen sanctæ Hildensemensi Ecclesiæ inferret iniuriam super parochia Gandesheim, dicta. Quod ipsum iterum repetijt, & confirmauit, dum illum, vice sua in Archiepiscopum venerabilis Egghardus consecrauit Episcopus. Sed quod tunc subdolè promisit, grassante stulti-

Willigisus se abdicat iure Gandeshemensi per ferulã.

Velantur virgines præsente rege Henrico.

Willigisi cum Hildeneshemensi Ecclesia necessitudo.

Eius obitus

S. Bernvvardus consecrat Erkenbaldum Mogunt. Archiepiscopum.

Erkenbaldi Archiepiscopi cum S Bernvvardo cognatio.

** Calumniam vel lenocinia*

Mors Erchenbaldi

Aribo eius successor.

S Bernvvardus Aribonem à Gandeshemensis Abbatia actione remouere studet.

ſtultitia, poſt feſellit. In ipſa enim promotione ſua Dominum Bernvvardum Epiſcopum ficta pace per Legatum ſuum conuenit, & per falſa * ſalutaria, querimoniam ſuper Gandeſem tentauit: Cui beatus Bernvvardus, diuina inſpiratione doctus, non eius vaniloquio attendens, obligationis ſuæ anathema retexit, dicens; nil ſibi commune cum illo eſſe, ſi bene vellet niſi ea quæ Dei eſſent: de parochia verò ſua abſque dubio, nihil ſibi ceſſiſſe. Hac reſponſione obſtruitur machinatio Archiepiſcopi; & ſuper hac re nec mutire quidem auſus eſt in vita beati Bernvvardi Epiſcopi.

Aribo litem Gandenſemenſem renouat.

** ſalutatoria.*

EXPLICIT TANGMARVS.

INTEREA venerabilis Præſul Bernvvardus ampliare ſtudens diuinæ ſeruitutis obſequium, in parochia ſui prçſulatus ob recompẽſationem futuram, Chriſtum elegit hæredem; & quod præcipuum habuit, ſeipſum cum omnibus acquiſitis vel acquirẽdis rebus Patri omnipotenti, ſicut iam dudum in ſecreto mentis ſtatuerat, in ſacrificium obtulit. Monaſterium itaque in Septentrionali parte ciuitatis in loco quondam ſqualido, feris quoque ſeu brutis animalibus coaptato, tota deuotione, & apparatu decenti inſtituit; quod prædijs ſufficientibus dotatum, cœnobitis Deo famulantibus ibi, delegauit.

S. Bernvvardus incipit condere Abbatiam vel Monaſterium S. Michaelis diſciplina S. Benedicti.

Anno vero Incarnationis Milleſimo quintodecimo, Regni autem Domni Hinrici pijſſimi Imperatoris decimiquarti, ordinationis Domni Bernvvardi venerabiliſſimi Præſulis vigeſimitertij, Indictione decimatertia, tertio Kalendis Octobris, Crypta eiuſdem monaſterij magno decore, Dei gratia cõſummata, dedicatur à prçfato Antiſtite Bernvvardo, & honorabili Sleſevvicenſis Eccleſiæ Antiſtite Eggehardo, atq; venerando Mimigardeuordenſi paſtore Thiderico, in honore Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, & eius Beatiſſimæ & glorioſiſſimæ genitricis perpetuæq; virginis Mariæ, ſanctiq; Michaelis Archangeli, totius quoq; militiæ cæleſtis exercitus, & ſimul ſexaginta ſex reliquiarum ab eiſdem venerabilibus patribus & præſulibus ibidem digna veneratione reconditarum.

Crypta Monaſterij dedicatur.

Anno perinde Incarnationis Dominicæ Milleſimo vigeſimoſecundo, Regni autem Domini Hinrici Imperatoris vigeſimoprimo, ordinationis verò beati Bernvvardi trigeſimo, Indictione quinta, tertio Kalendas Octobris, ſupradictum Monaſterium ad vtilitatem monaſticæ vitæ conſtructum, multiplicique, velut hodie patet, ornatu perfectum, dedicatum eſt cum omni deuotione Eccleſiaſticæ religionis à venerando eiuſdem Eccleſiæ prouiſore

Abſoluto Monaſterio dedicatur Eccleſia S. Michaelis.

ſore Bernvvardo Pontifice, & ab honorabili Vnevvano Archipræſule Hammeburgenſis Eccleſiæ, ab Eggehardo Sleſvvicenſi Antiſtite, & à Bennone Aldenburgenſis Eccleſiæ Reuerendiſſimo Antiſtite, in honore Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, & eius ſanctiſſimę Genitricis ſemperque Virginis Mariæ ac ſalutiferi ligni adorandæ & viuificæ Crucis, & ad ſpeciale patrocinium Sancti Michaelis Archangeli, totiuſque militiæ cœli, & ad laudem venerationis omnium Sanctorum Dei. Sed mox eiuſdem Monaſterij habitaculum commiſſum eſt ad regendum Abbatis officio, Goderammo Cœnobij ſancti Pantaleonis Præpoſito. Tandem verò ſancti Michaelis Eccleſiam vir Beatus, poſtquam prædijs opulentiſſimè dotauit, præſente Apoſtolici Legato, vno videlicet Cardinalium cum vndecim Epiſcopis, nec non & diuerſarum profeſſionum perſonis, banni ſui auctoritate roborauit. Hoc autem piæ deuotionis opus, quam maturè animo intenderit, quo feruore, nacta opportunitate aggreſſus ſit, qua vigilantia & aſſiduitate inſtiterit, qua caritate ſufficientiam exteriorum ei prouiderit, quâ libertate conſtruxerit, qua authoritate firmauerit, quantum etiam ipſe interim, diuino tactus verbere, profecerit, ipſius verbis melius proferemus. Dicit enim in priuilegio eidem Cœnobio dato Omnis creatura, homo, nonne ideo à ſuo condita eſt Creatore, vt iuxta ritum naturæ, potius ſuo ſeruiat Creatori, quam creaturæ. Cuius habitudinis ſtatus dum ſit rerum diſcolor vſus, animum tamen rationis compotem ſemper reflectit ad ſuæ conditionis tramitem. Sed quo amplius quemque correxerit diuinus hauſtus, tanto diuinius ſe Deo quiſque obligat in omnibus rebus. Et hoc fieri nequit, niſi vbi valida Dei manus quemque ſibi attraxerit Vnde in appetitu gratiæ ſe cui * imaginat & conformat, protectio diuinæ miſericordiæ. * Cuius rei experimentum dum conſulimus, è veſtigio nobis occurrit diuinum reſponſum, quod peccante Adam, & inde longa exilij diſpendia perferente, credidiſſe Abraham Deo, & hoc illi reputatum eſſe ad iuſtitiam. * Cumque, & diuina præueniente clementia tum, & exigentibus meritis accipimus Legislatorem, Moyſen, Ducem ac Præceptorem extitiſſe populi Iſrael. Pari examine ſanctitatis, miramur, miraculorum factorem Heliam humani æui nondum cognouiſſe metam, ſed curru igneo ſublatum eſſe, vltimo ſæculorum iudicio. * Excedit mentem nec capiet finem, ſi de his, & horum ſimilibus noſtra ratio vlterius ſe tendere voluerit. Satis indicio eſt, quantus aſſurrexerit in prælijs Dauid manu fortis: & ſole lucidius eſt, ſtructo tabernaculo Dei, quantis religionum ritibus & libaminum myſticis cultibus ſe Deo approxima-

Goderammus I Abbas Monaſ. S. Michaelis.

Fundatio Monaſterij

Excerptũ Priuilegij vel Chartæ fundationis ſed mutilum.

** cuique*

*

*

** reſeruatũ*

ximauerit. sanctus Salomon, cuius pœnitentiæ meritis nullus vnquam repertus est similis. Quibus omnibus ad habitudinem factorum reuelauit Deus secreta meritorum, vt temporaliter merito & opere omnibus semper essent dispares, insuper æternaliter angelicis spiritibus fierent coæquales. *Salomon sanctus.*

Hæc ego Bernvvardus considerans, Dei prælectione non meritis dictus Episcopus, & diuturna meditatione voluens, qua meritorum architectura, quoue rerum pretio, possem mercari cœlestia, cum essem aulicus scriba doctus, & beatæ memoriæ tertij Imperatoris Ottonis didascalus, simul Primiscrinius, diuina tactus gratia, reatus mei superflua perhorrescens, diuinamq; gratiam concupiscens, distraxi animum in diuersa, quomodo æternæ satisfacerem misericordiæ, sicque remedium meæ obtinerem animæ. Sed in tenuitate tunc meæ qualitatis, quicquid animo pponebã, aut vix inchoandũ, aut nunquam perficiendum timebam. Animus tamen magis ac magis ardore sancti propositi desudabat, licet tunc temporis fortuna quid inchoasse vetabat; cum ecce Dei electio, senatuumq; declamatio, me Põtificalis gloriæ solio intronizandum præeligunt; & ne grex Dñi turbaretur, sine Pastore, ne Ecclesia mater nostra esset quasi vidua, in electione noui Pontificis, cor vnũ & animam vnam omnibus fecit habere spiritus pacis. Intronizat° Bennopolitanæ Ecclesiæ, q diu animo conceperã, opere cõplere volebam, scilicet beatæ memoriæ tradere titulum nominis mei, Ecclesias struxisse, ac officia Deo seruientium inibi ordinasse, omnemque facultatulam meam Domino lucrasse, qui esset pars & hæreditas mea. Et, quia sunt occulta Dei iudicia, semper tamen iusta, consensu & hortatu Christi fideliũ, nouam Dei Ecclesiam condere cæpi, in qua ad laudem & gloriã nominis Domini, & voti mei ppositum adimpleui, & sanctæ Christianitati, adhibitis Deo dilectis fratribus, consului. Fundato enim nouello opere, & designatis eo loci locorũ qualitatib°, ne occasio terrenæ vagationis, esset dilatio cæpti operis, gloria tibi Christe, tactus febris incommodo, ægrotare cæpi quinquennio: & dum nihil fit in terris sine causa, *castigans castigauit me Dominus & morti non tradidit me*, vt credo & confido in Domino, ne absentia meæ præsentiæ fieret quædam intermissio spei meæ. Cui loco, Deo, sanctæque Cruci, perpetuæque Virgini Mariæ, Sanctoque Michaeli Archangelo titulato, Monastici Ordinis indidi personas; quas ea ratione coadunaui, vt sicut iuxta monachicam normam sunt à sæculi actibus alieni; ita essent ab omni impedimento sæcularis seruitij, liberi. Consilio itaque senioris mei Imperatoris Hinrici, & magistri mei Erkenbaldi Archiepiscopi,

S. Bernvvardi officia.

Ipsius de vita futura solicitudo.

Bennopolis ei videtur Hildenesheimum.

Ecclesia noua S. Michaelis.

S. Bernvvardi morbus quinquennalis

Psal. 117.

Monasticè instituit in S. Michaelis.

Erkenbaldum

 scopi,

Meg appellat Magistrum. *Dotis amplitudo.* *Donaria principalis Ecclesiæ.*

ſcopi, quem ego cum confratrum meorum conuentu in Archiepiſcopum conſecraui, quicquid terrenarum facultatum in curtis, curtilibus, terris, paſcuis, aquis, ſyluis, pratis, Eccleſijs, ſanctorum pignoribus, libris, argento & auro, & quicquid id eſt, quod hæreditario iure poſſedi, aut ſæculari coemptione acquirere potui, exceptis plurimis, quæ altari ſanctæ Mariæ in principali Eccleſia in coronis aureis, calicibus, candelabris, pallijs, alijſque Eccleſiaſtici ordinis ornamentis contuli, totum vſibus fratrum, per manus Aduocati mei, tradidi, Deo & ſanctis eius, pro animabus prædictorum ſeniorum meorum Imperatorum, & mea, omniumq; ſucceſſorum meorum, & eorum, quorum patrimonia acquiſiui; quatenus ſeruitores Chriſti, ab omni terreno ſeruitio liberi ſub defenſione, & patrocinijs ſucceſſorum meorum Epiſcoporum præmuniti, in pace & miſericordia, quieta tempora ducãt. Si quis autem mei ordinis ſucceſſor, aut aliqua ſæcularis perſona hoc effringere voluerit, & hæc tyrãnicè ſibi vſurpare præſumpſerit, gladio verbi Dei à Deo & Sanctis eius illum ſubmoueo, vt, incumbente ſuper illum omni maledictione, careat benedictione, ſicque exterminatus à terra & cælo, partem habeat cum Iuda, & cũ his, qui in hereditate poſſident ſanctuariũ Dei. Inſuper hæredes, Dei & noſtra licentia in ſuos vſus ſua ſtudeant repetere, dum vidẽt alienũ inuaſorẽ, in ſuis patrimonijs debacchare.

Fundatorũ pia intentio hic adumbrata. *Notent hæc piorum legatorum Autolyci.*

Hæc beati viri dicta conſideranti, facile patebit quanta vel ipſe in Deum deuotione profecerit, vel quanta ſuperni reſpectus dignatio eum aſſumpſerit. Qui enim inſiſtens operi cæleſti verbere merebatur eliquari, manifeſtis indicijs probatur à Domino diligi. His itaq; piæ deuotionis ſtudijs Deo dignè & hominib. laudabiliter omni vitæ ſuæ tẽpore conuerſatus, anno ordinationis ſuæ trigeſimo-primo, cũ iam tranſitus ſui diem, quẽ ſemper optauerat iminere p̃uideret, capellam inter ſacellum ſanctę Crucis, & monaſterium ſuũ conſtructam, in honore beati Chriſti confeſſoris Martini a venerabili viro Eggehardo Sleſvvicenſi Epiſcopo dedicari fecit: ibidem ꝓ augmẽto religionis ipſo die habitum priorem mutans, monachicæ profeſſionis iugum ſuſcepit. Tactus deinde infirmitate vltima, cum adeſſe exitus ſui horam ſenſiſſet, in eandem Capellam ſe ferri præcepit, iuſtum eſſe aſſerens, ibidem vitæ terminum ſortiri, vbi ſæcularis abrenunciationis habitu, ſe contigiſſet inſigniri. Sic itaq; beatus vir diutina corporalis moleſtię infirmitate tritus, bonum certamen certans, curſum conſummans, fidẽ ſeruans, viam vniuerſę carnis ingreſſus, vt credimus, certumq; tenemus, diuinis admixtus ſpiritibus, duce Michaele Archangelo, beatæ imortalitati eſt præſentatus. Qui quoaduſq; vixit Domino ſe ſacrificium iuſtitiæ ſacrificauit;

... Capella S. Martini monachum induit. *In eadem Deo ſpiritum pie reddit.*

ſit; ſicq; plurimis mirificatus inſignijs cæleſti pace quieſcit. Obijt duodecimo Kalēdas Decembris; ſedit autem in Cathedra triginta annis; cuius diſceſſus ad Deum fecit nos pupillos abſq; patre, matrē noſtram Hildenſemmenſem ſanctam Eccleſiam quaſi viduam. Nam mox tanti patris exceſſu; tota ciuitas commota, congemuit, & tam cleri quam plebis cętus omnis doluit. Vbiq; vociferatio lugubris exoritur, mæror inconſolabilis cuiuſq; profeſſionis auditur; & quem ſecum manentem communi affectu ſemper amplectebatur, hunc non immerito decedentem, lamentatione communi proſequuntur. Hinc pauperum, hinc viduarum, orphanorumq; turba miſerabili eiulatu patrē ſe amiſiſſe, ꝓclamat, hinc patrię defenſorem, pacis amatorem ac totius Reipublicæ ſagaciſſimum prouiſorē tam nobilium dignitas, quam plebium humilitas concordi dolore ſubtractū eſſe, deplorat. Mirum nempe in modū, vir iſte omnib. omnia factus, inter diuites & pauperes, inter elatos & humiles auctorabili quadā modeſtia incedebat medius; & vtrobiq;, iuſtè prouidus, nec mitibus intractabilis, nec proteruis deſpicabilis apparebat. Comuni ergo, vt dictum eſt querimonia defunctus plangebatur, qui communi dilectionis honore colebatur. Sed ne irrationabiliter, more illorum, qui ſpem non habent, contriſtemur, ſi conſolātem perdidiſſe dolemus in terris, patrocinantem habere gaudeamus in cælis; & ſic corpori compaſſionis officia impendamus, vt etiam ſpiritui feliciter cum Deo regnanti congratulationis debita perſoluamus. Præceperat autem adhuc viuens, vt feretrum, quo ad tumulandum corpus eius efferebatur, non pallio, vt moris eſt in talis perſonæ funereo obſequio, ſed cilicio operiretur, quod ideo hic inſerēdum putauimus, vt cunctis legentibus pateat, quanto vir iſte à Domino etiam temporali honore ſublimatus, ſemetipſum humilitate depreſſerit, cuius viuentis ſpiritus deuotio tam humile obſequium defunctæ quoq; carni prouiderit. More itaq; Eccleſiaſtico exequijs ritè celebratis, corpus Deo dilecti Præſulis in Crypta cœnobij q. ipſe fundauerat ante altare ſanctæ Mariæ, maxima cum Chriſti fidelium deuotione ſepelitur. Sepulchrum autem ſancta ſibi deuotione præparauerat, & tale ſolæ humilitatis epitaphium ſuperſcripſerat.

Luctus & comploratio in funere Sancti.

S. Bernvvardi mandata de operiendo feretro cilicij tegmine.

Pars hominis Bernvvardus eram nunc claudor in iſto
Sarcophago diro, vilis & ecce cinis.
Proh dolor officij culmen quia non bene geſſi,
Sit pia pax animæ, vos & amen canite.

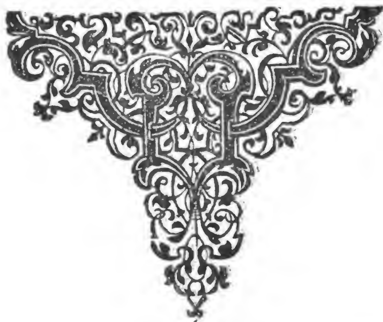
Quid hac re beati viri manſuetudine dulcius, quid abiectione laudabilius? quo enim ſe vilius ſub humilitatis deprimit modio, eo lucidius in Eccleſiæ apparet candelabro. Et quantum ſuo iudicio

Vu 2 ſacer-

sacerdotali honore indignus deputatur, tantum laudabilis vitæ testimonio dignus per omnia comprobatur. Piè denique considerranti modum conuersationis eius, & sanctæ à puero institutionis magni meriti luce clarius apparebit, quamuis longè aliter se ipse æstimauerit. Valles enim secundum psalmistam, frumento abundant, hoc est humiles spiritu, potioribus diuinæ largitatis muneribus, exuberant. Sed pius Pater Deo plane & Ecclesiæ dignissimus, & inter cæteras virtutes, quibus adornatus erat, humilitatis cultor præcipuus, quid pro ipsa cordis humilitate consolationis, quid fidei, ac spei conceperit, manifestat in titulo, quem his verbis interioris sarcophagi inscripsit loculo.

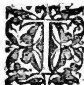
Titulus S Bernwardi loculo inscriptus. Iob. 19.

Scio quod Redemptor meus viuit & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursū circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum Saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse & oculi mei conspecturi sunt; & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quæ nimirum dicta eo spiritu ab ipso creduntur repetita, quo primum ea constat fuisse prolata: ac si alijs verbis apertius diceret; Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ.

ISTA

ISTA QVAE SEQVVNTVR IN PLERISQVE LIBRIS ET CODICIBVS INVENIVNTVR DE OBITV S. PRÆSVLIS.

TRansitus viri Dei sanctissimi Præsulis nostri Bernvvardi nonnullis diuinitus ostensus est, sed ista prosequendo libet priora paululum attendere. Sedebat aliquando vir Dei Bernvvardus adhuc viuens cum hospitibus suis in aula sua. Scholaris verò quidam pauper ante fores eleemosynas petendo, pium Præsulem vt sui misereretur, inuocauit. Quod audiens homo propheticus, & Spiritu Dei plenus, iussit, vt Episcopus Coloniensis foris stans mox introduceretur. Currentes ergò ministri, renuntiauerunt neminem foris esse præter illum scholarem pauperem. Sanctus autem Bernvvardus affirmans ipsum esse Coloniensem Episcopum, festinanter adduci præcepit; adductumque benignè suscipiens, in capite mensæ pauperem renitentem collocauit. Cui, post mensam rubore perfuso & verecundo, pro reuerentia sibi à tanto Præsule exhibita, vir beatus quod ipse Coloniensis Episcopus esset futurus, prædixit; humiliter exorans, vt primam missam, quam in Colonia celebraret, pro paupere Bernvvardo decantaret. At ille, cum summa deuotione precibus eius annuens, benedictione petita, & accepta recessit ab eo. Factus igitur Archiepiscopus, iuxta vaticinium viri sancti regnante Domino Hinrico de Bauenberch, anno Domini millesimo vigesimo tertio, duodecimo Kalendas Decem. ad Altare missam celebraturus accedens, ipse Coloniensis Episcopus, cantoresque præueniens, missam pro defunctis, omnibus, qui aderant, stupentibus inchoauit; nec immemor interpretis sui Beati scilicet Bernvvardi, cũ venisset ad Canonem, deuotissimè sicut promiserat, memoriam ipsius egit inter viuos. Sed inter salutaris victimæ consecrationem, transitus viri Dei diuinitus ei reuelatus est, vnde mox etiam in memoria defunctorum nominis eius mentionem fecit; & omnia quæ acciderant, finita missa, fidelibus publicauit. Qui cæleste miraculum curiosius inuestigare cupientes, missis exploratoribus in Hildensem, certissimè cognouerunt, quod eadem hora, quando Archie-

Piligrinũ litterarum studiosũ prædicit, cum fore Coloniensium Archiepiscopum.

Piligrinus ex condicto sacrificium facit pro S. Bernvvardo iam Archiepiscopus.

Piligrinus fit certior de B. Bernvvardi transitu.

chiepiscopus hostiam nostræ salutis immolauit, anima sanctissima, fidelis & prudentis serui Domini nostri Iesu Christi, cœleste gaudium introiuit.

Eremita gloria beatitudinis S. Bernuvardi ipsa die Depositionis per visum ostenditur.

Fuit nihilominus in remotis partibus à ciuitate Lunda ad duodecim milliaria viginti sex annis quidam inclusus in quadam sylua deuotus Eremita Anselmus nomine, qui solitas Deo preces fundens, statim fuit in spiritu: & vidit ipsa die, qua anima viri Dei cœlestia claustra petiuit, cœlos apertos cum ingenti lumine; & audiuit inter dulcem melodiam beatorum spirituum, hoc carmen ab Angelis iterari. O fælix anima Bernvvardi; cuius merita hominib[9] adhuc sunt incognita, Deo autem & nobis valde nota. Hæc tribus vicibus continuis die depositionis vidit, & audiuit. Prædictam reuelationem vir Dei, dum sæpe cum deuotione reuolueret, vbi tamẽ illius nominis vir tam beatus habitasset, ignoraret, ecce adstitit ei venerabilis persona proceræ staturæ, venusta facie, respersa canis, & operimentis Pontificalibus vestita, dicens ei. Ego sum Bernwardus Episcopus Hildensemmensis, quam trina visione in choro Angelorum collaudari audisti. Ego templum in Hildensem Angelis construxi, & Virginis filium patrimonij mei successorem feci, cunctisque sæculi voluptatibus renuntiaui; habitum Angelicum suscepi; nunc quoque centuplum omnia recepi; ac in tali iubilo sicut vidisti, vitam æternam possideo. His sibi cum alijs quibusdam reuelatis, cum ingenti lumine disparuit, & pro gloria sancti viri solitarius, quæ audierat & viderat, fidelibus reuelauit. Obijt itaque sanctus Præsul anno Domini Millesimo vigesimo * tertio, vt dictum est, & sepultus in crypta Ecclesiæ suæ, quam construxerat. Latuit autem sub terra, annis centum & septuaginta duobus. Cernitur nihilominus ad dextram partem sepulchri super columnarium conscriptio talis.

** quidam. 1022. melius nam sedit 30 an incipiẽs a 15. Ianuarij an 993.*

Hac tumuli fossa clauduntur Præsulis ossa
Bernvvardi, miri magnificique viri.
*Qui patria stemma, radians vt * gemma serena,*
*Acceptus populo, * complacuit Domino.*
Nam fuit Ecclesia condignus Episcopus ille,
Quem Deus Emanuel diligat, & Michael.
Tandem bis senis vndeno mense Kalendis,
Felix hanc vitam mutat in Angelicam.

** velut inclita gemma edit. Embseri apud Surium in Bennone.*
** Acceptus Domino compl pop.*

Miracula diuersa.

Quantis post hæc miraculorum insignijs Confessorem suum Dominus glorificauerit, non est nostræ paruitatis, explanare. Sed ne cuncta præterijsse videamur, pauca de pluribus explicamus.

Puella

Puella quædam de Erpesford oriunda Hildegardt nomine, cum multa languentium turba, diuersis ægritudinibus vexata, Hildensem aduenit, miserabilem in modum contracta, ita vt genibus pectori inhærentibus, manu dextra incuruata cubitali mensura, vix à terra surrecta, se rependo traheret. Quæ, per sex menses & eo amplius circa loca Sanctorum reptando, mendicans à Deo salutem, à populo stipem, admonita, vt ipsa referebat, per somnium ad tumulum beati Bernvvardi reptando peruenit; & supposita eidem tumbæ cerea effigie, continuò coram populo, cuius eodem tempore multitudo forte conuenerat, neruorum distentione durius cruciari cepit. Quid plura? Infra biduum erecta est, & sanitati restituta. Testis est ciuitas nostra, cui, miseria prodente, erat notissima. *Contracta*

Fuit in nostra ciuitate miles quidam ministerialis habitans. Cuius filia ægritudine pressa ac desperata. Pater anxius ne sine Baptismi Sacramento migraret, infantula enim erat, Beato viro se deuouit; vt, si meritis eius ægra spatium ad nostræ salutis Sacramentum percipiendum obtineret, ipse memoriam eius cum oblationibus visitaret. Nec mora; iuxta votum sepulchrum Beati Præsulis adijt; inde rediens, infirmam plenè conualuisse reperit. *Valetudinis desperata.*

Alia puella de Hannouere, tanto cruciabatur oculorum dolore, vt penitus elici orbibus suis ipsi oculi putarentur vi doloris. Promissa igitur oblatione ad tumbam Sancti Præsulis, ilico, sospitate redeunte, conquieuit vis doloris. *Oculorum.*

Simili passione quidam in Runebech vexatus, cum iam penitus oculorum salutem desperaret inuocato sancti Præsulis auxilio, in somnum resolutus est. facto autem diluculo, penitus omni dolore fugato, surrexit, eademque die cum testibus suæ sanitatis ad tumulum beati viri gratias acturus venit.

Faber quidam de Bokenen Bodo nomine, tactus est infirmitate graui per tres septimanas, ita vt manus & pedes iam præmortuos occasuros à sua compage arbitraretur. Vocatus ergo Sacerdos, cum iam desperaretur, aduenit; cuius consilio cæterorumque propinquorum, vouit, vt si intra triduum meliorari cepisset, sepulchrum beati Præsulis gratias acturus, visitaret. Hæc cum agerentur, feria quarta ante Dominicam Rogationum, sequenti die ac nocte adeo conualuit, vt proxima sexta feria nudipes Hildensem veniret, sic tamen luridus ore, vt ipsa facies conspecta viri, audientibus fidem faceret miraculi. *Manuum & pedum.*

Mulier quædam Goszlariensis Elmot nomine à Dæmone possessa, cum venisset ad beati Bernvvardi memoriam per aliquot

Dæmoniaca. quot dies ibidem horribili modo vexata, precibus sancti Præsulis curata est; septem aut plures dies postea nobiscum mansit, quotidie sepulchrum Pontificale, cum deuota gratiarum actione visitauit. Crebrò ibidem corpori & sanguini Domini communicauit. Inde digrediens, post septimanas sex rediјt, & ceream duobus denarijs comparatam tumbæ supponens, pro sanitatis suæ perseuerantia, gratias retulit. Testis est tota Goszlaria, vbi pro mercimonij sui negotio probatur fuisse notissima. Iuuenis quidam in Bohemia, in sacratissima nocte Natiuitatis Dominicæ cum duobus fratribus suis cæterisque coæuis, ludis quibusdam inuigilans, dirissimo dæmoni vexandus est traditus. fratribus vtrisque subitanea morte præfocatis, cæterisq; omnibus, qui eisdem infaustis intererant ludis, à morte subtractis, aut Dæmonum vexationi contraditis. Itaque post triennium, durante infelici passione, iuuenis idem ignaris parentibus huc illucque cursitans, tandem Hildensem peruenit. Ibi, dum completorium caneretur, Monasteriū sancti Michaelis ingressus, tam dirè ante Altare sanctæ Crucis vexatus est, vt omnes, qui aderant horrore nimio stupidi, & miseratione compuncti redderentur. Introducitur itaque vi impellentium, nimium ipse renitens, in Cryptam ad Beati Bernvvardi tumbam. Vbi diutius furore rotatus, & verba blasphema garriens, vt quidam linguam eius intelligentes, qui tunc forte aderant, cum stupore pauidi retulerunt, tandem concidit, apertoque ore inhians, liquorem spurcissimum cum fœtore nimio eructans, incolumis surrexit. Postera die populo præsentatus est sanus: & ex eo, per quindecim ferme dies sepulchrum frequentans, & pauimentum per circuitum assiduè lambēdo exosculans, deuotissimè cum lacrymis liberatori suo gratias egit. *Obsessi.*

Quidam mercatores Bremenses, cum in mari versus Angliam nauigarent, tempestate grauissima præuenti sunt, ita, vt rupto fune anchoræ, & naui tota concussa, iam vicinum cunctis pelagus intentaret interitum. Cumque supplicatio communis, & clamor lacrymabilis concreparet ad Sanctorum patrocinia, repente quidam intulit, quendam sanctum Pontificem Bernvvardum nomine Hildēsem coruscare miraculis. Eius ergo communi voto suffragium postulantes, continuo inter medios vndarum vortices, sine labore, insolita tranquillitate portum petierunt; & in minori nauicula redeuntes, anchoram suam in mari elapsam, retulerunt. Exinde domū reuersi duos ex comitibus suis cum nauicula cerea, ad tumbam Beati viri in feria tertia post Dominicam Lætare Ierusalem, pro gratiarum actione transmiserunt. Ijdem quoque postea simili periculo per eum liberati, argenteam anchoram per semetipsos obtulerunt. *Tempestate erepti.*

Nego-

Negotiatoris cuiusdam Hildensem habitans, coniunx, cum die Parasceue loca sanctorum more quam pluribus consueto, annuatim nudipes circuiret, thuris partem comparauit, quam ad beati Bernvvardi tumbam ferre destinauit. Ergo via, quæ tendit ad monasterium sancti Michaelis, in aqua lutea, quæ per ciuitatem versus vrbis murum decurrit, pedes lauit, inde ad monasterium tetendit. Cumque cæmeterium eiusdem Ecclesiæ conscendisset, agnouit elapsum esse thus, quod emerat. Vnde grauiter animo consternata, excussis vestimentis sicubi adhæsisset, eadem via, qua venerat, vsque ad aquam qua prius pedes lauerat, quærendo reuersa, nihil inuenit; mæstaque nimium ad monasterium redijt. Inde cryptam ingressa, ante tumbam Pontificis in oratione cum largo fletu procubuit, reputans apud se, ideo sibi oblationem elapsam, quod quasi indigna fuerit eam proferre ad sancti viri memoriam. Finita oratione humili, & lacrymosa, furrexit, thus perditum in manu sinistra reperit; quod tumulo superponens, cum ingenti pauore abscessit, quod gestum erat sub silentio abscondit, donec quinto aut sexto die à familiaribus eius proditum, innotuit. Quæ postmodum cum rei gestæ veritatem à quodam fratre nostro promere peteretur, non sine lacrymis narrare potuit. *Thus amissum mirè recuperatum.*

Miles quidam Thietmarus nomine ministerialis Regis, in vico Hoya iuxta Wiseram fluuium habitabat. Huius filius annorum circiter octo, cum per quinquennium fistulæ incommodo in maxilla sinistra vexaretur, omnisque medicorum operatio in illo frustraretur, tandem ad tumulum sancti Antistitis oblationem suam, cereum videlicet caput ferre deuouit, si infra nouem dies incolumitas illi, meritis beati viri, redderetur. Igitur infra triduum ante tempus præoptatum puer remedium accepit; & tertia feria infra hebdomadam Pentecostes, cum patre matre & auia in testimonium receptæ sanitatis cum votis promissis ad memoriam beati viri sospes peruenit. *Fistula morbus.*

Abbas etiam cœnobij sancti Michaelis Conradus nomine, dum quadam die, causa vtilitatis monasterij iter ageret, forte accidit, vt equo labente cui insederat, tibia collisa, prorsus debilis, & cruciatus in sella gestatoria referretur. Iussit itaque se ad sepulchrum beati Pontificis deferri; vbi in oratione prostratus, cum vouisset se, quoad viueret candelam nocte & interdiu ibi prouisurum, incolumis continuò surrexit; quique alienis manibus est illatus, proprijs est pedibus, egressus. Neq; hoc reticendum videtur, quia plures Deo deuoti tam viri quæ fæminæ nocturnæ, *Tibia sanata.*

Psalmodia & lumen. quietis tempore, ad sepulchrum beati Præsulis psalmodiæ cantus se audisse, & luminaria diuinitus accensa vidisse, & miri odoris fragrantiam sensisse, testati sunt.

Mulier quædam prouinciæ Marahen. de ciuitate Olomusz, non infimis parentibus oriunda, septem annis sinistræ manus digitis in volam contractis, eiusdem brachij vlna concreta, pectori pene cohærente, debilis aruerat; quæ multa sanctorum loca sanitatis gratia frequentare cōsueuerat. Venit ergò multo itineris labore fatigata, mane septimo Kalendas Iunij ad sepulchrum beati Bernvvardi, vbi infra priorem missam posita, populo inspectante, pristinam sanitatem recepit. Cuius rei testes idonei plurimi tunc temporis affuerunt; qui prius illam se debilem agnouisse testati sunt. Mox ergò omnes, qui huic affuere miraculo, multique de ciuitate accurrentes, Deum, qui tantis famulum suum glorificat, * in hymnis & laudibus benedicebant.

Contracta.

** miraculis.*

Manus arida: Quidam in Thuringia, manum habens aridam, omnique operis officio priuatam, cum se ad beati viri memoriam cum oblationibus ire vouisset, si meritis eius sanitatem consequeretur, inopinata celeritate, quod optauerat, adeptus est. Ille autem tantam gratiam paruipendens, & votum implere dissimulans, eiusdem manus itemq; brachij simul debilitate, multatus est. Qui, nimio dolore cogente, licet sero in se reuersus, & cur hoc pateretur haud ignarus, cum promissis oblationibus ad sancti Præsulis auxilium inuocandum, ire cœpit, nondumque peracto itinere, perfectam sospitatem recepit. Vt ergò ad locum peruenit, vbi sancti Præsulis corpus requieuit, condignas sanatori suo gratiarum actiones persoluit; nobisque, qualiter hoc gestum sit, cum pluribus suæ sanitatis testibus, enarrauit.

Alter quidam Volcquardus nomine, omni ciuitati nostræ notissimus, simili passione vexatus, quodam tempore, cum in beati Michaelis Ecclesiam introductus fuisset, corporalesque medicinas sibi adhiberi petijsset, quidam presbyter à Deo potius sibi sanitatem petendam admonuit; & ad beati Bernvvardi memoriam spe sanitatis ire, persuasit. Quo facto, vix hora dimidia transacta, Cryptam lętus exiuit, seque sanatum fuisse, cunctis in Ecclesia consistentibus euidenter ostendit. Qui post septem dies reuocatus, & de perseuerātia sanitatis interrogatus, cum se nihil doloris habere fuisset professus, populo, cuius multitudo aderat, est præsentatus; Deusque ab omnibus magnis est laudibus glorificatus.

Rusticus quidam Lunignæ habitans, Romam ad sanctum Petrum orationis causa tendens, in eodem itinere graui cœpit infirmitate detineri. Qui, cum omnimodis à carniū esu abstinere se vouisset,

Morbi depulsi.

ſet, quoaduſque ad beati Bernvvardi ſepulchrum, gratias acturus, veniſſet, ſi per eum à mortis ſe contigiſſet periculo liberari, continuò ſanitati priſtinæ reſtitutus eſt.

Puella quędam paruula Machtildis nomine, de Bauaria nata, ſed apud nos à primis fere annis, in vico Foſſem conuerſata, religioſi cuiusdam viri Ecberti nomine ſuſtentata eleemoſynis, manum habens contractam venit ad beati Bernvvardi tumbam, quam mox vt attigit, optatæ ſalutis remedium inuenit. *Manus.*

Fuit quoque Bremis mulier non ignotæ inter ſuos opinionis; cuius facies, ingraueſcente morbo, adeò intumuerat vt narium & oculorum diſcretionem pene funditus ademiſſet. Cumque voti eius beati Bernvvardi compaſſionem imploraſſent, ſuper nimiam eius afflictionem vouentes eam ſepulchrum eius viſitaturam; dolor ilico ceſſauit & inopinata celeritate ſanitas priſtina rediijt. *Vultus.*

Fuit in Ritelogon, qui eſt vicus duobus milliaribus diſtans à ciuitate Hildenſem, puella quædam ita diuerſis per quinquennium paſſionibus, & moleſtijs corporis affecta, vt nouiſſimè neruis, ac membris pene omnibus contracta, & ſibi eſſet inutilis, & ſuis efficeretur grauis. Hæc igitur ſexto Nonas Maij, vehiculo adducta Cryptam Baſilicæ noſtræ difficillimo labore duobus innixa baculis, irrepſit; ac ſe ſuper beati viri tumbam inclinauit; ibique ab omni, quo laborabat, incommodo, mira celeritate, conualuit. Die ſequenti conuenit incredibilis multitudo populi noſtræ ciuitatis, peregrinorum quoque, & aliorum, qui de diuerſis locis ad ſolemnitatem ſanctæ Crucis eo die confluxerant, non modica turba; acceptoque teſtimonio à parentibus & ciuibus puellæ, de eo quod acciderat, Deum publicis laudibus in ſancto ſuo deuotiſſimè glorificauerunt. Puella verò, eodem die, ad ſua incolumis reuerſa eſt. *Membrorum paralyſis.*

Vir quidam de ciuitate Lubeck Adelvvardus nomine, ita paralyſis morbo longo tempore diſſolutus iacebat, vt nec in lecto ſemetipſum erigere, nec ad os manum propriam potuiſſet adducere; huius vxori beatus Pontifex Bernvvardus in viſione apparuit, eamq;, vt pro ſalute viri candelam iuxta longitudinem ac latitudinem ſepulchri ſui factam, Deo vouere debere, edocuit. At illa de ſomno euigilans, & viſionem retractans, illico ſurrexit, & aſſumptis duabus fæminis in veſtibulo domus ſuæ ſolo proſternitur, poſtque orationem, & votum promiſſum, ad maritum reuerſa eſt, inuenitque eum pro recuperata iam ſanitate Deo gratias agentem. Qui ab illa hora tam plenè conualuit, vt non longè poſt, ad votum perſoluendum cum vxore, ſancti viri ſepulchrum viſitaret, ac patrati in ſe miraculi relator certiſſimus exiſteret.

Ruina. Alio quoque tempore iam dicti Patrisfamilias filius adhuc infantulus, cuiusdam molis desuper ruenientis ruinâ oppressus, atque contritus, cum iam penè videretur exanimis, eiulabunda mater ad sancti Bernvvardi patrocinium confugit; nec spe sua frustrata est. Nam continuo post preces & lacrymas eius ad Deum fusas, sub inuocatione sancti Præsulis puer tanquam ab ipsis mortis faucibus ereptus, vitæ redditus est.

Miles quidam Herebordus de villa Hornsen diutina infirmitate consumptus, ad extrema peruenerat. Cognatis autem & amicis illius, pro amissione charissimi sui nimium dolentibus Sacerdos eiusdem loci suggessit, vt pro eo patrocinium beati Bernvvardi implorarent, votum facientes, vt si vitæ restitui, & salutem consequi potuisset, ad sepulchrum Sancti laneis indutus, & discalceatus de domo sua incipiens, venire debuisset. Omnibus ergò id fideliter vouentibus, æger melius habere cæpit; & proficientibus meliorationis suæ augmentis, in breui ad plenum conualuit. Qui postmodum alterius causæ occasione Brunesvvich ciuitate consistens, ex eodem loco ad persoluendum votum iter arripuit, eo quod breuioris viæ compendio vsus, in ambulando minus esset laboraturus. Perueniens itaque ad ciuitatem Hildensemmensem grauiter infirmari cæpit. Sed tamen cæptum adimplere desiderans Ecclesiam sancti Michaelis, in qua sanctus Præsul requiescit, expetijt; sed ante atrium Ecclesiæ tanquam ab aliquo impulsus, corruit. His autem, qui comitabantur eum, apprehendentibus atque ducentibus; vt ad ianuam Basilicæ ventum est, horrore nimio perculsus, & pauore inter manus eorum collapsus est, nec vllo modo assurgere, aut intrandi Ecclesiam vires habere, potuit, vsque dum publica confessione, omnibus qui aderant, pro quo reatu hac pœna multaretur, aperiret. Receptis ergò viribus, ad sua reuertens, & inde procedens, voti sui ordinem tanto iam deuotior, quanto diuino verbere eruditior, expleuit.

Exomologesis.

Matrona quædam Bremensis, in infirmitate posita, vidit assistere sibi quendam reuerendi vultus in habitu sacerdotali interrogātem eam, vtrumnam agnosceret, quem aspiciebat. Quæ respondens, vt poterat, vix enim in solo pectore vitalis spiritus anhelabat, dixit, eum sibi prorsus incognitum esse. At ille, benignissimo affatu, quod ipse esset Bernvvardus Hildensemmensis Episcopus, indicauit; &, quia salutis causa aduenisset, asseruit. admonuit etiam, vt ad sepulchrum ipsius nummatam vini ad celebrationem missarum, recuperata sanitate, offerret; atque, hoc dicto, disparuit.

S. Bernvvardus apparet ægrotanti Matronæ Bremensi

Mulier verò, quæ morti vicina putabatur, nam solo prostrata,

more

more fidelium ex hac vita migrantium iacuerat, erigens se paulisper, omnibus, qui ad exitus eius exspectationem conuenerant, visionem enarrauit; atque ab eadem hora salua facta est. Postmodum visitans sepulchrum Sancti, oblationem præscriptam fideliter obtulit, alijsq; fidelibus ad sequendam huiusmodi deuotionem, exemplo fuit. Nam multi postea tam pium factum imitantes, suffragantibus meritis beati Bernvvardi, à varijs languoribus & calamitatibus sunt liberati.

Miles quidam, de Ducatu Mekelenborch febre acriter correptus, ad exhortationem aliquorum admonitus, vt sancto Bernvvardo Hildensemmensium Patrono, votum faceret, & sine dubio releuamen & sanitatem recipere non dubitaret, faciliter acquieuit; &, voto facto, mox, vt verba de eius ore exierunt, sanatus est; in cuius euidens testimonium misit idem miles florenum aureum per duos Sacerdotes ad sepulchrum sancti Præsulis; qui prædicta sic contigisse fideliter testati sunt. *Febricitantis.*

Rusticus etiam quidam de Diœcesi Hildenesemensi cum diu febricitaret, aquam de tumba sancti Præsulis sibi afferri petijt, quam mox, vt bibere cæpit, febris abscessit; & post illum diem non comparuit, &, vt ipse dixit, in sanitate perseuerauit. *Aqua de tumba S. BernVVardi accepta.*

CANONIZATIO S. BERNWARDI.

Alio quoque tempore iam dicti Patrisfamilias filius adhuc infantulus, cuiusdam molis desuper uenientis ruinâ oppressus, atque contritus, cum iam pene videretur exanimis, eiulabunda mater ad sancti Bernvvardi patrocinium confugit; nec spe sua frustrata est. Nam continuo post preces & lacrymas eius ad Deum fusas, sub inuocatione sancti Præsulis puer tanquam ab ipsis mortis faucibus ereptus, vitæ redditus est.

Ruina.

Miles quidam Herebordus de villa Hornsen diutina infirmitate consumptus, ad extrema peruenerat. Cognatis autem & amicis illius, pro amissione charissimi sui nimium dolentibus Sacerdos eiusdem loci suggesit, vt pro eo patrocinium beati Bernvvardi implorarent, votum facientes, vt si vitæ restitui, & salutem consequi potuisset, ad sepulchrum Sancti laneis indutus, & discalceatus de domo sua incipiens, venire debuisset. Omnibus ergò id fideliter vouentibus, æger melius habere cæpit; & proficientibus meliorationis suæ augmentis, in breui ad plenum conualuit. Qui postmodum alterius causæ occasione Brunesvvich ciuitate consistens, ex eodem loco ad persoluendum votum iter arripuit, eo quod breuioris viæ compendio vsus, in ambulando minus esset laboraturus. Perueniens itaque ad ciuitatem Hildensemmensem grauiter infirmari cæpit. Sed tamen cæptum adimplere desiderans Ecclesiam sancti Michaelis, in qua sanctus Præsul requiescit, expetijt; sed ante atrium Ecclesiæ tanquam ab aliquo impulsus, corruit. His autem, qui comitabantur eum, apprehendentibus atque ducentibus; vt ad ianuam Basilicæ ventum est, horrore nimio perculsus, & pauore inter manus eorum collapsus est, nec vllo modo assurgere, aut intrandi Ecclesiam vires habere, potuit, vsquedum publica confessione, omnibus qui aderant, pro quo reatu hac pœna multaretur, aperiret. Receptis ergò viribus, ad sua reuertens, & inde procedens, voti sui ordinem tanto iam deuotior, quanto diuino verbere eruditior, expleuit.

Exromolo- gesis.

Matrona quædam Bremensis, in infirmitate posita, vidit assistere sibi quendam reuerendi vultus in habitu sacerdotali interrogãtem eam, vtrumnam agnosceret, quem aspiciebat. Quæ respondens, vt poterat, vix enim in solo pectore vitalis spiritus anhelabat, dixit, eum sibi prorsus incognitum esse. At ille, benignissimo affatu, quod ipse esset Bernvvardus Hildensemmensis Episcopus, indicauit; &, quia salutis causa aduenisset, asseruit. admonuit etiam, vt ad sepulchrum ipsius nummatam vini ad celebrationem missarum, recuperata sanitate, offerret; atque, hoc dicto, disparuit.

S. Bernvvardus apparet ægrotanti Matronæ Bremensi.

Mulier verò, quæ morti vicina putabatur, nam solo prostrata, more

more fidelium ex hac vita migrantium iacuerat, erigens se paulisper, omnibus, qui ad exitus eius exspectationem conuenerant, visionem enarrauit; atque ab eadem hora salua facta est. Postmodum visitans sepulchrum Sancti, oblationem præscriptam fideliter obtulit, alijsq; fidelibus ad sequendam huiusmodi deuotionem, exemplo fuit. Nam multi postea tam pium factum imitantes, suffragantibus meritis beati Bernvvardi, à varijs languoribus & calamitatibus sunt liberati.

Febricitantis.

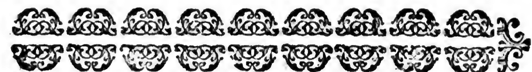
Miles quidam, de Ducatu Mekelenborch febre acriter correptus, ad exhortationem aliquorum admonitus, vt sancto Bernvvardo Hildensemmensium Patrono, votum faceret, & sine dubio releuamen & sanitatem recipere non dubitaret, faciliter acquieuit; &, voto facto, mox, vt verba de eius ore exierunt, sanatus est; in cuius euidens testimonium misit idem miles florenum aureum per duos Sacerdotes ad sepulchrum sancti Præsulis; qui prædicta sic contigisse fideliter testati sunt.

Aqua de tumba S. Bernvvardi accepta.

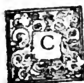
Rusticus etiam quidam de Diœcesi Hildenesemensi cum diu febricitaret, aquam de tumba sancti Præsulis sibi afferri petijt, quam mox, vt bibere cœpit, febris abscessit; & post illum diem non comparuit, &, vt ipse dixit, in sanitate perseuerauit.

CANONIZATIO S. BERNWARDI.

DE TRANSLATIONE S. BERNVVARDI CONFESSORIS PRÆSVLIS DIGNISSIMI.

CVM ad laudem & gloriam Creatoris & Reparatoris vniuersorum, & ad proximorum profectum quilibet, quod potest, in domum Domini iubeatur offerre, cauendum est, ne quis intra sanctam Ecclesiam fidelium, in conspectu Dei sui vacuus appareat, sed vnusquisque, secundum collatam sibi à Deo gratiam, de bonæ voluntatis thesauro, quantum valet, videliter proferat, & in nostri Saluatoris gazophylacio saltem cum vidua paupercula, duo minuta voluntariè reponat. At nos exigui & imperiti sermone, quid ad decorem domus Dei dignè possimus exhibere, non habētes, valde pertimescimus, ne inter seruos pigros & inutiles numerari debeamus, considerantes tamen, quod ante Dei oculos nunquam vacua est manus à munere, si arca cordis repleta sit bona voluntate, quia multis non possumus vel saltem paucis prodesse volentes ad vtilitatem eorū, qui se sacris lectionibus occupare consueuerunt, & quorum meditatio in lege Domini die ac nocte, consistit, gloriosam sacri corporis Deo dilecti Præsulis Bernvvardi translationem, quam nostris diebus solemni fidelium deuotione celebratam gaudemus, explanare proponimus, de illo vtique præsumentes, qui aperuit os muti, & linguas infantium fecit disertas.

Verùm, cum de conuersationis eius sanctitate, gestorum magnificentia, & transitu, laudabili bonæ memoriæ Tangmarus Presbyter, diserto satis sermone, plenissimè narrauerit, nos hoc prætermittentes, ad ea tantum stylum vertimus, quæ vel ipsi de miraculis eius vidimus, aut eorum in quibus patrata sunt, probabili relatione cognouimus, vel quæ adhuc, publica fama celebrante, didicimus.

Cælestini III Laus. Anno igitur ab Incarnatione verbi Dei Millesimo Centesimo nonagesimo tertio, Cælestinus Papa tertius, sanctæ Romanæ præsedit

sedit Ecclesiæ, vir sacrarum litterarum documentis eruditus, habens vtique, vnde proferret noua & vetera, ætate grandæuus, colloquij suauitate blandus, &, vt paucis dicamus, ipsum cum ætate matura morum adornabat maturitas. Hic discretorum communicato consilio, venerabilem virum Cincium Presbyterum Cardinalem in partes Daciæ destinandum duxit, vt terram speciali priuilegio Apostolorum principi subiugatam, Apostolorum Principi Vicarij vice, reuiseret, & Prouinciæ illius Principes, graui ab inuicem discordia diuisos, ad tranquillitatis statum, & pacis vnitatem, reuocaret. Quod Apostolicæ Legationis mandatum animo prompto, Deo fauente, prudenter executus, cum esset in redeundo, ad ciuitatem Hildensemmensem, quæ se itineri eius offerebat, declinauit, & in Monasterio Beati Michaelis à Domino Theodorico, qui tunc temporis eiusdem Cænobij curam gerebat, pariter & à fratribus, hospitio benignè collectus est. His diebus sancta Ciuitas Ierusalem, de qua per Prophetam à Domino dicitur, De Ierusalem Ciuitate quam elegi, veniet vobis auxilium, ciuitas nostri Redemptoris præsentiâ simul, & sacræ passionis eius ac Resurrectionis dedicata triumpho, inscrutabili diuinæ permissionis iudicio, violenta Saracenorum manu tenebatur captiua; & cuidam Saladino ipsius nefariæ gentis Principi, misera seruitute subiugata. Illud etiam viuificum sanctæ Crucis lignum, in quo Saluator pependit, & quod sui sanguinis effusione sacrauit, per manus sceleratorum de sanctuario sancti templi sublatum, & in terram alienigenarum asportatum est. Sepulcrum nihilominus, in quo Redemptor quieuit, & in quo mulieribus Angelicæ visionis ostensa est gloria, sic à Christianorum alienatum est potestate, vt ipsis custodibus, qui ad hoc obseruandum fuerant deputati, exclusis, nulli penitus fidelium ad hoc visitandum accessus pateret, qui tributa reddere Saladino recusaret. Sed, quis huius calamitatis miseriam per singula enumerare sufficiat? Tota terra illa, cui benedixit Dominus, & in qua filius Dei dignatus est nasci, inter homines conuersari, pati, mori, resurgere, cælos adire, & super discipulos gratiam paracliti mittere, ac plura visibiliter operari miracula, terra, vbi Prophetarum & Apostolorum sacra viguere præconia, cædibus, rapinis, & varijs oppressionibus, quæ à supradicto tyranno exercebantur, laborabat. Sola ciuitate Tyro superstite, quæ propter sui firmitatem, & propter adiacentis maris latitudinem spatiosam, expugnari non potuit. Veruntamen miserator, & misericors Dominus, misericordiam suam in ira sua non continens, qui nunquam obliuiscitur misereri, cum populo suo, quem diligit, corripit

Cincius Cardinalis Legatus eius in Daniæ partes quæ hîc Dacia.

Cincij Legati commoratio Hildeshemij in Monasterio S. Michaelis.

Terra sancta & Hierosolima à Saladino capta clades altius repetita ab anno 1187.

S. Crucis lignum ablatum.

Tyrus superstes.

corripit & castigat, in hac seueritate piè ac misericorditer egit.
multa fidelium millia, magnorum Principum & nobilium cateruas
innumeras, ad agendum pœnitentiam de commissis, plures eo-
rum ad vitam præsentem termino laudabili concludendam, ter-
ræ illius amissionis occasione, clementer inuitans. In hoc vtique
facto ad illius Euangelici Samaritani exemplar, Christiano popu-
lo propter varias plagas criminum, in illis partibus Ierosolymita-
nis quasi semiuiuo relicto, conueniens, antidotum cælestis medi-
cus renouauit: seueritatis vinum simul & oleum pietatis apponens:
vt qui in arca tabernaculi virgam, & manna poni præceperat; vnde
plebem suo charactere insignitam in amissione terræ sanctæ, virga
percuteret, inde in agnitione suæ fragilitatis ac cognitione proprij
creatoris, eam quasi baculo sustentaret. Hæc ideo huic opusculo
credidimus inserenda, vt facilius clarescat, quantis malorum per-
turbationibus illo tempore totus vbique pæne concussus fuerit or-
bis, cum neque Regio aliqua, vel prouincia, nec ciuitas quidem exi-
steret, quæ non bellis vel seditionibus coram positis, laboraret, vel
venturas formidaret. Nam sicut omnia corporis membra solo capi-
te reguntur, &, infirmato capite, cetera membra ægritudinis incô-
moda sentire necesse est, ita postquam ciuitas Ierusalem, vbi Chri-
stianæ religionis exortæ sunt primitiæ, prophani principis tyrañidi
subiacuit, per omnes fere fines, in quib. vnius Dei frequentatur cul-
tus, & maximè, apud Saxoniam prouinciam, rapinarum, incendio-
rum, aliarumque enormitatum, exercebatur impietas; vt duris pas-
sionibus capiti suo grauato, reliqua sanctæ Ecclesiæ membra non
immerito condolere viderentur. Tunc igitur data est libertas, &
resoluta legum frenis ira ruit, vt si vir ille facundissimus ab inferis
emergeret, aptius hoc æuo quam suis diebus exclamaret O mores
ô tempora. Hac igitur inexplicabilis aduersitatis instãtia totus fe-
re Hildensemmensis Episcopatus destitutus iacebat. Verum supra
memoratus Romanæ sedis Legatus, tam diræ cladis violentia coa-
ctus, in præfato monasterio per dies aliquot commoratus est. Nam
quidã saniori vsi consilio illũ affectuosè præmonebant, ne sine poté-
tis personæ conductu ꝓcederet, ne forte per quosdam malitiæ mini
stros, insidiarum iacula & laqueos absconditos, qui sibi tenderẽtur,
incurreret. Eorũ igitur monitionib. & consilijs acquiescẽs, Legatos
ad Imperatorẽ ꝓ litteris cõductitijs ab eo impetrãdis direxit, quia
Hildensemensis Episcopus in multis Imperialib. obsequijs detẽtus
erat, & ideo ei in talib. auxilio esse nõ poterat Quib. ad Imperatoriã
maiestatẽ ꝓfectis, vir honorãdus in loco iã sæpe nominato ꝑsistens,
amplius quàm triũ hebdomadarum spatiũ cõpleuit, nullis alijs nisi sacræ
lectio-

Noua Christianorum militia sacra

Christianorum in Europa intestina bella.

Saxonia tumultus.

Cincij Cardinalis Legati vita [illegible]

lectionis studijs inuigilans, vt iam illius Orthodoxi nostri magnæ videlicet sanctitatis viri Hieronymi spiritalis exercitij videretur imitator, aut legẽdo semper aliquid aut scribendo. Ad hunc, quotiescunq;, qui publicis sceleribꝰ implicati essent, veniebãt rogantes, quatenus de iniũcta eis pęnitẽtia ex cõcessa sibi auctoritate aliquid relaxaret, in his discretè & prudenter se agebat, & primo causam modumq; delicti diligẽtius perquirẽs, iuxta culparum quantitatem cõdonationis gratiã temperabat. Sæpius etiam ad conuentũ fratrum accedẽs eos, vt erat vir mitissimus, humiliter salutabat, cũ quibus Monasteriũ ingressus huc illucq; deambulãdo situm eius & honestam per omnia dispositionẽ mirabatur. Accidit ergo, vt vna dierum oratoriũ solito ingressus, à fratribus qui præsentes erant, requireret, qui tam magnifici operis fundator exstitisset. Cui à fratribus responsum est, quod, à quodã Episcopo magnitudine virtutum egregio, qui ante tẽpora sanctæ recordationis Godehardi Episcopi Hildensemensis Ecclesiæ regimen tenebat, idem locus constructꝰ, consecratus, & de possessionibus, quæ sibi hæreditario iure cesserãt, dotatus esset. Præterea, quod in crypta eiusdẽ Cænobij sacræ corporis eius essent reliquiæ recõditæ, adijcientes, ꝙ quædam quæ de ꝓbata ipsius cõuersatione cõscripta essent, apud eos haberentur volumina. Qui, dum sup tanti viri nomine studiosius requireret, audiuit quod Bernvvardus ei nomẽ fuerit, & ꝙ de claro Saxonũ sanguine extiterit oriundus. His auditis, Deum qui Sanctos suos glorificat, benedicens, quædã de potioribꝰ eius miraculis in præsẽtia sui recitari præcepit, diligẽtius inquirens, si in eadem cõgregatione fratres existerẽt, qui aliqua de miraculis eiꝰ celebrata vidisset. Cui, plures è fratribꝰ multa se de his frequẽter vidisse, responderũt. Ad hos Apostolicæ Sedis Legatus, si hæc, ait, quæ dixistis, virtutum insignia in præsentia Summi Põtificis audirentur, non dubiũ, quin rationabilẽ & honestã petitionem optatus prosequeretur effectus, si ab eo beati viri translationem peteretis. Aliquantis dehinc euolutis diebus, cum fratribus capitulum * ingressus, post dulcia exhortationis eius verba, vniuersi genibꝰ ipsius aduoluti supplicabãt attentius, vt quia sua inducti persuasione, pro translatione beati Confessoris promouẽda, Legatos ad Romanã destinare proponerent Ecclesiã, eis apud Summũ Pontificem pius cooperator existeret. Illorum precibus admissis, cõsuluit, vt hi, qui certius aliquid de miraculis sancti viri vidissent aut vera comperissent, relatione in præsentia sui & Domini Bernonis, qui eo tempore Pontificatꝰ culmen gerebat, iuramento confirmarent: Impossibile dicẽs, vt Ecclesia Romana facilem in huiusmodi negotijs assensũ præbeat, nisi de-

Criminosi & pænitẽtes ad eum remedij & consilij caussa confugiũt.

In S. Bernvvardi memoriam inquirit.

Miracula eius discusit.

**Capitoliũ*

Suadet Romā petendam translationem, seu approbationem sanctitatis. Bernonis Episcopi attestatio & publica fides requiritur.

de veritate rei plenius antea fuerit instructa. Hic, dum in audientia omnium proposuisset, paratos eos & vnanimes inueniens, cum ipsis pariter ad Episcopum accessit, vbi in facie ipsorũ & totius Ecclesiæ fratres, quæcunq; de virtutibus & signis Beati viri viderant, aut per idoneos testes didicerant, Sacramento præstito, in sacrosanctis Euangelijs, vera esse cõtestati sunt. Quam attestationẽ prefatus Cardinalis inscriptũ redigi, & tam suo, quam Episcopali sigillo, diligentius cõsignari, mandauit. His ita de consilio rationabiliter ordinatis, Dñs Cardinalis valedicens fratrib⁹, & de impẽso sibi ab eis puræ dilectionis obsequio quam plurimum regratiatus, profectus est; Dño Episcopo debita ipsum conducente reuerentia, & in castro suo Wincenburch illum hospitio, excipiente. Cum quo pater Monasterij vsque ad idem castrum processit; & die sequenti, cum ab eo, benedictione petita, ad Monasterium redire pararet, fideliter consuluit, vt rebus & impensis præparatis, si forte pro sæpe dicto negotio Romanam visitare vellet Ecclesiam, eum quam citius posset subsequi, non differret. Qui ad cõuentum rediens, omnem cõsilij formam, quam ex ore viri venerabilis audierat, in communi proposuit. Deliberatione dehinc habita quis ad hoc negotium exsequendum mitteretur, vniuersis visum est, vt is qui Pater congregationis, Legatione fungeretur, congruum esse dicentes, vt super tam celebris negotij promotione, persona celebris, & idonea, mitteretur. Qui primò, infirmitatis suę considerationem & itineris difficultatem opponẽs, ac imparem se huic labori per omnia iudicans, quod petebatur humiliter, recusauit. Tãdem ad ipsorum cohortationem, & precum instantiam, quod virium suarum robur sciebat excedere, concordi & pia petitione deuictus, non dubitauit assumere. Ne quis autem ea, quæ de sacri corporis eleuatione tunc temporis tractata sunt, casu & non potius Dei prærordinatione acta fuisse affirmare præsumat, non illa casu, sed ex diuinæ dispositionis nutu, & de beati viri voluntate processisse, declarat reuelatio cuidam religiosæ conuersationis ostensa matronæ, quæ merito vitæ bonæ apud omnes opinionis, bonoque virtutum flagrabat odore.

Cinctius VVinceburgi à Bernone Episcopo excipitur.

Theodóricus Abbas S Michaelis designatur à suis Legatus ad S. A impetranda leuationis S Bernvvardi. Canonizationis consilium non temere, sed Deo fauente susceptũ.

Hæc sancti Spiritus edocta vnctione, quamuis habitu sæculari tegeretur, sæcularem tamen animum nullatenus gerebat, sed potius ieiunijs, vigilijs, eleemosynis alijsque Deo acceptis vacabat operibus. Hæc beati viri memoriam continuis orationibus frequentabat. Accidit ergò, vt nocte sanctissimæ Resurrectionis Dominicæ, dum solito precibus intenta noctem peruigilem duceret, tandem defatigata, sic, vt erat in facie prostrata, iuxta Pontificale sepul-

Visum rarum pia matrona obiectum de leuatione S Bernvvardi è sepulcro suo prodeuntis

ſepulchrum leniter obdormiret: vidit ergò, quaſi aperto ſanctuario tecto, & lapidum oppoſitione depoſita, ſuper ſepulchri locum olei liquorem cælitus deſcendere largiſſimum, adeo exuberantem, vt magnum Cryptæ ſpatium ſuo ſtillicidio videretur infundere. quæ de rei nouitate mirata, ſubito quod eſſet mirabilius aſpexit, perſonam videlicet reuerendi vultus, pontificalibus præparamentis adornatam, de eadem tumba procedere, & talibus eam verbis affari. *Tempus adeſt mea de terra quo membra leuentur* His dictis, expergefacta, quæ viderat & audierat, non paſſim omnibus, ſed paucis Deumque timentibus ipſius cænobij fratribus, retulit. Quam viſionem omni veritate ſubnixam ſubſequēs viſio cōprobauit. Anno eodem, quo ſæpius dicta ſancti Præſulis translatio celebrata eſt, quidam de ipſius monaſterio ſeu collegio vir vita laudabilis, vidit ꝑ viſum quaſi Cryptam eiusdem cænobij adoraturus intraret, cui apparuit qualiter de loco, in quo ſacri corporis reliquiæ ſeruabantur, fons ſcaturiret puriſſimus, qui iam adeo excreuerat, vt ad oſtium Cryptæ ſuo curſu proceſsiſſet. Miratus ergò, & de ipſo manib. hauriens, & ore deguſtās, mellis dulcedinem ſenſit. Qui currens, vt Abbati & fratribus viſa nuntiaret, ipſum monaſterij patrem in conuētu fratrum ſtantem reperit. Cui, dum de noui fontis eruptione narraret, nondum finito ſermone, fons ipſe vt ſibi videbatur, effluxionis ſuæ largitate, ante faciem ipſorum apparuit; quem videns is, qui Abbati referre venerat; Ecce, ait, Domine, fons ille de quo dixi vobis. Qui vtrique lacrymanti præ gaudio, flexis genibus, Deum à quo, quicquid ſanctis virtutis datur, venit, & quaſi à lucidiſsimo fonte procedit, benedixerunt. Dehinc poſt longas gratiarum actiones, talem Abbas prorupit in vocem. Merito, frater, Deum de vniuerſis donis eius benedicimus, quia indubitanter ſcio, quod de gratia largitatis eius, qui diues eſt in omnes, meritis dilecti Patroni noſtri ſuffragantibus, nil nobis de reliquo, ſi Deum timuerimus, deeſſe poterit. Euigilans, quæ viderat, vt pote vir humanæ laudis fauorem omnino declinans, paucis è fratribus retulit, rogans, quatenus audita ſilentio tegerent, donec certius cognoſcerent, quid de ſuæ viſionis myſterio diuinæ ordinationi fieri placeret. Nos verò, qui hominem nouimus, & hæc de ſeipſo referēte audiuimus, fidenter quæcunq; vidit, litteris mādamus, & cū ipſo quaſi cum viro, in quo dolus non erat, rei veritatem conteſtamur. Hæ geminæ viſiones, ſicut pene vno & eodem ordine prodierunt, ita ſub vno interpretationis tenore intelligi poſſunt, quia vnus & indiſſimilis ex his proceſsit effectus. Nam ſiue olei largitas, vel fontis vbertas largitatem ſignabat miraculorum, * quæ *

Apparitio fontis ab alio conſpecti per viſum.

Viſionum interpretatio.

Saluatoris gratia, & eius electi merito sic exuberasse videmus; vt non iam tantum in sola Saxonia prouincia; verum etiam in multis mundi partibus celebris eius frequentetur memoria, de quibus, quia nos ad cæptum orationis ordinem properamus, in sequentibus plenius dicemus. Cum ergò, vt superius retulimus, de sacri corporis eleuatione crebrò fratres conferrent, paucis diebus post discessum Cardinalis euolutis, meritis beati Præsulis accidit res mira, pro sui magnitudinis dignitate silentio nullatenus occultanda. Iuuenis quidam non ignobiliter natus in Episcopatu Hildensemmēsi erat notissimus. Hic in ea, quam præmisimus bellorum instantia, captus ab hostibus, in ciuitatem Brunesvvich adductus est. Qui, dū ab eo quam non habebat extorquere vellent pecuniam, pedes eius compedibus onerantes, manus vinculis vinxere ferreis, non quidē eas constringentes, sed longius à se quasi in eculei suspensione ab inuicem extendentes, & clauis quibusdam solidis parieti domus tenacius affigentes. quem sic absque cibi exhibitione per triduum stare coegerunt, diligenter, ne fuga elaberetur, adhibentes custodes. Anxius ergò quid faceret, cum humano destitutus nullum nisi diuinum præstolaretur subsidium, Deus, cuius misericordiæ non est numerus, qui erigit elisos, & soluit cōpeditos, notis & amicis suis hoc inspirauit, quatenus cum eo, qui tenebatur in vinculis, vouerent, vt si à præsentis instantia periculi mereretur absolui, beati Confessoris memoriam in habitu pænitentiali visitaret; & tantum inopiæ pauperum largiretur, quantum appensum in statera proprij corporis pondus pensaret eleemosynæ; Voto facto, & sancti patris auxilio implorato, multa celeritate ruptis vinculis, & solutis compedibus, mirum in modum custodibus vt olim Helisæi hostibus cęcitate percussis, beati viri Patrocinio & fugæ confidens præsidio, die medio abscessit incolumis. Gratiæ dehinc circa se in tantæ necessitatis articulo exhibitæ non immemor, vota fideliter exsoluit; & taliter, vt diximus, rem circa se fuisse gestam, coram fratribus, alijsq;, qui aderant fidelibus, in sacris reliquijs iureiurando contestatus est. qui Clero & populo præsentatus, vno & eodem narrationis ordine, diuinæ virtutis opus diligentius & sępius de mera veritate requisitus, palam omnibus enarrauit. Omnes igitur in communi Saluatoris gratiam, qui tali ciuitatem ipsorum dignatus est illustrare patrono collaudantes, hanc optabilem sancti viri translationem vlterius nō debere differri, clamabant, præsertim cum illud Deo, qui in Sanctis suis honoratur, & eius electo gratissimum esse, tam euidentis ostensio miraculi declararet. De huius miraculi patratione fratres vehementer in Domino gauisi, decreuerunt, quatenus hoc celebre factum

Iuuenis nobilis Brunsvvici captus & astrictus mire S Bernvvardi ope soluitur & liberatur.

Eo miraculo accenditur studium venerationis in S Bernvvardum.

ctum litteris mandatum, & suo signatum sigillo Apostolicæ sedis Legato præsentaretur, vt tanto feruentius ipsorum negotijs insisteret, quanto illud Sancto Dei gratissimum fore, nouitate miraculi, non dubitaret.

His gestis Dominus Abbas rebus, & impensis, quæ ad præfatam Legationem erant necessariȩ, prȩparatis, fratrum se orationi attentius commendans, peregrinatione assumpta, præcedentem subsecutus est Cardinalem; eumque iam in confinijs Alpium apud monasterium Schaphus quod latinè Luxouium dicitur, reperit; vbi venerabilis pater Columbanus, vt ex gestis eius colligitur, Deo dignam paucisque imitabilem conuersationem duxit. Cuius aduentu comperto, gauisus valde, in occursum eius processit, & in amplexibus eius diutius immoratus, gratissimum se viæ comitem habere, protestatus est. Qui pariter inde digressi, versus montem Septimium iter direxerunt. quem, cum transituri essent, Andreas quidam Marmoracensis castri, quod huic monti vicinum erat, habitator, armata eis manu occurrens, publicam itineris viam occupauit, eos & res ipsorum hostiliter inuasit; mandatum se ab Imperatore fingens accepisse, ne personam Ecclesiasticam, Romanum adire Pontificem, quæ litteras illo deferret, nullatenus pateretur. Omnibus dehinc sub grauis iuramenti interpositione comminatus est, nisi scripta, quæ apud se habebant ipsius præsentiæ incunctanter exhiberent, eos mutilare non formidaret. Litteris ergo in communi ꝓlatis, furorem furore cumulauit; & quod dictu nefas est, Vicarium eius, cui ligandi soluendique potestas concessa est, captiuare non timuit: quo in castrum Marmoracense contumeliosè abducto, rebusque suis aduersaria manu distractis, qui in comitatu eius erant, eo relicto, montem Septimium pedites transierunt. At memoratus Abbas montem in quo castrum idem situm est, difficulter ascendens, dictumque malefactorem de suæ legationis causa humiliter expediens, vix obtinuit, vt rerum suarum partem reciperet; data sponsione, ne ad partes adiret Italiæ, verum ad natale solum, sine retractatione rediret. In tantorum igitur malorum positi discrimine, dum penitus quid facto opus esset, ignoraret, tandem his, qui cum eo erant visum est, vt ad Curiensem Episcopum, in cuius Diœcesi iam dictæ crudelitatis minister degebat, accederent, si forte ipsius authoritate ad satisfactionem, & rerum suarum restitutionem, inclinari potuisset. Qui non longè à castro digressi quosdam præcipuos eiusdē Ecclesiæ fratres, & Ministeriales obuios habuerunt, qui eos fama vulgāte, sinistro casu turbatos, audierāt; &, vt ea quæ relatu didicerāt, oculata fide cognoscerēt, ad locum patrati

Theodericus Abbas Cincium Legatum apud Luxouium consequitur.

Septimio monte ab Andrea Marmoracensi Cincius Legatus Cardin. capitur & spoliatur.

Curiensis Episcopi Ministeriales Prædonem non flectunt.

sceleris properabant. Hi compassione moti super eos, ad virum execrabilem cum ipsis accedentes, Romanæ sedis Legatum iam custodia eiectum repererunt; quem scelerati raptores instanter vrgebãt, vt celerius abscederet, paucis equis & rebus in parua quantitate sibi restitutis. Zelo igitur Dei vehementer accensi, firmum se pro domo Israel contra aduersarios murum opposuerunt, grauiterque nefarijs inuasoribus comminati sunt; quia nisi viros quos in animæ suæ periculum turbauerant, satisfactione competenti placarẽt, excommunicationis in eos non differrent promulgare sentẽtiam. Verum, cum obstinatam eius, vt bestialem per omnia, mẽtem, nec lenitas monitionis, nec correptionis asperitas, permoueret, præpotens quidã, Rotholfus nomine ex eadẽ ꝓuincia audiens, quæ gesta sunt, cõmotus valde, præfato prædoni mandauit; quia, nisi rebus eorũ restitutis, eos in pace, quo vellent pateretur abire, ipse tã enorme scelus non pateretur inultum; adijciens, si iussis eius nõ pareret, diu cũ ipso habitũ fœdus rescinderet, & castrũ, de cuius munitione cõfidebat, funditus euersũ solo adæquaret. Qui, cõtrario sibi accepto nuntio, importabile præsentiens, si gratiã sui demereretur Domini, prudenter apud se deliberãs, quæ violẽter abstulerat, magna ex parte restituẽs, eos vlterius detinẽdo, molestare nõ præsumpsit. Rebus suis ergò receptis, post dies paucos Mediolanũ venientes, apud Ecclesiã beati Ambrosij hospitiũ habuerũt. Vbi certius eis innotuit, ꝙ grauis inter Romanæ sedis Pontificẽ, & Imperatorẽ verteretur discordia. per totã etiam Italiã Imperatoris edictũ pendere, vt quicũq; reperti fuissent q cuiuslibet causæ obtentu, Romanã adire ꝓsumerent, Ecclesiã, cõtumelijs affecti, rebusq; nudati, aut vinculis arctari debere, aut ad ꝓpria redire, cõpelli. Quæ persecutionis ꝓcella, in tãtũ efferbuit, vt Hostiensis Episcopus à Francia rediens, apud Senam oppidũ, à satellitibus Imperatoris, omnib. suis antea distractis, in custodia teneretur. Hoc nuntio satis exterriti, ratũ duxerunt, vt ab inuicẽ diuisi, alius per Papiã; & alter per Placentiã transitum haberẽt, cautius esse iudicãtes hac separatione, si fieri posset, manum declinare aduersariam quam pariter iuncti hostiles denuo experirentur insultus. Qui cum lacrymarũ & singultuum amaritudine segregati, post dies paucos, cũ senior memoratus Luccam venisset, & nulla ei vlterius procedẽdi daretur facultas à publico peregrinorum declinans itinere, Pisam ciuitatẽ opulentissimam adijt; vbi cũ nobilioribus ciuitatis de conductu locutus, ab eo alijsq; diuersarũ prouinciarũ Clericis accepta pecunia, fideliter polliciti sunt, securũ & nullius auctoritate infringendũ, se, ipsis præbituros conductũ. Hos per loca maritima pariter dierũ quatuor subsecuti sunt. Verum, cũ nec eis ꝑ loca

Rotholfus vir præpotens in Alpibus liberat Legatum.

Cincius cum Abbate Theodor. Mediolanum venit.

Cælestini cum Henrico V discordia.

Ostiensis Episcopus apud Senas in custodiã abducitur.

Pisas magno itinerum errore adit Theodoricus Abbas

loca illa nulla penitus esset eundi securitas, eo quod dolo & proditione vnius eorum ductoris, à Domino prouinciæ ipsis insidiæ tenderentur, habito consilio, consultius visum est, propriæ habitationis larem reuisere, quam feritate gentis illius, & rerum suarum amissione, periclitari. Quid autem contrarietatis, & molestiæ in redeundo pertulerint, quam difficulter multitudinem militum, quam à tergo imminentem viderunt, euaserint, lectoris parcentes fastidio, sub silentio transeundum, putauimus.

Post diuersos tandem sinistrorum euentuum casus, post solutam cuiusdam castri, in quo se vt hostiles deuitarent impetus, receperant, obsidionem, Pisam reuersi, plures eorum causis, pro quibus iam plurimum laboris & rerum expenderant, renuntiantes, infectis negotijs ad propria repedabant.

Verum iam sæpe dictus Senior, iuxta illud viri sapientis eloquiũ, *Iacta cogitatum tuũ in domino, & ipse te enutriet*, spem omnem & fiduciam in Deo figens, & sacri Prçsulis, ob cuius honorem in terris ampliandum, *Exul in ignotis errabat partibus orbis*, sese credens ꝓtectioni, dum, ꝗ sibi faciẽdum restaret, anxio corde reuolueret, nutu Dei, negotiatores quosdam eiusdem ciuitatis mercimonij sui gratia in proximo versus Neapolim ciuitatem Apuliæ nauigaturos, audiuit. Ad hos accedẽs, & causam suæ peregrinationis aperiens, tutissimũ sib e xistere affirmabant, vt labore nauigationis assumpto, eorũ Societati se iungeret, eo quod per vicina Romanæ ciuitatis, pæne ad ipsas Tyberis fauces applicare deberent. Qui gauisus, Deoque, qui non derelinquit sperantes in se, grates exsoluens, vberrimas, eorum acquiescẽs cõsilio, primo quidem periculis latronum, periculis fluminũ, periculis in falsis ductoribus, postremo periculis in mari pene vsq; ad defectum corporis attritus, Deo tandem Duce, vrbem Romanã ingressus est. Sed, quia sedis Apostolicæ Legatus, de quo supra retulimus, necdũ adhuc redierat, ipse litteris eius, quas ad Cardinales, qui ei specialis amicitiæ vinculo añexi erant, exhibitis, vbi ex earũ serie intellexerũt quantũ ei præfatus Abbas dilectionis, ac reuerentiæ impenderat, quam plurimũ regratiati, polliciti sunt se causam, ꝓ qua Romanã visitasset Ecclesiã, omni qua posset instantia ꝓmoturos. Dehinc post paucorũ dierũ cursũ, idẽ Legatus, Dei cooperãte gratia, totius pæne Romanę ciuitatis exceptus occursu, cũ in audientia sũmi Pontificis diligentius exposuisset, quãto dilectionis feruore in monasterio ipsius Abbatis, à fratrib. tẽtus fuisset, maximũ ex hoc fauorẽ adeptus, nõ modicũ, vt post patuit, honoris à Dño Papa cõsecutus est. Statuta postmodũ die, sũmus Põtifex de aduentus eius causa inter Cardinales librũ ꝓponens, qui de vita, & mira-

Psal. 54.

Romam attingit.

Cincius Legatus item in vrbem aduenit.

Cælestinus Papa vitam & miracula S. Bernwardi examinat,

miraculis beati viri conſcriptus eſt, in audientia ipſorum recitari, præcepit. Qui, vbi ſanctam eius conuerſationem, & virtutum inſignia, compererunt, Deum, qui in ſanctis ſuis mirabilis, & glorioſus eſt, benedicentes, facilem in tam rationabili, Deoque accepta petitione, præbuere aſſenſum.

Cæleſtini de S. Bernvvardi cultu Decretum.

Ad hæc, Dominus Apoſtolicus, præfatum Seniorem taliter alloquitur. Cum te, frater honorande, tibique ſubiectos in religionis feruore, & monaſtici ordinis obſeruantia laudabiliter, audiamus, proficere; &, cum venerabilem virum Bernvvardum quondã Hildenſemmenſem Epiſcopum Cænobij veſtri fundatorem, glorioſam & memoratu digniſſimam in terris vitam duxiſſe, & multis coruſcaſſe miraculis, textu vitæ eius inſpecto, indubitanter ſciamus, auctoritate Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, dilecti quoque filij noſtri Cincij Cardinalis interuentu mediante, qui Legationis ſuæ tempore multa, vt aſſerit, à vobis benignitatis expertus eſt argumenta, iam dictum Reuerendiſſimum virum in Catalogo Sanctorum amodo numerandum, decreuimus; & ſacratiſſimum corpus eius de terræ gremio erigendum, & inter Sanctorum memorias, veneratione condigna, collocandum. Ad hæc, Senior lacrymatus præ gaudio, pedibus eius gratias acturus, proſternitur; ſed aſſiſtentium manibus erectus, in oratorium beatæ Mariæ ſemper Virginis, ducitur; ibique, Deo laudibus exhibitis, tam à Summo Pontifice, quam à Cardinalibus, & maxima Cleri, populique frequentia, beatus Confeſſor in Sabbato ante Natale Domini ſolemniter canonizatur.

Canonizatio S Bernvvardi.

Litteris dehinc teſtimonialibus, de his impetratis, alijſque ſuis negotijs expeditis. licentia, & benedictione à Summo Pontifice accepta, memoratus Abbas, ad propriæ habitationis locum redire maturabat. Cuius aduentu, ciuitas tota ſpiritali exhilarata gaudio, iucundiſſimi negotij executorem, iucundo ſatis excepit occurſu, perſonæ dilectæ ſoſpitati & proſpero ad vota ſucceſſui multo congratulata fauore. Verum, cum ea, de qua ſupra retulimus totius Prouinciæ needum ſopita eſſet turbatio, propter multam rerum penuriam, & anguſtiam temporis, vſque in annum ſequentem placuit ſuſpendi negotium. Sub hac dilatione, meritis Beati Præſulis, ab antiquorum miraculis patrum, non differens, accidit miraculum, eximiæ ſanctitatis eius & pietatis immenſæ manifeſtum ſatis præbens argumentum.

Theodorici Abbatis latus reditus Translatio & leuatio ob bellicos motus in annum ſequentem dilata.

In ipſa ciuitate Hildenſemmenſi, puer non ignotis ortus parentibus, ſubita ægritudine præuentus, immatura morte deceſſit; vt eſt moris in talibus, funeri exequiæ parabantur. Parentes chariſſima

Mortuus interea puer S. Bernvvardi ſuffragio reuiuiſcit.

rissima orbati sobole, post gemitus, & lacrymas interni doloris indices, vicinorum, qui aderant, instinctu, vouerunt, vt si suffragio in proximo transferendi Antistitis defunctus vitam reciperet, ipsi cum oblationib⁹ eius honorabile sepulchrũ, vna cum suscitato gratias acturi, visitarent. Quid plura? parentes paruere consilio, vitæ redditur exanimis, vota soluuntur; & beatus Confessor debitis ab vtroque sexu laudibus extollitur. Qui de facto hæsitauerit, multitudinis, quæ aderat, accipiat testimonium. Neque hoc reticebimus, quod anno eodem, sic maturè frugum aliorumque seminũ accessit maturitas, vt solita metẽdi tempora longè præuenisse viderẽtur, in tantum, vt cẽtenarij senes nunquã segetes adeo tempestiuè suo collectas æuo, faterẽtur, hoc nimirum Deo, cuius omnia nutu regũtur, ꝓcurãte, vt ad iminentẽ B. Præsulis festiuitatẽ, actib⁹ exoneratus necessarijs lõgius latiusq; liberior popul⁹, occurreret & expeditius feriaret: Frequẽtes etiam, anno toto, à fratribus alijsq; fidelibus, orationes ad Deũ porrectæ sunt, vt ea, quæ pro electi sui glorificatione faciẽda erant, ad honorẽ & laudẽ sui nominis, benigno prosequeretur effectu. Iamq; sacratissimæ Virginis aderat Assumptio, cum non solũ ꝓpter specialem Hildensemensem festiuitatẽ, verùm etiã pro sanctarum reliquiarum subleuatione, quæ proxima die celebrãda erat, cum diuersarũ Ecclesiarum prælatis, inæstimabilis multitudo non tantum de propinquis, & cognitis, sed etiã de remotis terrarum prouincijs certatim confluxerãt. Qua die, in Dei laudibus ob venerationem piæ matris eius ritè peracta Dominus Berno Episcopus, cuius auctoritate & ministerio res erat promouenda, sub ipsius noctis crepusculo, secretius ad monasterium, vbi sacra pignora seruabantur, venit; quonam ordine in re diuina procedendũ esset, cum fratribus alijsq; grauibus ꝑsonis, deliberatur⁹. Verum, cum pro nimietate popularis frequentiæ, qui præoptatam sacræ trãslationis horam, diligentius obseruabant, nulli penitus ad ipsum sepulchri locũ adit⁹ pateret, placuit, vt remotis omnib⁹, ipse Pater Monasterij cum aliquantis fratribus, alijsq; viris religiosis assumptis, lapidem, qui eidem tumbæ superpositus erat, facerent remoueri, ne post modum in sacri corporis eleuatione, maximus ille cõcursus, mora detineretur inuita. Quo facto, ianuis Ecclesiæ firmissimè seratis, & lapide sublato, sarcophagũ satis admodũ idoneè sculptum viderunt; quo, pręmissis orationib⁹, patefacto, spiritalẽ & antea incognitũ exhalans odorẽ cœlestis ille thesaurus, Regalibus vtique diuitijs incomparabiliter præferẽdus, apparuit. Nec defuit ille, qui in suo nomine cõgregatis nunquam deesse consueuit Iesus noster, Iesus bonus, cuius gratia visitante cæcitatis humanæ caligo deter-

Messis & frugum v-bertas insolita futuris sancti honoribus fauet.

Orationum assiduitas ante sacri corporis leuationem.

Assumptionis B Virginis dies dies Hildensemensis Ecclesiæ festiuior.

Postridie Eleuatio sancti Bernvvardi.

Multitudinis concursus.

Berno Episcopus moderatur ceremoniã

Sepulchrũ Sancti priuatim aperitur.

Odor inusitatus inde manans.

Animorũ interiores commotiones à Iesu bono.

detergitur; cuius illustratione, cordis impænitentis, quo in spiritū eius peccatur, duritia mollitur. Videres enim nonnullos eorū, qui aderant, dum suas examinant conscientias, in lacrymas resolutos;

Ad Pœnitentiam & Contritionem.

dumque se cognoscunt, à meritorum eius longè distare præconijs, artus cœlestiū præceptorū olim iugo exercitatos, vix audere cōtingere. Sciebant enim virum nobilitatē carnis, quæ superbiæ fomentum est, intuitu conditoris, & propriæ conditionis humilitate, calcasse. Accedebat memoriæ, hominē castitate Angelicum; nam castitas cum humilitate Angelicæ puritatis est particeps, adeo pudicitiam carnis intra cordis hospitia inuiolatā conseruasse, vt ab annis tenerioribus vsq; ad vitæ transeuntis occasum, casus niuei pudoris inexpertus, merito cum eis, *qui cum mulieribus non sunt coinquinati sequatur agnum sine macula, quocunq; ierit*. Legerāt nihilominus, Pastorem pijssimum, pauperem quidem spiritu, æternitatis amore manus ad pauperes extēdisse largissimas. Aduerterunt geminæ *charitatis in qua lex pendet & propheta*, sic in eius pectore conualuisse vigorē, vt non fratrum affectū tenerrimū, nec propinquorū lineam charissimā, non affinium aut amicorū nobilitatem, sed cœli Dn̄m, sui hæredem statuerit. Et nunc iure cum illis, quorū *Dominus pars hæreditatis eorū*, & *quorū funes ceciderunt in præclaris*, centuplum accipiens, immortalitatis dote vestiatur. Sed quid multis moramur? Quod Deus faciendum præordinauerat, hominis erat deuotione adimplendum. Excipiuntur tandem de tumulo membra loco celebriori collocāda, & ad instar Dominici corporis, famuli sui corpus syndone munda inuolutum, mane sequenti, Ecclesia, Prælatorumque præsente frequentia, reuerenter de terræ puluere subleuatur; & ea hora, qua spiritus veritatis in linguis igneis discipulos visitasse affirmatur, per medium deportatur Ecclesiæ; & tam Cleri quā populi vniuersitas in eius laudem accenditur: Casula etiam serica beati Præsulis, in qua tot annis scilicet centum septuaginta duobus sepultus fuerat, adhuc recens & incorrupta apparuit, cuius etiam tactu, multi infirmi curati sunt.

Ad Pudicitiæ & Charitatis studium. — *Apoc. 14.* — *Psal. 15.* — *Leuatio sacri pignoris.* — *Casula serica post 172. annos incorrupta*

Miraculū in Dæmoniaca.

Affuit statim quodam, vt præmisimus, per olei stillicidium præsignata circa languentes larga sanitatum operatio. Nam Dæmone dirissimo mulier quædam vexata, dum ad tumulum Deo digni Antistitis à viris octo, spiritu renitente maligno, vix deprimitur, illius mediante suffragio, multis præsentibus, & rei euentum præstolantibus, hoste fugato fœmina mundatur; vt liquido pateret, quod is, qui spiritu semper mundo, quo Deus videtur pollebat, spiritibus potenter imperaret immundis.

Importatur San-

Corpore dehinc sacro, cum laudibus & canticis spiritualibus ad

principalem Ecclesiam deportato; ibique missarum solemnijs, pro præsentia tanti Patris festiuè celebratis, incredibili sexus vtriusq; stipatum caterua, denuo ad Monasterium refertur. Interea munerum diuinorum erga ægrotos multiplicantur beneficia.

Aus ad Cathedralem Ecclesiam, ibique sacris peractis, refertur.

Nempe anus quædam, multo tempore visu priuata, ob spem recuperandi luminis, beati viri præconium interpellabat attentius, statimque sanie ab oculorum loco largius prorumpente, multis intuentibus, & testimonium de diuturna cæcitate perhibentibus, visum recepit.

Hinc miracula frequentare capta. Cecailluminatur.

Miles quidam Vdalricus de villa Blithenem principalis Ecclesiæ Ministerialis, cum in oculo altero ex igne sacro tumescente, nihil eo videns grauissime torqueretur, ipso die translationis, aquam beati Pontificis brachio benedictam, & intinctam sibi afferri deuotius petiuit; eaque oculi tumorem liniens, mira celeritate visu recepto, & tumore laxato, sedauit dolorem; Postmodum de rei veritate requisitus, eo quo diximus ordine, remedium consecutum, lacrymis vbertim præ gaudio fluentibus, protestatus est.

Nobilis vir ipsa die Translationis oculum recuperat.

Item alius maioris Ecclesiæ Ministerialis Gerungus nomine, ad idem solemnæ festiuitatis gaudium scilicet translationis, cum vxore & liberis aduenerat. Qui, cum post diuinæ seruitutis officia, redire domum pararet, in sylua quadam hostium, quos plures habebat, incautius feritatẽ incidit, à quibus captus, & in interiora syluæ deductus, ferro ponderoso satis ad arborem eximiæ magnitudinis, constrictus est. Cum ergò de viro arctissimè vincto, ne se vllatenus effugere posset securiores existerent, & ipsi per nemus liberi⁹ pasim vagarentur, captiuus ille cum beati Patris, cui se attentius ea die commendauit, patrocinium obnixius imploraret, subito ferro quo vinctus fuerat diuinitus confracto, & vinculis, quibus manus eius à tergo ligatæ fuerant, disruptis, incolumis abscedens vxorem suam, quæ pro sui absentia nimia erat amaritudine confecta, ad propria rediens, sua ereptione consolatus est.

Captiuus & vinctus ab hostibus mirè laxatur.

Eadem die, ad horam vespertinam, puer septennis à natiuitate cæcus, ad tumulum sæpe memorati Præsulis lumen recepit. Sed cum fratribus & pluribus, qui aderant, Ecclesiarum Prælatis, de facto non constaret, parentibus pueri, & eis, qui rem nouerant ad medium deductis, eorum testimonio plenius certificati sunt.

Puer cæcus sanatur.

Sacerdos quidam Gerlacus nomine, Canonicus sancti Mauritij, cum nimium esset incredulus eorum, quæ de sanctitate & virtutibus sancti Bernvvardi resonabant; ex diuina dispẽsatione incidit in languorẽ. Tandem, cum peritissimi medici circũstantias morbi in

Sacerdos incredulus funesto morbo eripitur.

uestigassent, suaserunt vt potius de animæ quam corporis sanitate curam ageret, asserentes, quod hæc species morbi, aut vix aut nullatenus decidi posset. Presbyter itaque præfatus, mortem cum ante oculos audiret adesse, beatum cæpit inuocare Bernvvardum, vt ei à Deo spatium viuendi obtineret. Cumque hac precum instantia defatigatus, obdormisset; ecce postquam euigilauit, inuenit se ab omni infirmitate liberatum.

Castrum Rauensberg

Nobili viro captiuo solutis mirè vinculis libertas à S. Bernvvardo offertur.

Quidam miles deuotus de Padelburne Odalricus nomine, ab inimicis suis captus, & in castrum quoddam sublimissimum, quod Rauensberch dicitur, perductus, custodiæ ac vinculis mancipatus est. Qui videns se in magno vitæ discrimine positum, nec vllum patere effugium, toto corde confugit, ad diuinum adiutorium, sanctumque Bernvvardum specialiter inuocans, lacrymis & suspirijs obsecrauit, vt eum de pręsenti liberaret angustia, quatenus per hoc amplius mundo innotescerent eius beneficia. Quadam itaque nocte, vbi custodes obdormisse aduertit, compedem manu tentauit, experiri volens, si qua arte vel industria eximi posset ab illa. Inuenitque ferri duritiem, velut plumbi laminam præter spem emollitam. Tunc, nemine sciente, & absque difficultate dissoluens omnia vinculorum retinacula, cępit quęrere vnde facilius euadere posset. agnoscensque omnes exitus diligenter obseratos, committens se omnipotenti Deo, cum beati Bernvvardi patrocinio murum scandit, & ab alto desilijt; sed in nullo penitus eum, vel vallis profunditas, vel saxorum subteriacentium asperitas, læsit. Liberatorem ergò suum alacriter, & sine mora expetens, Hildensem venit, peractum circa se miraculum palam omnibus enarrauit; atq; in testimonium peractæ virtutis compedem secum delatam, super beati Pontificis tumbam, pependit.

Curationes pedum & [illegible].

Ortus quidam puer in Hildensem Ezici filius, distortum habens pedem, ita vt longior pedica curuata plantæ videretur contigua, pro quo cum parentes votum fecissent beato Bernvvardo, puer recepto pedum officio, patrem ad sepulchrum sanctissimi præsulis est secutus.

Contigit aliquando, vt reliquiæ beati Bernvvardi ad villam Brandesleue deferrentur; in qua quædam virgo fuit, quæ ab ortu natiuitatis vnius cruris officio erat priuata. Quę, cum pro spe sanitatis ante reliquias prosternitur, cæperunt contracti cruris nerui cum tanta vi distendi, vt sonitus audiretur à multis. Ipsa vero doloribus nimijs cruciabatur; sed post vnius horæ spatium, integram recepit sanitatem.

Erat quidam miles in eadem villa, qui habebat filium, qui propter

pteralterius cruris breuitatem, sine sustentamine impotens fuit ad eundum. Hic ad beati viri tumbam adductus, cruri debili alteri coæquato, salutem recepit.

Obsessa multo tempore à Dæmone mulier quædam, de Traiecto ad beatum Bernvvardum ducebatur. Diabolus autem, cum Hildensem appropinquaret, clamauit, se Bernvvardi domum non intraturum, eo quod ipse hostis esset acerrimus magistri sui. Fideles verò, cum hæc audissent, trahendo & impellendo nihil penitus potuerunt proficere, donec ipsa de manibus trahentium se excutiens, in lacum luto repletum desiliuit, vt dæmon ibi fæminam suffocaret. Quam extractam, vt mundarent extrinsecus, intellexerunt mundatam interius; & cum ingenti gaudio cum suis comitibus ad beati Præsulis sepulchrum peruenit. *Obsessarum.*

Notificatur hoc miraculum plurimis per sequens. In Lubeck quidam Hinricus nomine sedit in mensa cum coniuge sua Mechtilda, hæc mox in furiam conuersa, à multis funibus est ligata, sacerdotes verò & Clerici reliquias apportantes, exorcismos & coniurationes legebant. Tunc Dæmon prorumpens in vocem, clamauit Clerice quid te fatigas, propter te hinc non recedam; quia in furore suo vir eius mihi ipsam tradidit ad inhabitandum. Nam, & ego decem & octo annos in alia muliere mansionem habui, sed quidam me ad quendam Bernvvardum trahere volebant, vnde me relinquere eam oportebat. His auditis, necessaria pro itinere ad beatum Bernvvardum parauerunt. Omnibus itaque præparatis, Dæmon clamare cæpit: Bernvvardum non audire, nec videre audeo, vnde me fugere oportet; & hoc dicto, abscessit: statimque mulier sensum recepit, & gratias suo liberatori egit.

Erat in Thuringia in Denstede vidua quædam Adeldrud nomine, per viginti annos à Dæmone fatigata; quæ ad patrocinium beati Præsulis confugiens, liberata est.

Matrona quædam in Magdeburch fuit, cuius filię cum in vltimo vitæ spiritu agonizaret, ex diuino instinctu quædam deuota Inclusa eidem persuasit, vt in beati Bernvvardi memoriam, pro filiæ sanitate faceret missam decantari. Cum autem missa decantaretur, ipsa infra missam beati Præsulis sedulò implorauit auxilium. Cui ab Ecclesia reuertenti filia læta & incolumis occurrit; & continuò cum matre ad beati Bernvvardi sepulchrum procedens, quam celeriter esset liberata, patefecit. *Aegrotantis.*

Venerabilis quidam sacerdos in Solschen fuit, Reinerus nomine; qui, cum quadam die pecora minaret de domo, virgæ particula oculo eius infixa, tanto eum dolore affecit, quod oculum se posse *Oculi.*

retinere, minimè credebat, qui abiens in aliam villam ad quandam Dei famulam, vt pro eo oraret, & votum beato Bernvvardo faceret; completo itaque voto, ad villam suam cum rediret, pristinam sanitatem est in via consecutus.

Haemorrhoidis. Erat in ciuitate Mindensi pauper quidam Hinricus nomine, qui quadam infirmitate, scilicet sanguinis fluxu, grauiter tactus, ita vt ex hoc mortem sibi iam vicinam sibi adesse formidaret, tandem meritis beati antistitis Bernvvardi, qui *pastor & pater pauperum*, communi vocabulo vocabatur, in vita sua, cui se hic pauper cum deuotione & oblatione cerei commendauerat, gratiosè sanatus est. Qui beneficij accepti non ingratus, hoc quod vouerat ad altare sancti viri scilicet Bernvvardi, cuius in brachio argenteo seruatur particula, cum debita reuerentia cereo accenso, multis videntibus & Deum laudantibus fideliter persoluit.

Submersi. Ciuis quidam Mindensis, in vigilia sancti Ioannis Baptistæ ad deuastandum castrenses de Vorenholte in Dominio de Lippia, Wiseram fluuium cum magna populi multitudine per vadum transiens ab aquis rapitur, & pæne, sicut alij septem ex suis, per aquam suffocatis submergitur. Ipse verò sentiens, sibi mortem imminere, beatum Bernvvardum, cuius reliquiæ apud sanctum Paulum in Minda seruantur, inuocans, & suum humiliter implorans auxilium; & ecce subito rota de curru exiliuit, per cuius adminiculum & beati viri meritis, homo prædictus mortis horrorem, & periculum euasit. Domum igitur reuersus, statuam siue imaginem ceream rotam manibus tenentem ad altare supradictum, provt vouerat, deuotè & humiliter portauit.

Cruris sanati. Vir quidam de Oldendorp de hac felici festiuitate rediens, in foueam profundam lapidei montis cecidit; quo extracto, & in curiam delato, crus in partes confractum apparuit; qui nimio dolore cogente, se ad patrocinium beati Præsulis contulit; & ecce mox diuinitus remedium sensit. Et quarto die ad tumbam rediens, Deo & beato Bernvvardo gratias & laudes egit.

Captiui liberati. Quidam in cellario Hildensem ferro constrictus habebatur; qui sub inuocatione nominis sancti Bernvvardi ferrum rupit, & surgens ostium, quo clausus fuerat, aperiri vidit; &, nemine se prohibente, vel vidente, ac detinente, prædicta die liberatus, ad tumbam sancti Præsulis cum laude processit.

Sacri ignis. Infirmitate valida quædam fæmina per biennium fatigata, & ex sacro

ſacro igne in tribus locis tantum infeſtata, vt auditu iam penitus eſſet priuata; quæ voto facto ad beatum Pontificem Bernvvardum vna parte recepit auditum. Sed, cum votum perſoluere cæpiſſet, in altera etiam parte eſt ſeruata.

Vxor cuiuſdam pauperis apud ſanctum Michaelem in Hildenſem porcellos octodecim dierum ſub ſtrue lignorum ſine matre *Porcelli.* per hebdomadam amiſerat; quæ, voto facto beato Bernvvardo ſine nutrimento porcellos per tot dies manentes, in domum ſuam ſanos & incolumes recepit.

Miles quidam in Elze habitabat, qui per aliquot annos vrinæ in- *Strangu-* commodo laborauit, nec medicorum remedijs poterat adiuuari. *ria.* Cuius vxor plena fide, & ſpe ad translationem nouam ob ſpem ſalutis ab eo mittitur, & Eccleſiam ſancti Michaelis ingrediens, ſe ad patrocinium beati Bernvvardi contulit; quæ poſt preces deuotas domum rediens, ab omni priori incommodo reperit maritum penitus liberatum.

Duæ mulieres ipſo die translationis, ſpe recuperandi viſum adductæ ſunt; ſed vna in Præſulem ſanctum quaſi durius inuecta, *Cæca.* pro eo quod diutius clamanti ſpem paruam haberet, & propterea in vno oculo ſanie prorumpente, quaſi rupta vena viſum recepit: alia autem multis videntibus, & orantibus illuminata eſt in oculis ambobus.

Vir quidam ſatis famoſus & annoſus, Hinricus nomine de Haſſia ciuis Caslenſis, pro negotijs ſuis ciuitate exiens, equeſter ad prædium quoddam, quod ſuum erat, viſitandum in meſſis tempore. Hic ex improuiſo irruit in hoſtes ciuitatis nominatæ; & ab illis capitur, & captiuus ducitur ad caſtrum incarcerandus. Sedit igitur *Captiuus.* mærens in carcere cippo recluſus, & multum famelicus, quia in quinque diebus nihil ſibi potus aut cibi miniſtrabant; debebat enim fame mori. Hic ſic anxius, conſolatorem nullum habuit: ſed & mortem anxius exſpectauit. Venit autem eidem ad mentem, qualiter ſanctus Bernvvardus nouiter tunc canonizatus, conſolatus eſt quã plures tribulatos ipſum inuocantes. Ideo etiam ipſe, deuotione qua potuit, voto prius emiſſo, quod cũ oblatione notabili nudipes ſepulchrum ſuum viſitare vellet, ſi eum de carcere dignaretur liberare, & nec carnes comedere propoſuit, niſi votum eſſet adimpletũ. Facto igitur hoc voto, dormire cæpit in mærore ſuo, & ſic quieuit nocte illa. Deniq; euigilans, inuenit ſe in cãpo peroptimè ſibi noto nõ longe à Casle ciuitate ſua, cuius erat ciuis; & compedes pedum ipſius prope eum. Vnde lætus ſurrexit, & ciuitatem gaudens intrauit, & narrauit omnibus, qualiter per merita ſancti Bernvvardi Hil-

denſe-

dennesemensis Episcopi esset de carcere mirabiliter, & miraculosè liberatus. Et omnes, qui audierunt cum eo Deum benedicebant, & sanctum Bernvvardum, cuius meritis restitutus erat pristinæ libertati.

Mortuus puer. In Drispenstede puer quidam vnicus filius parentum suorum, in foueam cecidit profundam, totoque corpore collisus, & mortuus, extrahitur, vnde parentes multum doluerunt. Mater autem ipsius sepulchrum sancti Bernvvardi, maxima cum festinatione & deuotione petijt, & ibidem se prosternens, humiliter supplicauit sanctũ Bernvvardum, vt filium suum defunctum, precibus & meritis suis resuscitare dignaretur; & facta oblatione ad domum redijt; & filiũ, quem mortuum planxerat, viuum inuenit, & sanum. Deinde parentes vna cum puero resuscitato ad sepulchrum venerunt, & Dominis sancti Michaelis, nec non & alijs vtriusque sexus hominibus, rem gestam in puero planè narrauerunt, & Deum in Sancto suo laudauerunt.

Morbus comitialis. Vir quidam ciuis Brunsvvicensis, dictus Hinricus de Bultzem, illo tempore, quo reliquiæ sancti Bernvvardi ad Ecclesiam fratrum Prædicatorum ibidem sunt delatæ, filium habuit, morbo caduco valde conturbatum; hic audiens prodigia & signa, quæ Deus meritis sanctiBernvvardi operari dignatus est in mortuis & infirmis, venit cum filio suo infirmo ad Ecclesiam antedictam; & ante reliquias sanctiBernvvardi prostratus in oratione, petijt ab eo cum lacrymis, filij sui sanitatem. Denique surgens ab oratione, obtulit super altare argenti partem non exiguam; sicque cum filio suo ad propria reuersus, nunquam deinde morbum caducum passus est. Quapropter parentes ipsius grates maximas Deo & sancto Bernvvardo retulerunt.

Cæcus. Eodem etiam tempore, scilicet anno domini millesimo trecentesimo decimoquinto, erat quidam prædiues in Brunsvvich nomine Ioannes Grube; hic oculorum dolore sic turbatus est, vt cæcitatem incurreret, & in quatuor annis manus suas minimè videret; hic vt percepit quia reliquiæ de corpore sancti Bernvvardi ad fratres Prædicatores delatæ essent, vocato ad se Priore informari petijt, qua reuerentia vel honore sanctum Bernvvardum accedere posset, vt lumen oculorũ recipere mereretur; qui à Priore informatus, illuc altera die cum vxore & filijs coram reliquijs sancti Præsulis humiliter opem suam flagitabat. mira res & stupenda. Cum enim prædictus cæcus in annis quatuor manus suas non vidisset, nunc ab oratione surgens, clarè vidit omnia; & clarius quam vnquam, ante cæcitatem viderat; & fratres ibidem præsentes sine baculo visitans, sine du-

ne ductore, & loquebatur singulis; & vnumquemque salutauit & nomine appellauit proprio. Vnde omnes admirati sunt, laudantes Dei clementiam, qui meritis sancti Bernwardi signum fecerat tam euidens, atq; mirificum. Ipse etiam, qui cæcus fuerat scilicet Bernvvardum, omnibus diebus vitæ suæ in reuerentia habuit, & honore; & quicquid in eleemosynarum largitione & alijs pijs operibus ob honorem sancti Bernvvardi expendere poterat, nunquam patiebatur neglectum.

Fœmina quædam fornicaria Hildesheim in lupanari fuerat aliquibus annis. Cui, Deo inspirante in Festo Translationis sancti Bernvvardi ad mentem venit, vt prandio peracto, visitaret Ecclesiam, & audiret verbum Dei, quod & fecit. Compuncta autem in illo sermone, de peccatis suis cæpit amarissimè flere. Sed, & finito sermone surrexit, & flens, ad sepulcrum sancti Præsulis properauit, & prostrata ibidem flet vberius, rogans sanctum Bernvvardum, vt eam de flagitiosa illa vita eripere & auertere dignaretur; possetque se cum emendatione in melius commutare. Et, completa oratione; surrexit & prostibulum more solito est ingressa, & paruo post tempore elapso, quadam nocte, ipsa dormiente videbatur sibi astare quidam in Pontificali habitu, vultu decoro, sole splendidior; qui, ait ad eam: surge filia, & exi ciuitatem hanc, in locum quo te Deus direxerit. Quæ surgens mane exiuit per portam indaginis; versus Hannouer properauit, & vltrà per ciuitates interacentes pergens, venit ad regalem ciuitatem Lubeck, & inde dirigens viam versus Yuclandiam se conuertit. habebat namque fratrem in vna ciuitatum Yuclandiæ, quæ dicitur Hadersleue, quem visitare proposuit, vt eius consilio ad vitam meliorem se disponeret. Venitque tandem in quandam villam non longè ab Vlenseborch distantem, & pernoctans ibidem, cum quodam diuite Villano permansit. Qui videns eam obsequiosam, cœnam ei præparauit, & mane facto, eam alloquitur, & pro pretio satis competenti in suo ministerio retinuit. Hic autem Villanus priuatus erat vxore, eratque ei substantia non modica. Qui videns eam virilem, & fidelem, in vxorem eam accepit, diligensque eam, dedit ei omnia, quæ habuit, & sic bono fine senio confectus, quieuit. Quæ post anniuersarium viri sui iuuenem opulentum accepit maritum, cum quo habuit omnem charitatem. Sed & meritis sancti Bernvvardi hoc in se factum nouit, qui eam etiam ab infamia fornicariæ suæ vitæ, quam prius habuerat, penitus præseruauit. Prædicta autem fœmina hoc de se retulit cuidam sacerdoti in Confessione anno Domini Millesimo quadringẽtesimo trigesimo primo, sequẽti sancti Michaelis die, ad quod Fe-

Prostituta ad frugem reuocata.

ſtum cauſa deuotionis venerat, vt omni anno facere conſueuit, vt Deo & conſolatori ſuo ſancto Bernvvardo debitas ſolueret gratiarum actiones.

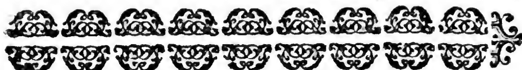
A ſuffocatione puer liberatus. Cum puer quidam denarium in ore haberet, & more puerili ludendo, vel in ore voluendo deglutiret, repente præ nimio dolore, & anhelitus diminutione in gutture quaſi ſuffocatus, morti appropinquare cæpit. Cumque candela pro exitu eius accenderetur, & mortem protinus exſpectarent, ſtatim fæmina quædam ſubintulit, dicens; ſanctum Bernvvardum inuocate, & offertorium ei promittite, & proculdubio releuamen percipiet. Quid plura? mater pueri tali admonitioni acquieſcit. Sanctus Bernvvardus inuocatur, & ſtatim puer de clade mortis liberatus denarium eiecit.

Cetera Miracula ſparſim ſcripta collectaque cum ad proxima nobis ſæcula pertinerent, breuitati conſulentes, omiſimus.

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM IN SÆCVLA.

TRANS-

TRANSLATIO S. EPIPHANI TICINENSIS EPISCOPI IN SAXONIAM OTWINO EPISCOPO FACTA.

QVALITER RELIQVIÆ CORPORIS S. EPIPHANII EPISCOPI TICINENSIS ET CONfessoris translatæ sunt in Hildenesheim.

DIVINÆ gratię sapientem, atque in sua dispositione clementem prouidentiam, caro humana, nec dignè admirari, vel lucidè satis intueri suppetit, quæ sic suæ Ecclesiæ ab ipso principio electorum præuidit auxilia, vt dum hostis concitaret pugnam, hæc piorum meritis fulta, victrix palmam obtineret, & gloriam. Hinc est, quod tota Saxonia spiritali plaudens lætitia, plurima sanctorum pignora maioribus quoq; nescita, deuoto includens sinu fouet, & excolit, præsentis vitæ tramitem ac futuræ spem, certa credulitate illorum omnimodis cōmittens. Inter quos præcellit, velut Lucifer Epiphanius venerabilis pater, mirificus quondam Papiæ Doctor, nostræ nunc patriæ magnificus defensor, vir sui temporis omnibus virtute imitabilis. Huius itaque tam præclari patrocinijs viri, quia nostram Dominus illustrare atque munire dignatus est patriam, quo ordine illius sacrosanctæ reliquiæ, studio Domini Otwini venerabilissimi nostræ Ecclesiæ Episcopi aspirante, sint primum repertæ, atque ad nos vsque deductæ, vti isdem qui huic felicissimo intererat officio, & maxime Thangwardone venerabili presbytero, cuius opera præcipue in hoc enituit, attestante didici, nihil ingenio elatus sed deuotionis studio debito incitatus, stylo diligentissimè traditum posteris visitandum humiliter transmitto.

Cum Beringarius, vna cum filio suo Adelberto sceptra Italici Regni inuaderet; atque vnius gentis diadema vtrique sibi vsurparent, in tantum ipse Beringarius auaritiæ exarsit *Berengarij cupiditas.*

æstu, vt pecunia captus ius fasque quaque confundens, aliquantum etiam de terminis sancti Petri, prædatoria vi sibi arripere præsumpsisset. Ad cuius rabiem reprimendam Legatus Domini Apostolici Octauiani, qui & Iohannes, inuitatur Romam Otto Maior, cis Alpinus scilicet Rex, vt aut patriciatu Romanæ vrbis, quæ sibi à maioribus suis competebat, descisceret, vel fessis eorum rebus succurreret. Accingitur itaque communi suorum consensu & consilio bellicosus Ecclesiarum miles, ac egregius Princeps contra Apostolicum hostem, valida suorum semper & inuicta septus manu. Episcoporum quoque comitatus grege, inter quos Dominus Otwinus nostræ Ecclesiæ Præsul enituit, ipsi Principi tantum commendatus, quantum fide probatus. Capto vero in Castello sancti Leonis Beringario, atque in Bauariam cum vxore custodiæ destinato, Alberto nihilominus fugato, reddita pace Ecclesijs, Romam iam Patritius & Imperator Apostolica benedictione, creatus Otto Cæsar, Papiam repedauit; Ecclesiasque per Italiam & Tusciam, priorum Principum sæuitia ac insolentia neglectas, ac desolatas canonicè reformauit, inque antiquum statum restituit. Per id temporis peruigil Dominici ouilis prouisor Othwinus Episcopus, licet corpore suis semotus, tamen studio charitatis illis coniunctus, & beneuolentia, qua mirificè respersus eos percoluit, quæque ad suæ Ecclesiæ vtilitatem & fratrum commoditatem profutura præsensit, colligere studuit; præcipuè tamen, vt fida sibi suisque conciliaret patrocinia, reliquias Sanctorum, quos apprime ibi celebrari comperit ab Episcopis petijt; facileque obtinuit, simulque, ne eius opera in accipiendo alicuius versutia eluderetur, vir prudens prospexit. Librorum nihilominus tam diuinæ lectionis, quam philosophicæ fictionis tantam conuexit copiam, vt, qui illorum penuria inerti ante torpebant, otio frequenti nunc studij calcant negotio. Et, quia se in huiusmodi profectu ab omni iactantiæ temperauit fastu, beati Epiphanij Papiæ quondam Episcopi diuina gratia, admodum mirificè sanctissima illa contulit pignora. Nam cum ille venerabilis Pater, respectu diuini honoris, quo semper animo sollicitus extiterat, ossa sanctorum furtim surripere, vel absque oraculi præmonitu transferre, quasi præsumptionis duceret, ita tamen mentis suæ iudicium librauit, vt nec ipse non audendum quid aggrederetur, nec quod esset agendum, sua auctoritate, dehortaretur. Vnde factum est, vt venerabilis presbyter frater noster, cuius superius mentionẽ fecimus, in huiusmodi studio omnimodis deflagrans cum nil tale attentare, ne dum patrare præsumeret, erat enim æuo prouectior, ingenio simplicior, crebris se inter orandum ieiunijs vigilijsque comma-

Otto Magnus ab Io. XII in Italiam inuitatur.

Ottonis expeditio & comitatus.

Beringario capto Otto creatur Augustus.

Papiam reuersus Ecclesiastica tractat.

Othwinus Hildeneshemiensis Episcopus in Reliquias inquirit.

Ab Episcopis eas impetrat.

Libros variarum disciplinarũ in Italia sibi comparat.

Autoris de translatione vel acquisitione Reliquiarum opinio.

Otwinus Episcopus neutrum agit.

Tangwardus.

commacerans, sui votum animi diuino dispensandum commisit arbitrio. Non tamen in hoc cæpto vsquequaque Antistitis destitutus auxilio, qui tanto se acrius in singulis affligebat, quanto ambobus subtilius consulebat. Solemnibus itaque ieiuniorum festiuè expletis, diuinitus, vt credo, ecce affuit Landvvardi Mindensis Episcopi presbyter, nostro fratri contubernij gratia familiarissimus; qui illum adhuc titubantem, cum animum eius aperiret sollicitè de omnibus ac si idem quod ille sentiret, perquisiuit, sanctissimi patris Epiphanij reliquias, sanctæque virginis Speciosæ vno ambitu templi inclusas auferre suasit, superuenientis noctis tempus, nec in aliud protelandum illis competere. Nec mora, complacitum est; collecto per diem huic officio apparatu necessario, nocturno suffragante silentio, Ecclesiam intrant se tanto opere terra tenus strati, impares accusabant, audacis nihilominus cæpti veniam exorabāt, illorum se patrocinio attentius commendantes, vt vel eorum reliquijs remunerari mererentur, vel si id non dignarentur, sine damno saltem sui, ab illis protecti cæpto pie remouerentur. Surgentes itaque, beati Epiphanij sepulchrum recludere diu multoque sudore certabant, nulloque ingenio, cum omne studium impendendo cōsumerent, proficientes, beatæ Speciosæ virginis tumbam in promptu aperuerunt. In pauimentum itaque ante sacras reliquias prouoluti, orationique aliquantulum intenti, surgentes eas deosculando, hymnis & laudibus sustulerunt; quarum partem, qui fratris nostri studio illi suffragabatur, piæ memoriæ Dominus noster Otvvinus, huc postea vna cum beati Epiphanij reliquijs transtulit, commendata, quæ sibi competebat parte Landvvardo venerabili Episcopo. Sed, cum postea omnis spes nostri fratris, qua in adipiscendo sanctum Epiphanium animo sudauit, pæne defriguisset, tentandique nullum vltra haberet solatium, ad orationum item ieiuniorumque confugit præsidia, quod de se non præsumebat, huius sancti meritis attentius commendabat. Euolutis itaque aliquot diebus, non sine magna sui contritione, quippe qui se pro huiusmodi studio Deo totum abstinentia & supplicatione effudit, diuinitus in somnis admonitus, vt ipse mihi satis quippe verecundè, iactantiam namque omnimodis refutauerat, exposuit, animosior factus, ieiunijs fisus simul & oraculo nocturno aspirante, tempore assumptis personis tali negotio probatis, Ecclesiam beati Epiphanij adijt. Cumque ianuæ quasi prioris successus gratia sibi commendatæ appropiaret, pulsus custodibus, qui insequebantur cessit, ostiolumq; fenestræ instar bipedalis non amplius mēsuræ, ante sibi nunquam cognitum casu impegit, ingressusq; immi-

Religione ad sacra spolia fit via.

SS. Epiphanij & Speciosæ tumuli.

S. Speciosæ reliquiæ tolluntur primo, quarum pars cedit Landvvardo Mindensi Episcopo.

Targvvardonus diuino instinctu tentat sepulchrum S. Epiphanij.

nentium declinauit impetum, delusitque studium. Fiducia ergo insueta fultus, erat enim simplicioris animi, socijs inductis, tentanda quoque primus aggreditur, illos & adhortatur. Primo sancti Patris sepulchrum solerti diligentia vsquequaque perlustrātes, vident quod hypogeo specu ad quinque pedes sarcophagus, vt post claruit infossus, desuper marmore fulciebatur, quadrato insuper adhuc muro exstructo. Columna quoque nihilominus marmorea altaris vice eius honori dicata, simul & nomini caput versus stabat erecta, basis parte sarcophagum occupans, vt geminam præstaret gratiam, decorem scilicet & munimen. His igitur, quantum dabatur perfectis, consultius tempori & labori cedendum dicentibus, prædictus frater noster, primus officio accingitur, alios adhortatur; sicque gratia Dei, animositate freti facilimè muro partim rescisso, marmore immensi ponderis mirificè admodum à paucissimis remoto, purgantes locum sanctum, tandē inuenere sepulcrum. Illud igitur aperire certantibus, maxima difficultas occurrit de statua, quæ licet parte pedis, vt dixi supposita esset, ita tamen sibi vendicauit Sarcophagum, vt in aperiendo omne studium eluderetur, & ingenium. Desperantibus iam omnibus, actu consilioque diu suspensis clarum diuinæ pietatis effulsit miraculum. Nam repente columna, quæ tumulum occupabat parte, stupentibus qui aderant frangitur, alia incolume Altare firmiter sustentante, ipsoque impetu currendo longius ab ambitu sepulchri reuoluta, facultatemque illis cæptum opus implendi, celeritatemque præstabat. Rebus deinde ad votum cedentibus, nil operis eludebatur, apertoque sine vi Sarcophago, tantus odor exuberauit, vt aromata æquè similitudine excelleret ac dulcedine. Deo itaque in commune laudato, exsurgens à terra sæpedictus frater, ante tumbam bis vel ter prostratus, cum fide ac summa deuotione cælestem thesaurum pretiosissimum sancti Patris Epiphanij corpus integrè colligens, puro atque ad hos vsus parato linteo inuoluens, venerabili nostro Otvvino Episcopo desiderabile munus apportauit, nimium iam eius absentia suspecto quem & lectulo vt alios deluderet cubando, peruigil circa tertiam vigiliam præstolabatur. Quod ille ita, vt erat inuolutum, in Capella sancti Michaelis, iuxta quam hospitabatur, deuotissimè susceptum, altari imposuit, deinde prostratus diuturnis hymnorum melodijs, grates Domino magna animi compunctione litauit, surgensque scrinio ad hoc prouiso, religiosissimè reconditum, annuli sui impressione diligentissimè signans, Augiam Insulam, in qua ipse quondam Monachus regulariter enutritus & conuersatus est, Abbati,

Conditorij descriptio in quo S. Epiphanij tumba asseruata.

In sepulcri apertione statua vel columna cui Sarcophagus & altare annixum mirè abcedit.

Fragrans odor exspirat è tumulo.

S. Epiphanij corpus leuatur & ad Otvvinum Episc. defertur.

In S. Michaelis Oratorio deponitur.

Otvvinus Præsul olim Augiæ Monachus.

bati, qui tunc Monasterio præsidebat, seruandum præmisit. Facta autem de hoc postea inquisitione, Imperatore grauiter contra hoc commoto, vnanimiter Clero cum populo conclamante sublatum vrbis prouisorem, patriæ defensorem. Nam post sanctum Syrum, cuius præcipue eo loci pullulant merita, huius sancti patrocinio innitebantur, omnium Episcoporum Clerici iubentur examinari. Sed hoc terrore diuinitus, vt credo, cunctorum pace sedato, Religiosus Pater Otvvinus, cura sibi commissæ plebis suspectus, quam biennio fere aulico, quamuis inuitus, seruitio detentus, reliquerat, suam Ecclesiam reuisere disponit; acceptaque Imperiali licentia, dum familiarius Imperatori colloquitur, secretum de Reliquijs sancti Epiphanij in fidei pignus Præsul confitetur, sicque eius auctoritate fretus, Alpes versus properans, sospes his transcensis, Augiam Insulam conscendit; ibiq; aliquantulum consistens, haud minus obedientiam fratribus impertiuit, quam dudum iuuenis consueuit; acceptaque benedictione, atque suo summo ditatus Patrono, Monachis reliquias deducentibus, profectus, adstipulante itineris prouentu, aliquot diebus euolutis, incorruptum thesaurũ sanctissimi Patris Epiphanij, pignora aliorumque complurium ad nostram perduxit Ecclesiam.

eo præmittit S Epiphanium Ticinensium commotio post deprehensum fallugo. S Syrus.

Otvvinus post biennium salutato Imp redit ad suos

Ad Augiã diuertit.

Quanta tunc populi lætitia, quanta tunc fuerit matrum exultatio, vel quanta in occursum tanti Patris properantium Clericorũ esset deuotio, quis valet euoluere? Quis ibi præ gaudio à lacrymis temperaret, cum decus Italiæ nostræ affulsit patriæ; cum nouum sidus illuxit nostratibus. Translatũ est autem corpus beati eiusdem Patris à fratre nostro, decima Kalendarũ Decembrium die, ad nos verò Dei gratia comitante, à Domino nostro sanctæ memoriæ Othvvino Episcopo, octaua Kalendarum Martiarum die, perductum, atque cum maxima populi frequentia vniuersique Cleri tripudio in Ecclesia collocatum est.

Gratulatio & occursus Hildeshemiensium aduenient e S. Epiphanio.

Illud etiam diligenti deuotione inserendum reor, qualiter in ipso principio sacrosancti introitus, tanti Patris signis effulserit virtus. Nam die, quo sanctæ reliquiæ ad nostram Ecclesiam perducebantur, ad tanti patris obsequium frequens in via vtriusque sexus occurrit concursus. quos quidam longa podagræ tabens molestia, lento subsecutus est gradu, fluentibusque iam neruis, plus gressum baculo, quam naturali egit modo. Appropinquantibus itaque reliquijs, cum currendo quisque alium, vt in talibus moris est, præuertere niteretur, repente ab omnibus, quibus comes ierat, derelictus, studio quo poterat innixus baculo,

Podagricus à S Epiphanio primo aduentu mire sanatur.

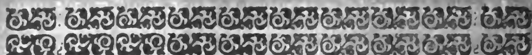
dolo-

doloris, vt ita dicam, immemor, à tergo multitudinem, ne premeretur effugeret, suos insequitur, sancti Patris merita, non quippe rusticum latebat, implorans assiduè; cum ecce leniter podagricus humor restringitur, fluentes arteriæ solidantur, ad cursum plantæ paulatim informantur. Nec tamen quanquam fide salutem deprecaturus, occurrit, hanc in promptu sibi adstipulari credidit, verum cautius se sustentans, dum omni corpore acrius nititur, baculus frangitur, ipseque toto pondere terræ illiditur. Vlnis itaque surgere nitens, dum pedum auxilium pertentat, & hos diligenter contrectat, intigerrimæ saluti condonatos, qui ante tumore indurruerant, reperit; exiliensque, sanctas reliquias comitando prosequitur. Et quia villa Vpstede hospitabatur, quam domum incolebat Macco nostræ Ecclesiæ aduocatus, ab illo agnitus, cuius sedulitate quoque sæpe fruebatur, dum curationis suæ ordinem illi cõtexuit, Deum in tam perspicua virtute collaudans, Venerabili Antistiti nostro Othvvino, hæc testis infirmitatis vel sanitatis exposuit, hoc mirificum perspicuumque opus reuelare, palamque prædicare suasit.

Nec minus quoque illud memorabile, & meritorium illius insigne prætereundum arbitror, quod admodum mirificè Dominus in Vulferio nostræ Ecclesiæ Diacono, ad declaranda tam eximij Patris merita, spem quoque simul totius congregationis erigendam, illius patrocinijs operari dignatus est, cuius sanitatis tot testes existunt, quot supersunt fratres, qui illum in Monasterio tunc nouerunt. Renum namque vehementi dolore grauiter laborabat, nec medicorum quoque ingenio poterat mederi, licet multi gratia succurrendi accederent, pluraque impertirentur. Iamque iugis passio in augmentum progressa, acrius crudescere, atque per dies violentius crescere cæpit, ambulando vsum vix baculo innixus egit: interdum quoque pedes, reptando manibus adimit, aliter enim non potuit. Ecce autem in vigilijs huius sancti Patris, primæ horæ diei psalmodijs Canonice finitis, fratribus ad collationem properantibus, obseratis adhuc iuxta normam Monasterialis vitæ ianuis Ecclesiæ, ille venerabilis vir hoc tempus, quo se tanto patrono attentius liberiusque lacrymis supplicationibusque mactaret, nactus, nec aliud per diem populis hæc festa frequentantibus competere sciens, suspirio graui, anhelitu difficili durius, vt ante nunquam dolore agitatus, baculo nitens, vix quam dictu satis sit, per gradus brachiis manibusque reptando, ascendit; nam genua tibiasque sæuius iam per venas neruosque discurrens, inuaserat dolor, veniensque ante sanctissimum corpus se in terram cum multo la-

Nephritis à Diacono S Epiphanij ope profligatur.

ꝫo labore, & ingenti doloris cruciatu proiecit, diutissimeque orationi immoratus, magna contritione cordis, se totum Domino profudit. Lacrymarum itaque vberius imbre profusus, vlnis nitens paulatim surgere parat, deinde leniter notum bacilli admodum cautè auxilium pertentat; erectusque tandem sine dolore, miratur, stupet, nec tamen quamuis salutem optet, credere audet; manum admouit, locum, vbi sæuius doluit, pertractat, nec signum doloris sentiens vllum pauimento sternitur, Deum parentemque gratificat patronum, fortiterque surgens viso venerabili fratre VVirindago Presbytero, baculum salutis indicium, quo ante sustentabatur, leuat, valenter descendit, qui reptãdo prius ascendit. Stupefactus itaque frater repentina salute, occurrit descendenti, authoremque tanti miraculi cognoscens, laudat; & quia ipsa die fratres lauandi negotio studebant, ad balneum illis in occursum properat, quibus suæ sanitatis ordinem pleniter exposuit. Quanto namque ab ipso sacrosancto reliquiarum introitu meritorum illius insignia quotidianis virtutum effulserunt incrementis, clarius facta quam verba loquuntur. Quotiens enim aëris intemperiem, vel pestis obortæ illuuiem illius reliquijs nostram vrbem lustrando sedauimus? Sæpe quoque iugi siccitate arua torrente, easdem circumferentes quasi imperando pluuias elicuimus. Quis enim vnquam huius Sancti prouolutus feretro, & quanquam fractus molestia non mox erectus, animo inter orandum eius vicina præsensit auxilia? Sed hæc fortassis quibusdam videntur superflua; sunt tamen clara meritorum eius indicia, firmaque posteritatis solatia. Hæc tantum de beneficiis per beatum atque magnificum Antistitem Epiphanium diuinitus nobis collatis pro ingenii mediocritate perstrinxi, quod audax inceptum ac viribus impar gemina, deuotionis scilicet, ac debita gratia subij, vt & fratrum diligentiæ sequenti æuo opera Dei, quæ sicut scriptum est reuelare, & confiteri honorificum est, legenda deuotissimè subministrarem, nostro quoque tempori, tam egregia Dei facta posteritati stylo transmittere, negligere incuriæ & inertiæ notam, meo studio abstergerem,

SCHOLIA IN VITAM S. BERNWARDI.

CREBRA in actis S. Godehardi mentio B. Bernwardi, & operum eius memoria dignorum celebris recognitio stimulos subiecerat, vt eius breuiarium vitæ, ex ijs præsertim, quæ Surius præterijsse voluit, vel assequi nequijt, concinnarem, versibus vsus Arnoldi Goerini, qui superioris sæculi anno LV. vitam S. Bernvvardi carmine Elegiaco luserat. Animaduerti inde præcipua veneratione, & religione huius tanti Patroni sui tactos maiores, ante duorum plus minus sæculorum ætatem, eius vitam in Saxonum vernaculam linguam de latino transtulisse; atque hoc institutum posteros imitatos, qui eodem idiomate, diuerso licet charactere, anno MDXL. eandem publicarunt. Quibus ex rebus explorato velut inditio, vt aquileges ante solis ortum ex halitu nebuloso scaturiginem latentium aquarum, ita equidem ex hisce narrationis priscæ vestigijs, vberioris memoriæ fontem excitari posse, confisus sum. Nam, quod S. Bernvvardi ἀπόμνημα ad XX. Nouemb Surius delibauit, ita mihi sterile visum, vt alijs omissis, alijs sponte detractis, non tam acta vitæ, quam vitæ decerptos artus eosque laceros & dissipatos ostenderet, tota Gandeshemensi controuersia suppressa; quæ res certè continet, iudicio meo, literis, memoriaque dignissimas. Ergo solicitata velut Pegasi vngula Hildesiani Parnassi vena, fons emicuit tandem; magnoq; beneficio & merito, cum nos, tum Ecclesiā suam cumulauit R[dus] Ioannes Iackenius nuper electus S. Michaëlis apud Hildeneshemium Abbas, cum S. Bernvvardi patroni, & fundatoris vitam integrā in veteri ac probato MS. codice mēbranaceo ad me misit; effecitq; bene merendo, vt non illius modo soli & domicilij decore, q̄ Hæresis offuscat, lux quædam sese hominibus benignior offerret, sed Hildeshemensi Ecclesiæ, ex tam illustris Patroni cōmendatione auctoritas, ac dignitas non minor, quam ex S. Godehardi prçclaris facinoribus, quæ lucem iam adspiciunt, accederet. Itaq; Breuiario omisso, ad huius vitæ integram editionem animum adiecimus. Et quanquam ætatis ratio priorem S. Bernvvardo locum meritò tribuendum suadebat, quia tamen S. Godehardi vitā scholijs illustratam ad

Arnoldus Goerinus

S Bernvvardi vita Saxonicè scripta

Suriana vita mutilè edita.

MS. Codex unde hæc nostra desumpta.

tam ad censuram iam foras dederam, quo ne vel tanto ornamento fraudaretur Hildeneshemensis Ecclesia, vel illius monumenti subsidio careret, S. Godehardi historia, quæ ex S. Bernvvardi vita est, quoad acta Gandeneshemensia, plurimum delibata, vel ordinis dispendio obsequi placuit, publicæ lectoris vtilitati, studioque.

AVTOR VITÆ S. BERNVVARDI ET CODEX MS. vnde ea desumpta.

TANGMARVS, S. Bernwardi à teneris Magister idem atq; laudator, gente Saxo in celebri Hildeneshemẽsi clericorum gymnasio liberalibus tradendis disciplinis, Primicerij, & Scholiarchæ prouinciam sustinuit. Eo in munere cum florentis æui partem presbyter posuisset, Bernvvardo ad Episcopale fastigium euecto, ei cõsilio rebusq; gerendis præclaram domi, foris, operam nauauit. Nam & Italicæ peregrinationis illi comes extitit, & legatione pro ipso trans Alpes ad Ottonem III. & Siluestrum II. perfunctus, vt ante Francofurti in Synodo à Willigiso Archiepiscopo Moguntino indicta Præsulis sui causam, absentis egerat, sic & in Tudertina Synodo à Syluestro celebrata, eandem non destituit. Et de se fatetur ipse Monasterij Hildeneshemẽsis, ita namq; domicilia cleri cænobium seu vitam communem degentium appellare mos fuit, Decani honores, & officiũ gessisse. An verò Bernvvardo superstes vixerit Tãgmarus, cuius nominis non pauci stirpem illustrarunt Saxonicam, res non est plane manifesta. Enimuerò, extrema vitæ S. Bernvvardi, tum Monasterij S. Michaelis fundationem & operum, ac basilicæ molitionem, tum mortis ac funeris historiam eum non pertexuisse, multa, quæ & stylo discrepant & narrandi modo ἀσύνθετα, & dissoluta sunt fidem faciunt. Et Codex ipse manuscriptus, vbi Gandeshemensis controuersiæ seriem vsque ad Aribonem Archiepiscopum Moguntinum perduxit, disertis verbis, illud solenne referebat.

Tangmari elogium.

Tangmarus non omnia hæc acta pertexuit.

Explicit Tangmarus.

VERVM, ne quis iccirco sequenti narrationi derogandum putaret, ad oram marginis recentiore manu expressum erat, quæ de origine fundati Monasterij, & excessu Præsulis subijciuntur, plenariè in vero quoque originali haberi, quod indicio fuit, glossographum illum manuscripto vsum prototypo, quod haud scio, an adhuc gentium ibidem extet. Sane pergamenius index Codici præfixus hanc Epigraphen continebat.

VERVM ORIGINALE TANGMARI Presbyteri & Monachi, de vita & moribus S. Bernvvardi præsulis.

SED titulum hunc Pseudepigraphum esse, res ipsa docet; cum neque Tangmarus Monachus extiterit, neque scriptura Codicis, vltra trecentos annos retro pertendat.

VITA S. BERNVVARDI SVB SIFFRIDO Episcopo & postea ab aliis celebrata.

FVISSE quoque cum S. Bernvvardi memoria apud Hildeneshemenses in obscuro iaceret, docent ij, qui acta eius primigenia, & honores instaurare aggressi sunt. Extat Epistola quædam nuncupatoria, quæ ab incerto autore Sigefrido, vel Siffrido Hildeshemensi Episcopo circa annũ Gratię MCCLXXXIV. inscripta; cuius nos, quia posthuma & accessoria, rationẽ non habuimus, licet in edita Saxonicè vita, & MS. latino Tangmari prologo adiuncta sit. Queritur is autor, S. Bernvvardi historiã, obliuionis eo tẽpore iniuriam hãc sensisse, vt multis etiam præcipuis in Ecclesijs, de eius sanctissima vita apicẽ vix vllum suis in libris ostenderent; cũ tamen ipse in illo terrarum solo ob vitæ sanctimoniam tanquã *Propheta de gẽte illa, & fratribus eorum à Deo suscitatus*, vnus tunc coleretur Pontificis autoritate ẽ Saxonum gente in Cælitum numero: rectèq; & Ecclesia Hildeshemensi magnarũ virtutum pręsidijs, & ciuitate mœnibus cõmunita, S. Bernvvardum nomen suum, q. est *Bene custodiens* interpretatum. Igitur Siffridũ Antistitẽ admonet, vt sicut ingenij dotibus illũ natura, & morũ pstantia virtus ornabat, ita cõmunis Patroni veneratione amplectatur, & honores ei⁹ ac patrocinia instaurare ne dubitet.

S. Bernvvardi a clerorum obliuio.

S. Bernvvardus primus inter Saxonum Sanctos.

Auorum quoq; memoria Theodoricus Abbas vitam S. Bernvvardi scripsit idiomate Saxonico, sed multa circumloquens, seseque diffundens, ex quo tamen non pauca illustrandæ faciant S. Bernvvardi historiæ, præsertim in ijs, quæ vel cælatura, vel opere fusorio, aliaue fabrili arte ab se facta industriæ præclaræ monumenta, in columnis, coronis, candelabris, crucibus, calicibus tum Ecclesiæ S. Michaelis, tum primariæ Basilicæ ceterisque templis reliquit.

Theodoricus abbas S. Michaelis vitam S. Bernvvardi vernaculè descripsit.

Plures etiam, vt fit post Tangmarum scripsisse, de S. Bernvvardo, satis Elenchus ostendit librorum, ex quibus posteri fatentur se vitę, & miraculorum seriem explesse. Qui Germanicam vitam edidere triginta capitibus, & vno distinxere narrationem, sed manuscripta Saxonicè à Theodorico Abbate, sicut & Latinus Codex nec lemmata agnoscunt, nec capita.

Pag.

Pag. VI.

EX FILIA ATHELBERONIS PALAtini Comitis.

S. Bernvvardi Natales.

NON expreſſit diſertè Tangmarus paternum genus S. Bernvvardi, ſed ad calcem hiſtoriæ, cum Tammonem celebrat Comitem Sommerſchenburgi eius fratrem, ſatis oſtēdit paternam originem ad gentem Sommerſchenburgiam referri; quæ poſtera quoq; ætate Palatinatum Saxoniæ promeruit. Plane etiam affirmauit, Tammonem inſediſſe Sommerſchenburgum ceu paternum Caſtellum probè munitum, vt de ſtirpe paterna nil iam ambigeres. *Sommerſcenburgi comites.*

Porro Caſtellum id nunc ruinis, & nominis memoria cognitum duntaxat, in Magdeburgenſis Eccleſiæ olim gremio cum comitatu ſitum, IV. fere milliaribus à Metropoli diſtabat.

Theodoricus Abbas Bernvvardi progenitores numerat priſcos Saxoniæ Duces, qui Brunſvvicenſem familiam quoq; propagarunt, Sane maternus auus illi Athelbero Comes Palatinus, magni nominis & autoritatis in Palatio Ottonum, prole iuxta, cenſuque diues, quanquam in litteris, ex prole, quod ſciam, non viuant, niſi mater, S. Bernvvardi, & auunculus Folcmarus Vltraiectenſis Epiſcopus. *Athelbero Palatinus.*

Palatinatus Saxoniæ & Rheni.

QVI in Palatinas origines inquiſiere, cum in tam latè patentibus ſiue Rheni, ſiue Saxoniæ vocabulis, nullum ſtabilem inueniſſe fundum ſibi viſi ſunt, in quo tot vectigalium, & poſſeſſionū, quas poſteri pepererunt veſtigia ponerent, maluerunt hunc dignitatis titulum à Palatio Cęſaris & eius ſacro Comitatu, cui quondam hi Comites, per varios belli, & pacis vſus addicti, id eſt ab officio, quam à certa ditione, Palatinis obtigiſſe. Nec inficias eunt eruditi ab Irenico Exeges. lib. 3. cap. 50. & alijs, rectè traditum, Palatinatus Rheni appellationem, & ditionem, nec veterem eſſe, nec abuſque Caroli magni imo vix ab Ottonum ætate accerſiri poſſe, cū Scriptor quoque celebris ac domeſticus, de eo Palatinatu fateatur, ante quadrin gentos annos, neq; oppida, neque caſtra aut præſidia Palatinos iſta tenuiſſe regione, vbi hodie rerum potiuntur, ſed intra hos annos ea vel armis, vel alijs rationibus ſibi peperiſſe. *Palatinorum origo.* *Palat Rhenenſis.* *Marquard Freher. Orig. Palat c 2.*

Hoc igitur nobis iam ſit conſtitutum ſero demum poſtquā Imperij adminiſtratio citra Alpes Rheno plurimum, & Saxonico limite cohiberi cæpit, quia vtrobiuis Imperator ius dicere, & cōuentus agere ſolet, Palatinos inde bipartito diſtributos; alterum Saxonicū, *Aetas & inſtitutio Palatin.*

alterum Rhenensem dici cœpisse, scilicet, quia hic Rhenum, id est Sueuiam, Franciam Orientalem, Bauariam obeunti; is, tractum Saxonicum, vsque ad Balthicum mare perlustranti Cæsari, cum dignitate, & ex officio adesset. Alioqui Palatinos his vel dignitate pares, vel stemmatis gloria iuxtà celebres agnoscunt, Maiorum literæ, Wittelbachcenses, Schirenses, Tubingenses, & qui apud Mosellam, & Rhenum inferiorem, & in Belgica amplissimum habuere patrimonium à regni Lothariensis Palatio, Palatini olim dicti Lothariorum; quos ambitiosè video cum Rheni Palatinis à non nemine confundi. Atque hoc quoque sensu, vt tandem me instituto reddam, in Saxonia iam inde à Caroli Magni ætate, gentem extitisse certam tradunt, in qua Palatini dignitas, & officium resideret; Quippe Alberonem nominant Regis Edilhardi filium, qui titulum nomenque id in Saxonia gesserit.

Palatini multiplices

Adi Bruschij Monast. & Larij Austrasiam

Lotharienses Palatini.

Cit M. F. c. 3 orig. Palat.

Origin. Sax lib.

Saxonicorum vicissitudo.

Restituti ab Ottone II.

Hinc, siue abrupta serie, siue silentio, re ignorata, Iuris Saxonici Scriptor meminit, ab Ottone II. hanc dignitatem Principibus Saxoniæ vindicatam, tacitis tamen eorum nominibus; vt gratiam Tangmaro posteri se debere sciant, qui Athelberonem S. Bernvvardi patrem fuisse scribit; cui primo fortè post Caroli tempora ea dignitas cum nouo Ottonum imperio, contigit. Ait enim Tangmarus, cum commissæ præfecturæ exactionem iussum potius quàm volentem administrasse, vel, vt ipse loquitur, *magis ex debito quàm intentione.* Exprimunt ad tempora Ottonis III. quoq; Tiedricum, & Burchardum, forte Athelberonis filios. Porrò, cum interuallo Palatinatus Saxonici apex Gozecensi stirpi fuisset innexus, tandem sub annum Christi MLXX. Friderici Imp. autoritate Sommerschenburgiæ familiæ cessit; in qua CXXXVII. annis hæsit; donec Alberto eius stirpis vltimo sublato, Palatina dignitas venit ad Rochlitios, Comitatus Sommerschenburgius ad Magdeburgensem Ecclesiam recidit. Valde, cùm ad eam rem quam agimus illustrandam, tum ad alia, quæ sparsim in hisce Sanctorum commentarijs attigimus, perspicienda faciunt, quæ speculi Saxonici autor, probè commeminit Lib. III Art. LXII. cum loca celebrat Palatijs regum, aut Palatina statione, & iure potissimum frequentata: Nam *quinque ait in Saxonia ciuitates inueniri, quæ Palantiæ siue Palatinæ dicantur, in quibus Rex debeat legitimis Curijs præsidere. Primam dici Gronam; VVerliz * secundam; quæ modo in Goslariam translata sit. VValhausen tertiam; Alstede quartam; quintam Merseburg nuncupari. In ea septem Feuda vexillorum esse definita, ducatus Saxoniæ, & Palentiæ.* Neque verò interpretationem hanc speculi autor, vt quidam vult, admittat, ceu in Saxonia quinque numerauerit ipse Pala-

Dietmar. Chron. lib 4.

Palatinatus à Gozecensi transfertur in stirpem Sommerschenburgiam.

Orig. Saxō lib 1.

Ann 1153.

Palantia sedes

** VVerlaha*

Palatinatus; cum potius hisce locis, quæ recensuit, præcipuè viguisse voluerit, præsidatũ Palatij, & dignitatem Palatini. Et Grounæ nos sæpè meminimus, quæ teste Abbate Vrspergẽsi, sub Hẽrico Aucupe & Conrado I. valido stetit munita præsidio; & Werlitz VVerlaham idem dixit, vt & prisci Imbripolin, arce regia inditam. Alsteta vero, Hercyniæ oppidum est, æquali inter Querfurdum, & Saugerhusium, vtrinque spatio diremptum. Mersburgum notius in Misniæ tractu, quam vt hic eius situs egeat radio nostro. *Grouna Ciuitas VVerlaha Imbripolis. Alsteta.*

Pag. VIII.

FOLCKMARVS VLTRAIECTENsis Episcopus.

HIc XVI. in ordine, sedisse scribitur annis XIII. scilicet ab anno DCCCCLXXVII. vsque ad DCCCCLXXXIX. Obijsse III. Idus Septembris, vt sepulchrum eius in Basilica Saluatoris, parte Boreali ex aduerso altaris S. Barbaræ monstratum. Ita cum Magno Chronico Belgarum, Heda & Beha Scriptores Vltraiectensium. At, H. Barlandus de Volcmaro, *summa vir bonitate*, G. Nouiomagus, *Christianæ pacis amator præcipuus, Euangelica prædicatione, vitaque insignis, post laudabilem vitam immortalitate donatur.* Illi, vt Hildeneshemensum Diaconum, & inde Ottonis gratia ad Vltraiectinam sedem euectum, ita nobili Palatinorum Prosapia è Saxonia oriundum æque nescijsse videntur. Porro de Dauentriensi Cœnobio, & Ecclesia, ad S. Lutgeri vitam, quod satis sit, annotauimus. *Folcmari Episcopi Elogia.*

Ead. Pag.

S. BERNVVARDVS CONSENSV OMnium procerum instituendæ Ottonis III. pueritiæ præficitur.

PLures celebrantur Ottonis tertij, qui Mariano teste admodũ puer regnare cœpit, educatores. Nam Originum Saxonicarum lib. II. traditur Guarinus * Coloniensis Archiepiscopus formasse teneros Ottonis annos; post, Henricum Bauariæ Ducem, eam sibi curam depoposcisse; ac denique VVilligisum Antistitem Moguntinum præfuisse institutioni Ottonis. Verum de Henrico Bauariæ Duce & Vuarino Coloniensi, qui vetera bene meminerunt, facilè æstimabunt, illam non tam institutionem, vel educationem, *Ottonis tertij Educatores. * VVarinus Colon. Arch. VVilligisus Mog. Arch. Ditmarus ad calcem lib. 4.*

tionem, quam regiæ prolis fuisse vindicationē. Enimuerò, cognita Patris morte, anceps de successione proceres deliberatio tenuit; & odio Theophaniæ Augustæ, transferre visum erat nonnullis alio diadema. Quare puer Otto ab Henrico Bauaro Imperii cupido fuit sepositus, traditusq; VVarino Coloniensi Præsuli, donec Principum votis recalescentibus extortus de manu puer, regali tandem fastigio accinctus est anno Domini DCCCCLXXXIII. * vt cum aliis memoriæ prodidere Ditmarus, & Sigebertus. Atque post illud tempus omnium consensu deditus puer septennis videtur in disciplinam S. Bernwardi; vnde & is à Ditmaro, *Regis Magister* salutatus est. Quod verò Sigonius lib. VII. de regno Italiæ, Gerbertum ex Rhemensi Archiepiscopum Rauennatum, Astronomia, & liberalibus omnibus aliis disciplinis excultum, Ottoni III. scribit fuisse earundem artium Magistrum, eius narrationis non committam, vt periculum in me recipiam; si quidem Gerbertum sero constat Rhemensi Cathedra deiectum, in Italiam ad Ottonem confugisse, & ab ipso iam tum Imperatore Archiepiscopum Rauennæ constitutum, quod sane ad annum 996. vel vltra referri debet. Quanquam Gerbertum ob ingenii famam, & magnitudinem, Ottoni Augusto disciplinarum communicatione se probasse, & apud eum specimen sapientiæ, pro re nata exhibuisse, inficias nō ierim.

Ottonis pueri incerta sceptra.

** al 984.*

lib. 4 Chrō ad an 984.

An Gerbertus qui postea Syluester II Ottonis Magister.

Ead. Pag.

THEOPHANA IMPERATRIX APVD Neomagum rebus excessit.

THEOPHANA anno DCCCCLXXXIX. in Italiā cum filio & exercitu profecta fere triennium ibi posuit, in officio continēs Italiæ populos vnde Lambertus ad illum annum, *Theophana Romā perrexit omnemq; illam regionem Regi subdidit.* Ceterum anno DCCCCXCI. ex Italia iam reuersa, cum solenni more filium comitata conuentus obit, apud Neomagum extremis perfuncta, inde magnifico funere ab Ebergero Agrippinensium Archiepiscopo Coloniam exportata traditur, & in D. Pantaleonis condita. Obiisse perhibent XVII. Kalend. Iulii. Viduitatis anno VIII. Lamberto, VII. Ditmaro; qui, *feliciter consummato vitæ cursu, Coloniæ, præsente filio, sepultam* scribit; *multaq; pro remedio matris cœnobitis illic filium elargitū.* Videtur autem Ditmarus eam biennio citius, quam Lambertus, quem Baronius secutus est, è vitæ carceribus emittere.

Theophania Aug. Colonia sepulta. Herberti vita C. 6.

Quod verò ad Ottonis educationem, eam quidem non caruisse lubrico, & adhæsisse ad metas, tum satis indicat hic Tangmarus, tum

III Ottonis lubrica adolescentia.

tum quoque Ditmarus insinuauit, cum Adelheidis aulæ matura consilia æqualium posthabuisse proteruiæ, & blandimentis, non tacuit. Quo scilicet Bernvvardi, vt in tempestate vẽtis aduersis, laboriosior fuit gubernatio.

Ead. Pag.

S. BERNVVARDVS OTTONIS III. Cancellarius.

CAncellarij munus gessisse, priusquam Episcopus fieret, manifestè ad annum DCCCCXCII. obseruauit Lambertus. Ditmarus tantùm ex Regis magistro significat in locum Gerdagi electum Episcopum. Antelatum Tangmarus ceteris Palatinæ militiæ Regiis Capellanis, qui non nisi accepto, præmij fere vice, sacerdotio, missionem impetrabant, vel petebant. Quem morem in Meinvverco obseruauimus. Porro in fundationis Monasterij S. Michaelis tabulis Bernvvardus se Ottonis III. profitetur ipse, *Didascalum* fuisse, *& Primiscrinium*, quem vsus curiæ Romanæ tunc appellauit Protoscriniarium; alij Cancellarium. *Capellani Regij & Palatini.*

Iam verò hic anno DCCCCXCIII. dicitur ordinatus Episcopus, XVIII. Kalend. Februarij, Indictione VI. Lamberti Chronicon, sed numeris barbaris plerumque suspectis expressit 14. Kalend. Februarias. *S Bernvvardi ordinatio.*

Pag. IX.

FERIAM QVOQVE ET LVNATIonem & quotidie recitari faciebat.

PRONVNCIATIO Lunæ vel diei, vt & Lunationis in Martyrologijs Ecclesiarum consuetudine frequentatur, & tritum: Lunam pro diebus accipi. & Lunæ mutationibus tritus, examussim Kalendæ Nonæ & Idus respondent. super qua re consule, quæ ad Kalend. Ianuarij Baronius notauit.

Ead. Pag.

CENTVM PAVPERES DIÆTIM alebat.

HIc ferrei oris improbam Lodoriam dissimulare nequeo, quam Georgius Fabritius lib. 2. Saxonicarum originum, malitiosè huic ætati, qua vix vlla innocentium Antistitum feracior, affinxit, cum *Georg Fabritij de tersa Ca-*

lumnia in huius aui Episcopos & clerum. cum sub Ottone III. comminiscitur, Episcopos & Cathedrales clericos degenerasse; & mox, vt si in Lutherani Euangelij tempora declamaret. Non visitabantur ait pauperes, non egeni alebantur, non hospitum cura erat, sed auaritia ita eos occœcauerat, vt exactionibus, & tributis insolitis plebem exhaurirent. Sileãt iam omnia monumenta Ottonianæ tempestatis. Crispus alter in Saxonica historia repertus est, qui melius hæc omnia memoriter teneret, sed diluta vel Punica fide enarraret.

Pag. XII.

CRVX S. BERNVVARDI.

HÆc Crux in S. Michaelis Basilicæ cimelijs asseruata, magno adhuc in pretio ac veneratione est. Et visitur ibi Pontificis effigies vario Emblemate, & parergis ornata; crucem hanc dextra, læua pedum tenentis. *Emblema Crucis Hildesiana.* In hac & Angelus cœlo deuolans apicis supremi signat vestigium, cui scilicet, cum crucis tantilla portio deesset, supernè delata, & infixa creditur. Nec aliter Ecclesia Hildeneshemensis huius sui patroni imaginem, quam cum hac cruce exhibere consueuit.

Pag. XIII.

GANDESHEMENSIS TERRITORII & Monasterij origines.

EAs in vita S. Godehardi Arnoldus, sed ex Tangmaro longè quidem accuratiore descriptione delibauit, quam ceu in fonte suo studiosi antiquitatis hic iterum cupidè degustabunt. Nos, quæ ad priscam historiam adhuc intacta supersunt adijciemus, præsertim de Ludolfi Ducis actis, & non ita passim obuia religionis, & pietatis memoria. Sed eius, age, primum genealogiam inspiciamus.

Ludulfus Saxonia dux, & eius religio & soboles.

Wittichindus cuius frater
Bruno
Ludolphus — Oda F. Willigij Ducis Franc. orient.
Bruno — Otto — Luitgart. Hadamudis. Gerberga. Christina.
Otto — Luitgardis Arnulfi Cæs. F.
Henricus Auceps Rex.
Otto I. Imp.

Ludolfi, & liberorum clara memoria apud Witichindum, & præsertim magni ducis Othonis filij, qui Conrardo primo sceptra cessit. Abbas Vrsperg. in suo Chronico. *Vir nobilis, & permagnificus*

Lutol-

Lutolfus, qui Romam religionis gratia profectus beati Papa Innocentij reliquias inde adduxit. Filij eius Bruno & Otto rex designatus. Luidtgart filia Luduico Imp. Arnulfi filio nupta. Sic ille, sed pluribus; tres reliquæ cum matre Oda, quæ septem supra centum annos vixit, Gandeshemij religioni consecratæ.

Pag. XIII. & XIV.

LVIDOLPHVS SAXONIÆ DVX CONsilio Altfridi Episcopi Romam perrexit, S.S. Anastasij & Innocentij reliquias dono à Sergio Papa accepit.

MEMORABILIS hęc Ludolphi Ducis peregrinatio, cuius comes Oda coniux fuisse videtur. Quod Vrspergensis de S. Innocentij reliquijs, id Tangmarus largè quoq; de Anastasij additis exuuijs, narrauit.

Ambo hi Pontifices vna serie Romæ sederunt, quo tempore Gothus vrbem, & orbis imperium attriuit. Illum S. Hieronymus Epist. XVI. ad principium valde laudauit; sub hoc, circa annum Domini CCCCX. vrbs à Gothis capta est. Meminit Anastasius à Sergio II. horum corpora, vt & aliorum plurimorum in Ecclesiam S.S. Siluestri, & Martini, quā nouis ornamentis præclarè condecorarat, ex Cœmeterio Priscillæ, via Salaria, intulisse. Hunc Equitij titulum appellat Baronius Añal. Tom. X. vbi & huius translationis, & tabulę marmoreæ, in qua Martyrum, & S.S. Pontificum Anastasij, & Innocentij nomina descripta, fit mētio. Sedit triennio Sergius hic iunior dictus ab anno DCCCXLIV. in annū DCCCXLVII. De tēpore huius Romanæ peregrinationis ad S. Godehardi vitam meminimus. De S.S. porro Pontificibus his Anastasio ad XXVII. Aprilis, Innocentio ad XXVIII. Iulij consule Notationes Baronij ad Rom. Martyrologium. Equitij Tit.

Pag. XXI.

S. BERNVVARDVS ROMAM PROficiscitur.

IN conflictu litis Gandesheimensis, validè aduersante Willigiso Mogūtino Archiepiscopo, maiore scilicet cuneo, nodus ille pellendus. Annus mendosè in MS. codice notatus: editio vernacula MI. & V. Nouembris expressit, quo Bernvvardus egressus. Rectius ego Millesimum puto poni, ex consequentium actorum serie; nam anno sequenti II. Non. Ianuarij, Romam peruenit.

Atque ad illum annum puta Millesimum primum, vide quam multa & præclara gesta hic conijciantur, quorum & fides & ætas neque à Baronio, neque Sigonio testium idoneorum inopia, attingi potuit.

Synodus Romana sub Siluestro in causa Gandeshemensi.

Synodus Palithi in Saxonia, à Friderico Cardinali contra VVilligisum celebrata x. Kalend. Iulij.

Tiburtina ciuitas Ottoni III dedita.

Romanorum defectio & rebellio in melius versa.

Tuderti eiusdem anni fine ad Natalem Domini, quo Tangmarus ab Indictione forte xv. vel natalitijs ipsis ferijs, annum nouum MII. inchoauit, à Siluestro rursum Synodus celebrata.

Lib. 7. de reg. Ital. & Tom. x Annal. Eccles.
Tiburtina obsidio.
S. Romualdus.

Iam, vt hæc gesta expendamus, ea, quæ cum Tiburtibus hic acta prolixè narrantur, Sigonius refert ad annum DCCCCXCVII. quo Gregorius Pontifex adhuc in viuis erat, Baronius ad præcedentē; & ex S. Romualdi vita, ambo causam obsidionis memorant, fuisse Mazolini Ottoniani Ducis cædem; placatum Ottonem quoque à B. Romualdo, & illum cum ceteris, quos memorat Tangmarus, huius item deditionis autorem, & irarum deprecatorem fuisse.

Romanorum ab Ottone III. defectio.

Romanorum quoque hæc vltima defectio, quæ sub Siluestro ex Tiburtium factione nata, à Ditmaro insinuatur, etsi Baronius fateatur eam sibi non fuisse exploratam. Facem eius tumultus prodit fuisse Gregorium quendam à quo insidijs appetitus Otto, relicta familiarium in vrbe cohorte, fuga se proripere coactus est. Sed mox collectis viribus copijsque nouis, cum Romanis iam infestus imminet, S. Bernvvardus & Militem ad rem fortiter gerendam Sacramētis Ecclesiasticis præmuniendum suasit; & ipse Imperij vexillum in hasta Dominica prætulit. Verum Romani impares se conspicati impendenti periculo, dimissis, quos incluserant, Cęsaris amicis, pacem vltro veniamque poposcerunt, vt hic Tangmarus exequitur.

Reineri Reineccij petulans calamus.

Æquum est infringere hoc loco Reineri Reineccij maleuolentem calamum, quo Ditmariani Chronici marginales oras passim petulanti adspergine contaminauit; & ipsi quondam Baronio fucum fecit, cum dissimulans se legisse, iam Gregorium morte prius defunctum, ad huius factionis autorem alterum Gregorium dynastam Romanum contra in margine scribit, *Gregorij Papæ in Ottonem III. insidiæ*, quam sanè calumniam non mouissem, nisi in Epistola dedicatoria longè turpiore lapsu hinc obseruassem ab eodem damnatam innocentis Gregorij V. Papæ memoriam; cum mentitur animi illum ingrati, & nefariarum in Imperatorem molitionum à Ditmaro accusatum.

Pag.

Pag. XXII.

BANNVM BANNO CONSTRINGE-re, indicere, bannire.

BANNVM mulctæ genus, & in LL. Longobard. LX Solidorum, aut verberatio tot ictuum. Hoc pœnæ periculo euocare ad bellum mos fuisse dicunt antiquis, atque hinc ad Indictiones quascunque pœnales abijsse vocem. Adi Pitheum lib. II. aduersus subs. c. xx. & Schardium in Lexico Iuris.

Pag. XXIII.

HVGO IVNIOR EPISCOPVS CI-ciensis.

INTERFVIT is Synodo Romanæ sub Siluestro II. Ditmaro notus, qui eius & Cicensis Ecclesiæ primique Hugonis disertè meminit. Fuit autem hic Hugo in ordine tertius Episcopus; ordinatus à Gisilario Magdeburgensi Metropolitano; & interfuit dedicationi Ecclesiæ Halberstadiensis anno gratiæ * DCCCCXCII. Citiam vero, siue Citziam, cathedralem sedem in Mysnia Paulus Langius Chronico suo Citzensi, amisso cum nomine titulo, Neumburgum tandem transmigrasse scribit; vt, licet Episcopi curia apud Citziam manserit, minor tamen Ecclesia maiori titulum eripuerit; vt qui olim Citzensis Episcopus, iam ab anno MXL. Cadolo sedente, Neuburgensis appellari cœperit.

Halberstadiensis Ecclesia dedicatio.

** 991. alii.*

Citzensis eadem cum Neumburgensi Ecclesia.

Pag. XXIV. & XXVIII.

FRIDERICVS CARDINALIS PRE-sbyter.

IS natione Saxo, postquam Gerbertus factus Pontifex, eius loco anno DCCCCXCIX. creatus est Archiepiscopus Rauennæ. Interponit in historia de Italiæ regno Sigonius Leonem. Hieronymus Rubeus in Rauennatum histor. lib. v. Hermutum, qui teste Petro Damiano, ob paralysin se dignitati professus imparem, Friderico cessisse traditur.

Meminit & Sigonius Ottonem III. Anno MI. cum Rauennæ degeret, priuilegia nouo Antistiti redintegrasse. Rubeus etiam Monasterij B. Mariæ in Pomposia permutationem tabulis Augustalibus eodem anno comprehensam narrat, queis magna terrarum, & iuris

Fridericus Archiepiscopus Rauennas.

Epist. ad Nicolaum II. de dimittendo Episcopatu.

III Ottonis in Fridericum munificentia.

iuris amplissimi Friderico data accessio. In Legatione porro Friderici Sedis Apostolicæ splendorem, & magnitudinem cultus obseruabit Lector, contra obtrectatores; qui magnificentiam hãc, vt recentem, & ambitiosam accusare solent.

Legati Apostolici splendor.

Pag. XXVI.

S. BERNVVARDUS DOMINICAM hastam subit. & signifer ipse cum sancta hasta in prima fronte aciei, terribiliter fulminat.

HIc prælij adparatus, quo Romani territi dedere manus; & Otto sublimi conscẽso loco animum aduersum Romanos, quem gessit, & propensissimam voluntatem palam declarauit, vt non abs re Ditmarus testetur, ab Ottone Romam, præ ceteris Italiæ locis dilectam semper, & excultam fuisse.

Otto III. Romam amat lib IV. Chron.

At Hasta Dominica est, quæ vulgo Lancea sacra Imperij insigne, & militiæ pro boni, & fausti ominis signo vsurpata. Eam Sigebertus ad annum Christi DCCCCXXIX. mirando opere factam, & clauis D.N. consecratam scribit, Henricũ primum eius nominis Regem, Rudolpho Burgundionum Regi extorsisse, minis, precibus, muneribusq;, & eam ad *insigne, & tutamen Imperij*, posteris, reliquisse. Repetit ex Luitprando, & alijs antiquis litterarum monumentis idem, Conrardus Vrspergensis Abbas. formamq;, aiunt, à ceteris Lanceis habuisse diuersam & nouam; quippe iuxta mediam spinam vtrinq; ceu fenestram patuisse, & in ea cruces ex clauis, quib⁹ manus, & pedes Saluatoris nostri confixi. Addit; per sanctam hanc Lanceam de hostibus suis Henricum sæpe triumphasse; eamque filio Ottoni, cum vita decederet, cum regno reliquisse. Existimat hanc eandem quoque lanceam esse, quæ sua dum ætate in Imperij tutela erat. Certè Godefridus Viterbiensis, qui claruit sub Friderico I. Imperatore, & Henrico eius filio, parte XIX. Chronicorum, de regalibus scribens insignibus, Lanceam sacram, & Imperialem graphicè celebrat.

Hasta Dominica. Lancea sacra.

In Henrico I.

Lancea forma.

Lancea Mauritij reliquis præ maxima signis
Plurima Christicolis peperit miracula dignis;
Clauus namque Dei sanctus habetur ei.
Subijcit imperio bello gestata potentes,
Motibus ipsius nequeunt obsistere gentes.

Lancea dignitas & fructus. Clauus Domini.

Hæc

Hac vbi bella mouet, vincere cuncta solet.
Lancea sancta solet regnorum vincere lites,
Ipsa facit proceres Romanos esse Quirites.
Ex hac Cæsar habet, quod sibi regna fauent.

Quo versu vltimo significat, per Lanceam olim traditum fuisse successoribus imperium; quod vel hic Tangmarus in Henrico claudo disertè testatur. Quin & Ditmarus S. Heribertum lanceam ab Ottonis tertij morte, ceu pignus Imperij in suam redegisse potestatem, obseruat; quam postea tamen proceribus reddidit; qui eam Henrico sancto cum Imperio tradidere. Quoad huius Lanceæ prosperos euentus, in vita sancti Gerardi apud Surium narratur: Henricum Regem hostes in se irruentes sæpenumero, hoc victorioso præeunte signo, terruisse, ac plerumque in fugam egisse; filium quoque Ottonem, haud paucas beneficio sacræ Lanceæ reportasse victorias. cuius Luitprandus lib. IV. c. XI. quoq; mentionē facit. Etenim, cum Lothariensium secessione Henricus Dux Ottonis I. frater horum se parti sociasset, Regem Ottonem in prælium exportasse Lanceam, & oborto conflictu, Rheno flumine medio, cum exclusus esset prælio, ipsum in aduersa ripa eminus ante clauos Domini victoriferos Lanceæ infixos, cum milite prostratum & supplicem, profusis lacrymis orasse, & paucis suorum pugnātibus, hostium magnum fudisse, & profligasse exercitum. Quod autem clauos plures insertos fuisse Lanceæ perhibent, id Baronius interpretatur, Lanceam ex aliqua parte claui, qui alio ferro permistus, fabrefactam, verius censori. Huius porro doni cœlestis, & vt veteres loquuntur, incomparabilis autorem plerique celebrant, Rudulphum Burgundiæ Regem, qui à Sampsone Comite primum id adeptus sit. Otto Frisingensis ab Arnulfo Lugdunensis Galliæ seu Burgundionum Rege, acceptam memorat. At Viterbiensis, à Bosone Arelatensi Rege ad Ottonem Magnum cum regni Burgundici auctario, sed commento, vt apparet, fabuloso, peruenisse canit; & iccirco Mauritij Lanceam vocauit, quia illa in regno Burgundico, seu Arelatensi notissima fuit. Quo modo & Lanceam triumphalem, qua Carolus Magnus aduersum Saracenos fœliciter vsus, & qua credebatur latus D. N. salutifero vulnere sauciatum; & vexillum S. Mauritij legionis Thebeæ Principis, eiusdem Caroli monumentum legimus ab Hugone Galliarum Rege ad Henricū Aucupem cum alijs muneribus transmissa. Sed, si Witichindo credimus, inter Imperii insignia, sub Conrardo primo, Lanceam quoq; sacram deprehendimus vsurpatam. Nam inter suprema Conradi Regis morientis mandata, fuit, vt Eberardus frater, cui nec for-

Tom 5. 3 Octob. Lancea victoriosa.

Idem Vrsperg & Sigebertus mendosè narrant ad an. 942.

Claui plures an inserti Lancea.

lib 6 c 18.

Lanceæ possessores.

Bosonis memoria apud Luitprand. lib 4 c. 5.

Caroli M. Lancea. Gesta Anglorum ad Bedam & cit. Baron. ad an 929.

lib 1. Gest. Saxon & Vrspergens Tit. de orig Saxon. Lancea

quam pridem inter Imperij insignia.

tuna, nec mores successionem spondebant. Lanceam sacrám, armillas aureas, diadema, cum chlamyde, & veterū gladio Regum, ad Henricum Aucupem deferret. Veruntamen hæc diuersa extiterit ab illa Burgundica, etiam ad Constantinum Magnum relata; quæ absque dubio Sacrosancta, & ob clauorum religionem, victoriosa fuit habita. Vt verò à VViterbiensi clauus vnus modo iungitur Lanceæ inter Imperij insignia; sic apud nostrum Gretserum Henricus Rebdorffensis se in ijs lustrasse testatur ferrum Lanceæ, quæ latus Christi transfixit, & clauum Domini; & ipsi Noribergenses hanc enumerant inter ornamenta suæ ciuitatis, quæ publicè olim spectanda exhibuere.

An diuersa à Burgundica.

Chron. Mog. Noriberg.

Lanceam verò hanc sacram, seu Dominicam hastam, quæ pro Labaro in acie Imperatoribus fuit, Cæsari prætulisse Episcopos clarè hinc S. Bernvvardi tam illustri exemplo doceri potest; etsi affirmarat id ante Gretserus noster, ex Crantzio, qui lib. v. Saxon. cap. XII. Lausañensem Episcopum Henrici III. contra Saxones signiferum lanceam prætulisse scripsit.

Episcopi lanceam seu labarū prætulerūt.

An autem hæc Imperatoria lancea, quam Noribergæ asseruari opinio est, ea sit ipsa, qua Longinus Domini dextrum latus aperuit, huius non est loci discutere, & ea de re Gretserum Tom. 1. de S. Cruce differentem, adeas licet.

lib. 1. c. 96.

Pag. XXVII.

S. TIMOTHEI BRACHIVM,
S. Exuperantij Corpus,
S. Sabini reliquias & aliorum Sanctorum B. Bernvvardus ex Italia transfert in Saxoniam Anno MI.

S. Timothei memoria, quæ hic notatur à Metaphraste in vita B. Syluestri, celebratur XXXI. Decemb. apud Surium. Non enim ille nobilis iste Ephesiorum Episcopus, ac Pauli discipulus, etsi ex S. Pauli Ecclesia pignus hoc ablatum est, sed ciuis Antiochenus, qui inde Romam vsque fidei propagandæ causa profectus, sedente Miltiade passus est; isque ei Martyrium condidit, in quo Romæ sepultus iacuit.

S. Sabinus Episcopus, & eius Diaconus Exsuperantius XXX. Decembris, Spoleti in Tuscia martyrio coronati sunt; quo ex loco Ottoni

Ottoni III. amico & hospitali, leuasse hæc ossa sacra, & S. Bernvvardo commendasse, Goslariam, vbi celebris tunc Cleri conuentus, transferenda, vero simile est.

Pag. ead. & seq.
LEO VERCELLENSIS EPIscopus.

DIGNVM *laude virum Musa vetat mori.* Præclarè Tangmarus de Leone hoc meretur. Is enim ille Episcopus Vercellarum est, quem Comitatus gemini titulo Imperator Otto sustulit, quemque amplissima donatione merentem, anno DCCCCXCIX. Indictione XII. complexus, cuius Attestationem Ioannes Stephanus Ferrerius Episcopus Vercellensis publicis annalium monumentis inferri voluit.

Comitatum Vercellens.

Tom x annal Cas. Baronij.

Pag. XXVIII.
CLVSÆ ALPIVM.

VSITATÆ mediæ ætatis Scriptoribus, pro angustijs, & faucibus ijs, quæ militari quoq; opera, ad Italiæ accessus intercludēdos, adiutæ. Adi Petrum Pithœum aduers. subcis. lib. 1. c. 14.

Pag. XXXIII.
OTTONIS III. *MORS.*

DIES mortis valde apud Scriptores discrepat. Tangmaro consentit Hermannus Contractus, decimum Kalendarū Februarij signans. cui & suffragari puto Ditmarum ac Marianum, si numerorum notæ mihi suspectæ, restituantur: Obijsse anno MII. iam exploratum est. Mortis genus, & funeris euectionem ab Italia Aquisgranum vsque, Ditmarus lib. 4. Chron. prosequitur.

Pag. XL.
BENNONE ALDENBVRGENSIS Ecclesiæ Reuerendissimo Antistite.

HVNC Fabritius lib. 11. orig. Saxon. vbi huius dedicationis, & S. Bernvvardi meminit, falso an vero? in frequentia populi, ita cōpressum fuisse scribit, vt paucis inde diebus superuixerit.

Pag. XLI.
S. SALOMON OB MERITA Pœnitentiæ.

Salomon Rex dictus Sanctus.

ITA B. Ambrosius, *Salomonem sanctum* duobus locis appellauit. In Apolog. 1. Dauidis c. 3. & Procemio in Lucam. Est, qui & numeris Sanctorum adscribit. De eius Pœnitentia diffusè Pineda lib. VIII. in Salomone præuio; & Problematice multa Seratius Tom. 1. Opusculorum. & Delrio in Isagoge ad Cantica, clari Societatis nostræ Scriptores.

Ead. Pag.

INTHRONIZATVS BENNOPOLItanæ Ecclesiæ.

Hildo & Benno feruntur Hildenesheimensis ciuitatis autores. Bennopolis Tom. 7. Surij.

Hildesemensis Ecclesia & ciuitatis origo vera.

OPORTVNA fuit ad hunc locum illustrandũ vernacula S. Bernvvardi vita, à Theodorico Abbate scripta. Is namq; de Hildeneshemensis Oppidi loquens incunabulis, ex Chronicorum veterum traditione narrat, à duobus Fratribus nobili satu è Frisia istuc profectis, eius ciuitatis iacta fundamenta; alteri fuisse nomen Hildo, alteri Benno, vtrinq; binominem factam, vrbem, vt & Hildenesheim, ab isto, ab hoc Beñopolis diceretur. Quod Archaismi genus, vt fabulosum aliquis licet repudiet, non abs re tamen, ante tot sæcula huic loco ab ipso S. Bernvvardo Bennopolis nomen inditum, siue Benno hic Frisius ille fuerit, seu quis alius Agamemnon Saxonicus, quorũ multi longa nocte vrgentur illacrymabiles. Sanè Georgius Embserus in vita S. Bennonis eandem traditionem sequens, Hildeneshemiũ, Bennopolin appellitat. Nec ignarus sum eam interim loci originẽ præferri, quam religio peperit, & Luduici pij Augusti gestum approbauit. Is namq;, cum in vasto tum adhuc nemore & solo regionis inculto, ob Lipsanothecæ imobiliter affixæ miraculum intimè permotus fuisset animo cadentis alieno tempore de cælo niuis ostentum accepisse traditur, qua spatium descriptum exstruẽdæ Ecclesiæ eo loco quo in templi crypta hodieq; B. Deiparæ Virginis ara conspicitur. Atq; hinc nomẽ tradunt & originẽ ab Hildensnee quod Saxonibus præpropera nix Episcopatui & mox adiecto municipio venisse. Atq; huic indigitamẽto affines vetustæ sigillorum epigraphæ, quibus HILDENSEM inscriptum.

Pag. XLV.

DE PILIGRINO COLONIENSI ARchiepiscopo.

IN appendice gestorum S. Bernvvardi vaticinium describitur de Archiepiscopo Coloniensi, quod stipem roganti nondum detritis Scholis adolescenti edidisse traditur; non exprimit nomen autor, sed rectè Arnoldus Goarinus poematio suo de hac narratione lemma

lemma præscripsit S. Bernvvardum Prophetico spiritu Pilegrino adhuc Clerico inopi prædixisse fore, ut crearetur Coloniensis Archiepiscopus. Et congruit temporum nexus & series: disertè enim Marianus ad annum MXXI. cum Ruperto Tuitiensi S. Heribertum ad cœlites abeuntem, Piligrino suam reliquisse Cathedram; eamq; ad usque MXXXVI. quo & ipse decessit obtinuisse, memoriæ prodidit. Et autor huius gesti ipse laudatur Piligrinus. quanquam nodo non caret, si ex sponsione votum præstitit, tam sera victimæ missio. Petierat Bernvvardus, ut quam primam Coloniæ hostiam litaret, eam esse sibi salutarem vellet. At hæc hostia prima fuisse non videtur, anno scilicet obitus Bernvvardi MXXIII. tandem oblata, cum Piligrinus ex die post XVII. Kalend. Aprilis anni MXXI. S. Heriberto suffectus sit, & sacrificium huc usq; distulisse, probabile non sit. Sed vindice hic nullo opus habemus. Id enim procliue creditu, & Coloniæ tandem in Regis, & procerum conspectu, & Pontificio adparatu, Deo prouidente, eo primum sacrificasse die, quo S. Bernvvardus vita demigrauit, XII. scilicet Kalend. Decembris.

Vaticiniū S. Bernvv. de Piligrino Colon. Arch discutitur.

Pag. XLVI.

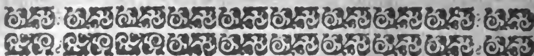
EPITAPHIVM S. BERNVVARDI, Hac Tumuli fossa.

EXTAT idem in vita S. Bennonis, quem ex fama maiorum & traditione Cœnobitarum Hildeneshemensium Hieronymus Embserus etiam autorem eius Epitaphij facit, & genus carminis contra Zoilos vindicare conatur. Bennonem verò puerum narrat in Monasterio S. Michaëlis educatum, ab obsequijs fuisse S. Bernvvardo ægrotanti; orationem quoque morientis fuisse de mundi contemptu, & rerum humanarum despicientia ad Bennonem, qui monasticen ibi tandem professus, & Adelberti in locum sumptus Abbas; inde ob stirpis, doctrinæ ac virtutis famam, ad Regiæ Capellæ Goslariensis Canonicorum Magisterium ab Henrico III. euocatus est. Porrò S Bennonis in D. Michaelis hoc ἀπόμνημα in Abbatum indigitamentis lectum obseruat, idem Embserus.

S. Benno S. Bernvvardo Epitaphium scripsit.

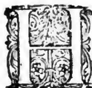
S. Bennonis progymnasmata Hildeshemij edita.

BENNO frater ac Pater noster Abbas
Eligitur; sed paruo tempore stetit in regimine, III.
Scilicet mensibus. Posteà Misniensis Episcopus factus, miraculis claret, illic sepultus, vbi & in Præsulem est vnctus.

Pag. LIV.

IN TRANSLATIONEM ET CANONIZATIONEM S. BERNWARDI.

AN C celebritatem posthumus ego præco aggredior exornare duobus encomijs. Primum erit ipsius Canonizationis diploma nobis à R. Domino Ioanne Iackenio dignissimo loci Præsule communicatum.

Bulla Canonizationis S. Bernwardi.

CELESTINVS Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri Hildenesheimensi Episcopo; & dilectis filijs clero eiusdem ciuitatis, vniuersis etiam fidelibus per suam diœcesin constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Cum vniuersorum conditor & creator, mirabilis, & gloriosus in Sanctis suis, frequenter appareat, & dignetur per eos eius opera suis fidelibus reuelare, dignum duximus, & Omnipotenti pariter honorificum, quæ in celebris memoriæ Bernvvardo quondam Hildenesheimensi Episcopo per suam voluit gratiam demonstrare, suscipere humiliter & audire, ac præterea eum in Sanctorum collegio numerare. Inde est, quod de meritis ipsius ac vita laudabili ac miraculis multiplrcibus per dilectum filium nostrum Centium tituli S. Laurentij in Lucina Presbyterum Cardinalem, & venerabilem fratrem nostrum Mogontinum Archiepiscopum, Sabinensem Episcopum Conradum, & alios Episcopos, & dilectum filium Thidericum Abbatem Ecclesiæ S. Michaelis, in Hildenesheim, & honestas personas, ac religiosas eius prouinciæ certiores effecti, & famam illius celebrem, & commendandam memoriæ plenius cognoscentes, fratrum nostrorum deliberatione habita diligenti, prædictum Reuerendissimum virum in Sanctorum catalogo duximus numerandum; & venerandum corpus eius de terræ gremio erigendum, & inter Sanctorum reliquias collocandum; vt ibi à Christi fidelibus assidua deuotione officium debitæ venerationis accipiat, & ipsi per intercessionem eius fælicẽ, & Domino complacentem suorum delictorum veniam consequãtur. Ideoque vniuersitati vestrę, per Apostolica scripta mandamus, quatenus quod de Sancto ipso à nobis tam celebriter institutum est, vos publicantes eundem Sanctum, debitis obsequijs amodo præue-

præuenire curetis, vt vestras votiuas preces, quas omnium Creatori porrexeritis per intercessionem eius placabilem dignetur per suam misericordiam exaudire. Data Romæ apud S. Petrum 6. Idus Ianuarij Pontificatus nostri anno secundo.

Alterum Arnoldi Lubecensis coætanei scriptoris publicum de hac translatione, & Canonizatione testimonium rem gestam ita narrantis. *Lib. 4 c. 23.*

Facta est hæc translatio non sine virtute signorum à Domino Bernone Episcopo, anno Præsulatus eius septimo, anno Verbi incarnati M. C. XCIV. Romæ præsidente Domino Papa Cælestino, Pontificatus ipsius anno quarto: Henrico vero imperante, regni eiusdem à morte patris, qui in peregrinatione Hierosolymitana gloriosè obierat, anno septimo, Imperij verò quarto: ab anno quoque à depositione Sancti memorati * a septimo, ab anno salutis, quo obijt, * b MCLXXXVII. & laudatur & glorificatur nomen Domini nostri IESV Christi à populis omnium nationum, qui ita in suis sanctis nostris in temporibus magnificari voluit. Cuius regnum, & Imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum.

Mendosus locus cum Anachronismo etiam apud Bern cit.
** a rescribe. CLXXII*
** b resc. MXXIII. finiente.*

Pag. LV.

DACIA TERRA SPECIALI PRIVILEGIO Apostolorum Principi subiugata.

RECTE in Thesauro suo monet Abraham Ortelius; Danos cum Dacis non sine maximo errore à recentioribus confundi. Obseruauimus id cum in alijs, tum in Ottone Frisingensi, & Radevvico. Nam hic de Friderico Ahenobarbo lib. 1 c. XXIV. ab ipso regem Daciæ postulasse regni inuestituram; ille de eodem, Merseburgi in Saxonia degentem, diremisse controuersias de regni Daciæ successione exortas, Daniam vtique intelligens. Nam Dacia longè inde remota Transsiluaniam, & Danubij ripas antiquitus spectabat.

Ceterum Baronius Daniam non siluit Ecclesiæ Romanæ fuisse tributariam, Suenone rege, Anno MLXII. & ab Alexandro II. iussum, vt tributum, & census Danicus non istic in altari ponerentur, sed Romæ in præsentia exhiberentur. Huius nominis fidem quis iam ibi liberat? immo quis agnoscit, aut calumnijs non inurit?

Ead. Pag.

HIERVSALEM CAPTIVA. MVLTA fidelium millia, magnorum Principum & nobilium caterua.

AVCTOR hic, qui pius & grauis, communem cladem terræ sanctę deplorat, quæ accidit sub Vrbano III. Guidone rege Hierosolymorum, sub annum MCLXXXVII. quando salutiferæ Crucis trophæum Christianis ereptum, adempta sepulcri sancti custodia, vrbs ipsa capta; vt ex Vitriaco, Neubrigensi, & alijs obseruat noster Gretserus. Tom. III. lib. II. de Cruciatis Expeditionibus. Porro quã hic excitatam nouam militiam meminit sub Cælestino, eam commodè referas ad V. Expeditionem, de qua ex Arnoldo Lubecensi ad annum MCXCIII. laudatus à nobis P. Gretserus. Arrideat duplex hic Militiæ sacræ finis, vt suæ pudeat posteros inertiæ. Fortiter pro Christi nomine vitam profundere; Præteritæ vitæ noxas hoc genere laboriosæ pœnitentiæ expiare.

Palæstinæ clades.

Militia sacra finis.

Motus autem Henrici Imperatoris, & Italiæ tumultus ad Siculas factiones pertinere ne dubites, quas in Siciliæ regno vindicando suscepit Henricus, vtriusque ordinis proceribus etiam captiuis in Germaniam translatis.

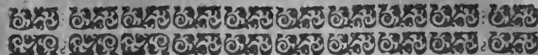
Pag. LXI.

MONASTERIVM SCAPHVS QVOD LAtine Luxouium dicitur.

SAXONES ita Luxouium expressisse lingua vernacula hinc conijcere malim, quam reprehendere. Est autem illustre in Burgundiæ comitatu Monasterium hoc situm in eiusdem nominis oppido; quod Lugeul vulgus indigetat; de quo adi Benedictinarum originum Scriptores, Arnoldum Vion, & Aubertum Mireum.

In Miraculorum relatione, vt funem reducamus, non video Epilogum; hinc translationis actis ab æquali Scriptore completis, ex styli, & temporum comparatione ceteri Scriptores ab antecessore separandi sunt, & tertio velut pedatu discriminandi. Nos interim Bernvvardum superis beneuolentibus Concilio cœlestium in sedibus immortalitatis dedicatum conscriptumque Saxoniæ nolenti, volenti restitutum, gaudemus.

)(o)(

JN TRANSLATIONEM S. EPIPHANII.

SCRIPTOR huius Translationis testem se ætatis, qua magnus Otto floruit, æqualem ostendit. Ex S. Epiphanij vita partem extremam desumpsit; quæ de Gallica legatione nobili comitatum triumpho, omni scilicet iuuentute Liguriæ, quam Gothi attinuerant, redempta & asserta Ticinum deducit; atq; inde magno omnium desiderio, & luctu extinctum, cœloq; receptum scribit, narratione ab ea vita, quam Ennodius scripsit, non tam sententia quam verbis discrepante, quam nos, ceu huic instituto alienam sponte prætérijmus. Porro Ennodiũ vitæ S. Epiphanij, & aliorum Scriptorem, ex membranis Morinorum dimidiæ amplius partis accessione locupletiorem dedit, Andreas Scottus Societatis nostræ. Ticinum, cuius Episcopus fuit S. Epiphanius ciuitas regalis, Mediolano vt loco propinqua, sic est ditione sacra subiecta. Migrauit illic ad Christum B. Epiphanius ætatis anno LVIII. Episcopatus XXX. Christi CCCCXCVI. XXI. Ianuarij cum sedere cœpisset anno domini CCCCLXVI.

Omissa pars narrationis de vita & morte S. Epiphanij.

Ius huius Translationis.

SI quis Translationem hanc ex iure sacrorum æstumet æquus Iudex, vel de ea iudicium accipiat, reliquiarum hanc deductionem nec lege, nec moribus factam ilico censebit, sed eos, qui manum fecere, & sacras exuuias natiua quasi gleba & fundo abstraxere, interdicto vnde vi, vt leuissimè dicam obnoxios fuisse, & repetũdarum actione conueniri potuisse, pronuntiabit. Valuere interim huius & superioris ætatis exempla; eamq; sibi licentiam immodica pietas & religio fecit, vt callidè pij furti, & religiosæ rapinæ titulis, non stricta æquitatis lege has actiones rei dijudicarent, cognitores plerumque litem dissimularẽt, Magistratus hic plurimum conniuerent. Iam, quod caput, fœlicitas euentus & religionis ex prodigijs, & miraculis secutis opinio, fas sæpe & licentiam his euectionibus non solum constituit, sed furti an sacrilegij probrum in gloriam vertit, quod Franci & Germani afflicta vel à Barbaris, vel Tyrannis Romanæ sedis libertate, cum in nouo vel

Reliquiarum abductiones, & furta.

Religio sequuta excusauit iniuriam.

preca-

Francorũ & Germanorum in Italiam licentia.

precario Imperio, quod Pontifices dabant, nobilitate sua & gente maiores sæpe spiritus caperent, non ciuilibus contenti, sacris etiã potentiam admouerent, & religionem licentius, quam vel ipsis expediret, vel ius fasque permitterent, haberent.

Hinc omnia prope Latij iura, vnà cum Ecclesijs & populis sibi subdere; &, qui fide vel armis apud Reges valebant, non honore tantum, sed præmijs quoque læti, contra fas plurimum sibi licere volebant, siue Episcopi essent, siue Militiæ cingulo clari. Aliquid tamen hic Otvvino Præsuli, & Tangvvardoni eius Presbytero veniæ Scriptor conciliasse videtur, cum post preces & ieiunia, de trãsferendo S. Epiphanio per quietem diuinitus admonitum Sacerdotem, commemorat,

Tempus & Modus.

INCIDIT hæc S. Epiphanij Translatio in annum, vt Narrationis adiuncta docent DCCCCLXIII. vel præter propter. Autores præcipui Tangvvardonus Presbyter ex familia Otvvini Hildenesshemensi Episcopi, & alter Mindensis Presbyter Landvvardi Mindani Episcopi familiaris.

Ottonis in Italiam contra Berengarium expeditio.

Otto I. à Ioanne XII. inuitatus contra Berengarium & Adelbertum filium tyrannide populum & vrbem prementes, anno DCCCCLXI. expeditione felici & prope incruenta, Apostolorum, & Romanæ Sedis auspicio, bellum confecit. Nam sequenti anno, Romam adijt; & mox à Ioanne Pontifice Imperator salutatus, & coronatus, inde Ticinum vel Papiam ad Regiam iit, vbi frequenti Procerum Germaniæ, & Episcoporum præsertim suæ gentis senatu, domicilium habuit. Affuere ibi Imperatori quoque Adaldagus Hamaburgensis Archiepiscopus, & Otvvinus Hildesemensis Antistes, qui & diplomati, quo Ecclesiæ Romanæ S. Petri patrimonium cumulatè restituit cum aliis Episcopis subscripsere anno DCCCCLXII. Indict. V. XIII. Februarii. Ita Regino. Luitprandus lib. 6. c. 6. & Diploma laudatum à Baronio, qui anno DCCCCLXIII. Natalem & Pascha Ticini ab Imperatore peractũ, antiquis adstipulatur. Quæ sane Ticinensis commoratio locum aperuit Clericis Saxonicis intentius per otium rimandi sacra, discutiendique sepulcra.

Otto Ticini commorari solitus.

Porro, quod scribitur leuatum S. Epiphanii corpus à Tangvvardone X. Kalendarum Decembrium, & Octaua Kalendarum Martiarum allatum à sanctæ memoriæ Otvvino Episcopo, id argumento nobis est aduenisse thesaurum XXII. Februarii, anno DCCCC-

Translationis tem-

DCCCCLXIII. & effossum XXII. Nouemb. anno superiore. Idque constat tum ex biennali ferme Otvvini Præsulis absentia, & eius subscriptione quæ XV. Februarij anni superioris DCCCCLXII. Ticini adhuc fuisse illum, coarguit. His quæstio annexa est. *pus inuestigatum.*

S. Epiphanius vbi primum Hildeneshemij fuerit depositus?

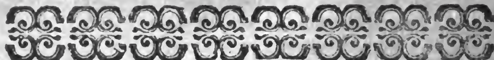
INQVIRENTI in hanc translationem ex Italia in Saxoniam, Otvvini diligentia procuratam, priusquam germana ipsa acta ex S. Michaelis Monasterij bibliotheca fuerã nactus, id recentiorum Panchartæ suggerebant, S. Epiphanij corpus ab Episcopo depositũ eo loci, vbi nunc est Domus Capitularis, vel adiacẽs Orarium à S. Antonio nomen ferens. Sed S. Godehardus veteris Ecclesiæ, quæ principi Basilicæ ad meridiem obiacebat, titulos retinuit, videlicet sanctæ Dei Genitricis & Epiphanij, vt omnino hanc memoriã vltra pleniusq; cum sollicito, cõpererim, Baptismalẽ Ecclesiam, cuius in S. Godehardi vita mentio fit, esse illã, quã Collegium Societatis Iesu iam vtitur, eamq; Cõgregationẽ Cleri resedisse, vbi nũc Patres Societatis Iesu domiciliũ habẽt. Ceterũ intelligo pign⁹ S. Epiphanij hodieq; argentea tumba asseruari in principe basilica ad sinistrum latus aræ præcipuæ; suspensamq; caueam ad sepulcrũ S. Godehardi monstrari, in qua sarcinam piam ab vsque Ticino in Saxoniam aduectam fuisse perhibent. *S. Epiphanij Ecclesia.*

S. Speciosa, & S. Syrus.

NVLLA huius Virginis in Martyrologio Romano mẽtio. Meminit Speciosæ ad XVIII. Martij Molanus in Martyrologio ab se edito, sed locũ non expressit. Vereri hic cœpi, vt in hoc genere procliuis error, ne pro Honorata Speciosæ nomen obrepserit. Ea namque soror S. Epiphanij ab ipso Ticini, Ennodio teste, Deo virgo dicata colitur ad XI. Ianuarij. Animaduertit ad Ennodium Iacob. Sirmondus Societatis nostræ Honoratæ Deo deuotæ Virginis Ticinenses memoriam quotannis agere III. Idus Ianuarias. Et certè fuisse sororem in vita S. Epiphanij apud eundem Ennodium docet illa celebris mentio: *S. Honorata soror D. Epiphanij.*

Erat illi germana soror natu minor, religione non impar, Honorata nomine, cuius vitam per singula virtutum genera longum est eloqui.

S. Syrus ab Apostolorum temporibus primus Ticinensium fuit Episcopus, de quo IX. Decemb. & clarius ad XII. Septemb. vbi eius inuentio celebratur, in notis Baronianis. *Syrus primus Episc. Ticini.*

INDEX PRÆCIPVARVM RERVM, QVARVM MENTIO IN VITA S. BERNWARDI.

A.

H

I.

K.

L.

M

Saxo-

VVilli-

SS. LEAN-